

Úvod

Lidé mají ptactvo rádi, a tak se často věnují jeho pozorování. Anglicky mluvící milovníci ptáků pro tuto činnost dokonce začali používat speciální slovo „birdwatching“. Některým lidem tato činnost přináší relaxaci a tím uvolnění od každodenního stressu, jiní zase takto uskutečňují svoji touhu po poznání, další obdivují ptačí zbarvení a jejich zpěv, mnozí oceňují jejich užitečnost, i to, že svým nevšedním zjevem ožívují okolí lidských příbytků a zahrad.

A tak milovníci ptactva obětavě vyrábí ptačí budky a vyvěšují je v naději, že se v nich nějaký párek ptáčků usadí a najde zde v hnízdní době svůj nový domov. Když potom přijde zima a doba nouze, lidé na ně také nezapomínají - jsou solidární, instalují krmítka a přikrmují.

Okolí Dobrušky je na ptactvo dosti bohaté. Krásné a nevšední druhy ptáků se dají pozorovat zejména u vody. S dalšími zajímavými druhy se můžeme setkat v okolních lesích. Nelze však opomíjet ani aleje stromů či křovin lemující cesty a silnice. Pozornost si také zaslouží parky, hřbitovy, remízky a další doprovodná zeleň. Vyhledávaným biotopem jsou také pole a louky. A zase jiní opeřenci (odborně nazývaní synantropní) jsou domovem v intravilánu měst a obcí - nejen v parcích, sadech a zahrádkách, mnohé druhy hnízdí i na veřejných budovách a lidských sídlech. Vnímavý milovník přírody, který má oči otevřené, se může s různými opeřenci setkat na každém kroku a v každé roční době. A čas od času lze v našem regionu spatřit i opravdovou ptačí raritu.

Popis sledovaného území

Sledovaným územím je správní území města Dobrušky. Rozloha je 3443.9 ha, zeměpisné souřadnice Dobrušky jsou 50° 18'N, 16° 10'E. Nejvyšší nadmořskou výšku v regionu má kopec Chlum (358 m) a tato výška se plynule snižuje směrem k západu a nejnižší nadmořskou výšku jsem naměřil v okolí Puliček (270 m). V mapě kvadrátové síť pro výzkum živočichů a rostlin správní území města Dobrušky zasahuje do čtverců 5762, 5763 a 5662. Jsou zde 3 rybníky (Drňák, Halínský a Husinec), protékají dvě říčky (Brtnava a Dědina) a další potůčky místního významu. V našem regionu jsou také větší lesní komplexy (Dobrušské lesy, Halín, Chlum, Ochoz) a několik menších lesíků (Kamínek, Čížkův les, Opařistě, Provozská stráž, les na Domašínském kopci, les V kříži atd.). Lidská sídla jsou soustředěna v městě Dobruška a v obcích Běstvině, Domašín, Horní Spáleníště, Chábory, Křo-

vice, Lhota u Dobrušky, Mělčany, Miškov, Paseky, Pulice, Puličky a Spáleníš-
tě. Vede zde železniční trať z Opočna do Dobrušky a je zde vybudována
síť silnic a vedlejších komunikací místního významu. Nermalou část popiso-
vaného regionu tvoří „kulturní step“ – pole, louky a pastviny.

Metodika

Podklady pro tuto práci, jsem nasbíral za cca jedenačtyřicetileté období
svého pobytu na Dobrušsku. Jsou zde zaznamenáni ptáci, kteří byli viděni
nebo slyšeni při mých procházkách Dobruškou a okolím. Využíval jsem
také informace od mnohých spoluobčanů, kteří byli ochotni se se mnou o
svá pozorování podělit. Použil jsem však jen ty informace, jejichž správnost
jsem si mohl ověřit. V zájmu ucelenějšího pohledu jsem ke spolupráci při-
zval kolegy ornitology a konzultoval jsem i s myslivci a rybáři, kteří zde
působili nebo působí. Vyhověli mi i kolegové, kteří zde nežijí, ale dali mi
k dispozici svá pozorování, která si zaznamenali při náhodném průjezdu
naším regionem.

Ve sledovaném regionu také působí tři myslivecké organizace:
Myslivecká společnost Dobruška, Myslivecká sdružení Domašín a Spáleníš-
tě a Myslivecké sdružení Litá, České Meziříčí – Pohoří. S hospodáři všech
tří subjektů jsem konzultoval problematiku hnízdní dynamiky těchto druhů
ptactva, které mají ze zákona udělenou výjimku k mysliveckému využití.
Všechna uvedená pozorování všech pozorovatelů se vztahují k oblasti, která
je popsána v popisu sledovaného území. Jen v ojedinělých případech jsou
v zájmu ucelené informace vzpomenuty i jiné lokality mimo správní území
města Dobrušky. V této práci jsou využita pozorování, která jsem uskutečnil
od podzimu roku 1967 do 31.12.2008

V části systematické je u každého ptačího druhu uveden jeho název
ve slovenštině, němčině a angličtině. Dále je stručně popsáno jeho zbarvení,
velikost, a v jakém biotopu žije. Je zde také zmínka o vztahu popisovaného
ptačího druhu k našemu regionu. V této části jsou využity mé záznamy o
pozorování a záznamy kolegů (jsou citováni). Je také vložena informace o
početnosti druhu v rámci ČR a zmínka o vývojovém trendu (stabilní – při-
bývajících – ubývajících), případně odhad vyjádřený v procentech. Tyto infor-
mace se opírají o výsledky výzkumu, který se jmenuje „Jednotný program
sčítání ptáků“ (JPSP), který probíhá od roku 1982 a probíhá stále,
k dispozici jsou údaje získané do roku 2003. Dále jsou vzpomenuty výsled-
ky výzkumu „Mapování hnízdního ptactva ČR“, který probíhal v letech
1985 – 89 a 2001 – 03. V případě, že popisovaný ptačí druh byl zařazen do
Červeného seznamu ptáků ČR, je zde uvedena kategorie jeho zařazení.

V opačném případě není jeho nezařazení zmiňováno. Na závěr je pro zajímavost poskytnuta u většiny druhů informace o „Nejstarším ptáku“ a „Nejvzdálenějším nálezu“. Jde výhradně o informace, které byly získané kroužkováním ptáků, a to kroužky Kroužkovací stanice Národního muzea, pouze na území bývalého Československa a nyní na území České a Slovenské republiky. Tyto informace jsem získal z knihy „ATLAS MIGRACE PTÁKŮ ČESKÉ A SLOVENSKÉ REBUBLIKY“, která vyšla v prosinci 2008 a jsou zde zpracovány výsledky kroužkování z období let 1914 – 2002 (CEPÁK et al.).

Poděkování

Děkuji touto cestou všem spoluobčanům, kteří se mi různým způsobem svěřovali se svými poznatky ze života ptactva. Mnohá pozorování byla velmi inspirativní a po ověření byla v této práci použita. Za námět pro tuto práci a za všechny práce spojené s vytisknutím děkuji panu Mgr. J. Machovi, řediteli Vlastivědného muzea v Dobrušce, za užitečné informace děkuji také bývalým zaměstnancům MÚ v Dobrušce – panu Ing. M. Pochobradskému, bývalému zaměstnanci odboru Životního prostředí a panu F. Mrázkovi DiS, bývalému zaměstnanci Stavebního odboru. Rovněž děkuji současné zaměstnankyni odboru Životního prostředí paní Mgr. I. Martínkové. Děkuji také zaměstnancům VGHMUř. pánům J. Bártkovi, M. Kohoutovi a V. Pecinovi.

Za vstřícnost a ochotu jsem jsem zavázán mysliveckým hospodářům vzpomenuých honiteb – pánům J. Čtvrtečkovi z Domašína, J. Šolínovi z Dobrušky a V. Voborníkovi z Pohoří. Za laskavé poskytnutí svých pozorování děkuji kolegům ornitologům – panu T. Divišovi z Olešnice u Červeného Kostelce, panu J. Vránovi z České Čermné, sl. L. Musilové a panu T. Petrovi z Dobrušky, panu T. Bělkovi a J. Hlaváčkovi z Týniště nad Orlicí a panu RNDr. V. Pavlovi, Ph.D., z Křovic, kterému tímto také děkuji za recenzi této práce.

Velmi děkuji myslivcům tělem a duší – panu J. Petrovi a panu M. Weissrovi z Křovic, a rovněž tak i panu J. Krulichovi z Opočna. Rád jsem si povídal s velkým znalcem místní přírody, zahradníkem z Pulic, panem J. Hronovským, kterému tímto také děkuji a jsem mu vděčen za množství užitečných informací, zejména z minulosti. Poznatky o vztahu mezi mnohými ptáky a rybami jsem získával od baštyře správy Kolowratského rybářství v Opočně pana Vl. Flégla a jsem mu za to také vděčný. Mnohé díky patří i neúnavnému organizátorovi osvětových akcí ve prospěch ptáčků (Vítání ptačího zpěvu, Ptačí festival, stáže pro žáky základních škol a stu-

denty středních škol atd.) a častému společníkovi při výzkumech a odchycích ptáků panu Mgr. P. Světlíkovi z České Skalice.

Část systematická:

Řád: potápky (*Podicipediformes*)

Čeleď: potápkovití (*Podicipedidae*)

Rod: *Tachybaptus* Reichenbach, 1852

POTÁPKA MALÁ EVROPSKÁ – *Tachybaptus ruficollis ruficollis* (Pallas, 1764)sl. – Potápka malá, n. – Zwergtaucher, a. Little Grebe (pravidelně hnízí a protahuje)

Potápka malá je naší nejmenší potápkou, je velká jako pěst. Ve svatebním šatě je zbarvena tmavohnědě, má rezavohnědé strany krku a u kořene zobáku žlutou skvrnu. Ke hnízdění ji postačují zcela malé vodní plochy. Je tažná, zimuje v jižní a západní Evropě, jen malé procento populace zůstává. U nás se objevuje od poloviny března do dubna a odlétá v říjnu. V době toku se ozývá svým typickým hlasem – jde o rychle opakované „BIBIBIBIBIB-IBI“ (HUDEC et al. 1994). V našem regionu se s ní můžeme celkem snadno setkat. Hnízí totiž v Halíně, Husinci a když je spodní voda vysoko, tak i v zatopeném hliništi bývalé cihelny v Pulicích. Dříve také pravidelně hnízila na Drňáku. Častější zástih na uvedených lokalitách je v době obou tahů. Celkový odhad jejího hnízdního stavu byl při celostátním mapování ptactva v letech 2001 – 03 odhadnut na 2000 – 4 000 párů. To je oproti stejnému výzkumu, který byl ukončen v ČR v roce 1989 (2000 – 4000 párů) pokles o 33 % (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je proto potápka malá zařazena do kategorie VU – zranitelný druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 6 let, 4 měsíce, 6 dní. Nejvzdálenější nález: 997 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Podiceps* Latham, 1787

POTÁPKA ROHÁČ PALEARKTICKÝ – *Podiceps cristatus cristatus* (Linnaeus, 1758)

sl. Potápka chochlatá, n. – Haubentaucher, a. - Great Crested Grebe (protahuje a hnízí)

Potápka roháč je největší z našich potápek a je velikosti kachny. Ve svatebním šatě má na hlavě dva černé růžky a roztažitelný rezavočerný límec. Hřbet a šíje je hnědočerná, rovněž temeno a týl. Krk a spodina těla je bílá.

Je tažná, zimuje v západní a jižní Evropě. Na jaře přilétá dle počasí během března, na podzim mizí v září a říjnu. V mírných zimách se u nás objevují severské populace. Potravu tvoří malé ryby, žáby, vodní hmyz, malé užovky, měkkýši atd. Hnízdí na větších rybnících, mimo hnízdní dobu se může vyskytovat i na větších řekách (HUDEC et al. 1994). V našem regionu bývá v současné době elegantní potápka roháč nepravidelně zastižena na Drňáku (např. 2.4.2001 -1 pár) a v Halíně na jarním nebo podzimním tahu. Pravidelně hnízdí na Semečnickém rybníku. Jeho hnízdní početnost se v ČR snižuje. Početnost hnízdních párů byla v roce 2003 stanovena na 2 500 – 5 000, oproti roku 1989, kdy byl odhad 3 500 – 7 000 párů. Došlo tedy k poklesu o 30 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je potápka roháč zařazena do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

POTÁPKA ČERNOKRKÁ EUROASIJSKÁ– *Podiceps nigricollis nigricollis* Brehm, 1831

sl. – Potápka čiernokrká, n. – Schwarzhalsstaucher, a. - Black-necked Grebe (pouze vzácně na tahu)

Potápka černokrká bývala hojným hnízdícím druhem, nyní se u nás vyskytuje pouze vzácně na tahu. Tento druh potápek je při volbě hnízdiště vybírá větší než ostatní druhy. Vyžaduje mělké vody, úživné a s dostatečnou pobřežní vegetací (ŠŤASTNÝ et al. 1997). Velikostí je asi uprostřed mezi oběma předcházejícími. V době toku je krom bílého břicha celá černá, po stranách hlavy má chomáč žlutých per, oči má červené. Zobák se jeví jako směřující nahoru. Je tažná, přezimuje hlavně při pobřeží Středozemního moře, kam odlétá v srpnu až září a vrací se v dubnu (HUDEC et al. 1994). Živí se podobným způsobem jako předcházející druhy potápek. Zatím k návratu na opuštěné lokality nedošlo, v našem regionu se s ní tedy můžeme vzácně setkat pouze na tahu. Z poslední doby mám z tohoto období pozorování ze zatopeného hliniště v bývalé cihelny v Pulicích (8.3.2002), na Drňáku ze dne 7.4.2003 (1ex.), a 6.4.2004 (1ex.), další pozorování mám 8.10.2006 z Halína (1 ex.). Její hnízdní početnost se v ČR snižuje tempem 5 – 7% za rok! Od roku 1989 do roku 2003 tak došlo ke snížení její početnosti téměř o 90 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Proto byla v Červeném seznamu zařazena do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 12 let, 1 měsíc, 25 dnů. Nejvzdálenější nález: 3 558 km (CE-PÁK et al. 2008).

Řád: veslonoží (*Pelecaniformes*)

Čeleď: kormoránovití (*Phalacrocoracidae*)

Rod: *Phalacrocorax* Brisson, 1760

KORMORÁN VELKÝ EUROASIJSKÝ– *Phalacrocorax carbo sinensis*
(Linnaeus, 1758)

sl. – Kormorán velký, n. – Kormoran (Scharbe), a. – Cormorant
(pouze na tahu)

Kormorán velký je velikosti husy, ve svatebním šatě je černý s nazelenalým leskem, má bělavý krk a hlavu, po stranách lýtek jsou další bělavé skvrny. Mladí ptáci jsou hnědě zbarvení a mají světlé břicho. Pravidelné hnízdění bylo na jižní Moravě zaznamenáno od 50. let minulého století, v 80. letech se kormorán velký rozšířil i do jižních Čech (HUDEC et al. 1983). Nejvíce kormoránů v ČR hnízdilo v roce 2000 – 600 párů! V posledních letech (2006 - 07 – 08) se počet hnízdících kormoránů stabilizoval na 200 párech. S velkou koncentrací kormorána v. se u nás můžeme setkat na obou tazích. V poslední době jsou stále častěji pozorovány pokusy o přezimování, zejména na nezamrzajících úsecích řek. V naší lokalitě je pozorování většinou jen z Halínského rybníka, často ho můžeme spatřit na přeletu (přeletuje mezi Broumarem a Rozkoší). Pravidelně se vyskytuje na jaře i na podzim na Broumaru (na stromech na ostrově), mnohdy se jedná o hejna čítající několik desítek až set kusů (BĚLKA, FLÉGL in verb.). Na lov ryb také zalétá i na Semechnický rybník. Dne 27.9.2008 jsem pozoroval 2 ex.při kroužení nad Drňákem. Moje přítomnost na hrázi jim pravděpodobně zabránila v přistání na poměrně malém rybníce (jsou velmi opatrní). V poslední době je povolován jejich regulační odstřel z důvodů zmírnění škod, které páchá na rybách, které jsou jeho výhradní potravou. Ale škodu nepůsobí jen přímou konzumací ryb, ale škody jsou i sekundární (zraňování a stresování ryb, což má za následek následný úhyn). Dle statistik se v ČR ročně odstřelí okolo 2 000 kormoránů velkých (Musil in verb.). Nejstarší pták: 13 let, 1 měsíc, 25 dnů. Nejvzdálenější nález: 1613 km (CE-PÁK et al. 2008).

Řád: brodiví (*Ciconiformes*)

Čeleď: volavkovití (*Ardeidae*)

Rod: *Egretta* Foerster, 1817

VOLAVKA BÍLÁ EUROASIJSKÁ – *Egretta alba alba* (Linnaeus, 1758)

sl. – Beluša velká, n. – Silberreiher, a. – Great White Egret
(vzácně protahuje)

Volavka bílá je velká jako volavka popelavá, je čistě bílá, v době hnízdění má zobák černý se žlutým kořenem, mimo hnízdní období má zobák celý žlutý. Nejbližší stálé hnízdiště je na Neziderském jezeře, jak na jeho Maďarské části, tak na Rakouské. Do ČR pravidelně zalétá a výjimečně hnízdí (v roce 1949). Nejvyšší počet zástihů je od července do konce roku (HUDEC et al. 1994). S volavkou bílou se můžeme dost často setkat na přehradě Rozkoš, 2 x jsem ji pozoroval na sousedním Broumaru (naposledy 8.11.1998). V našem regionu jsem ji zastihl 6.9.2003 na přeletu nad bývalou cihelnou v Pulicích a 27.9.2008 na Drňáku ve společnosti volavek popelavých. Občas bývá k vidění na Semečnickém rybníce (PAVEL in verb.).

Rod: Ardea Linnaeus, 1758

VOLAVKA POPELAVÁ EVROPSKÁ– *Ardea cinerea cinerea* Linnaeus, 1758

sl. – Volavka popelavá, n. – Graureiher, a. - Grey Heron
(celoroční přítomnost)

Volavka popelavá je o málo menší než čáp, šedobíle zbarvená. Za letu ji od podobného čápa odlišíme podle esovitě zataženého krku k tělu (čáp má krk za letu natažený). Živí se jen živočišnou potravou (ryby, obojživelníci, plazi, drobní savci, hmyz apod.). Určité množství volavek pop. odlétá v září a říjnu k přezimování do západní a jižní Evropy. Od 80. let minulého století u nás stále častěji přezimuje (ŠŤASTNÝ et al. 1996). Všechny volavky popelavé, pozorované v našem regionu na polích, loukách na Drňáku a v Halíně pocházejí hlavně z hnízdní kolonie, která vznikla u Podchlumského rybníka. V roce 2008 bylo dle leteckého snímku napočítáno 50 hnízd (MARTÍNKOVÁ in verb.). Můžeme je často vidět jednak na přeletu, ale i jak postávají na polích, loukách a u řek a potoků, v poslední době celoročně. Podle posledních výzkumů však tvoří 60 % její stravy drobní hlodavci. Volavka popelavá zvyšuje v ČR svoji hnízdní početnost. Nejstarší pták: 15 let, 10 měsíců. Nejvzdálenější nález: 4778 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': čápvití (*Ciconiidae*)

Rod: *Ciconia* Brisson, 1760

ČÁP ČERNÝ – *Ciconia nigra* (Linnaeus, 1758)

sl. – Bocian čierny, n. – Schwarzstorch, a. - Black Stork
(nehojný druh)

Je velikosti čápa bílého, avšak je jinak zbarven. Hlava, krk a celá svrchní strana je černá. Břicho je bílé, na prsou je černý štít. Zobák a nohy jsou červené, mladí ptáci mají zobák a nohy zelenošedé. Potrava je stejná jako u volavky pop. a čápa bílého. Zimovištěm čápa černého je tropická Afrika, kam odlétá k přezimování v srpnu a září, na hnízdišti se objevuje koncem března a v dubnu (HUDEC et al. 1994). V ČR hnízdí od roku 1930 (HUDEC et al. 2000).

Čáp černý se do našeho regionu rozšířil z Orl. hor, kde hnízdí od konce padesátých let. V okolí Dobrušky celkem pravidelně hnízdí v počtu většinou 1-3 páry, střídavě v lese u Chábor, Halíně nebo na Chlumu či v Ochozi. Je samotářský a hnízdí většinou v doletu vodních ploch (řeky, potoky, rybníky), kde ho můžeme při sběru potravy také pozorovat. Pozorování zde potvrzují mnozí myslivci, rybáři i ornitologové.

V roce 2000 byla zaznamenána zajímavá skutečnost o neobvyklém hnízdění čápa černého v Halíně. Dne 13.6.2000 se nad lokalitou přehnala letní bouře a shodila hnízdo se 3 mláďaty. Čápi tuto nenadálou situaci řešili tak, že na blízké pasece postavili na pařezu náhradní hnízdo a dvě mláďata se jim podařilo vychovat do vzletnosti (jedno z nich se mi podařilo okroužkovat). Třetí mládě jsme našli mrtvé, bez možnosti určení, jestli jeho smrt zavinil predátor či podlehl pádu ze stromu (VOLF 2001).

Trend hnízdní početnosti má stoupající úroveň, čemuž odpovídá pozorování 8 ex. od poloviny srpna do začátku září 2008. Zdržovali se střídavě na Drňáku, kde jsem je opakovaně pozoroval a v hliništi bývalé cihelny v Pulicích (ŠOLÍN, T. PETR in verb.). Přesto je v Červeném seznamu zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 9 let, 3 měsíce, 12 dní. Nejvzdálenější nález: 4948 km (CEPÁK et al. 2008).

ČÁP BÍLÝ EVROPSKÝ – *Ciconia ciconia ciconia* (Linnaeus, 1758)

sl. – Bocian biely, n. – Weißstorch, a. - White Stork
(hojnější předešlého)

Je všeobecně známý, celý bílý, jen letky a křídelní krovky jsou černé. Má dlouhý červený zobák a nohy (mladí ptáci mají nohy hnědavé a zobák černavý). Je tažný, zimuje v tropické Africe, odkud přilétají koncem března a v dubnu, odlétají v srpnu a září. Potravu tvoří rybky, obojživelníci, hadi, hmyz a drobní savci. Čáp bílý zimuje jižně od Sahary, kam odlétá v srpnu a září, na hnízdiště se vrací v dubnu a květnu (HUDEC et al. 1994). V posledních letech u něho dochází k mírnému nárůstu populace. V roce 2000 vyhnízdlilo v ČR 950 párů. V Dobrušce hnízdil po několik let na pivovarském komíně. Po úpravě komínu, která byla realizována kvůli plynofikaci objektu bylo hnízdo zničeno. Byla zde jako náhrada nainstalována umělá podložka, ale čápi se sem dosud nevrátili a nezahnízдили. Podobná podložka je i u kravína v Křovicích (Farmář s.r.o.), kde se čápi dříve pokoušeli hnízdit. Dlouhodobě pravidelně hnízdili v Opočně, ale naposledy v roce 2006. Hnízdění bylo přerušeno kvůli kuriózní překážce. Uprostřed hnízda vyrůstala bříza sp.! V současné době je hnízdo strženo a je nainstalována nová hnízdní podložka. V Semečnicích na komíně firmy PZP je další tradiční hnízdiště. V roce 2008 bylo hnízdění neúspěšné kvůli úhynu jednoho z rodičů (náraz do drátů el. vedení). Několikadenní mláďata byla zlikvidována pravděpodobně krkavci. 19.7.2004 pozoroval J. Vrána 2 ex. létat na poli u Halína, mnohokrát zde pozoroval čápy bílé i J. PETR a T. PETR. Na podzim před odletem k přezimování nejsou v našem regionu na polích vzácná ani pozorování mnohačetných skupin těchto ptáků. Například 12.8.2006 bylo na poli u obce Podbřezí pozorováno hejno 50 ex.! V Červeném seznamu je zařazen do kategorie NT – téměř ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 21 let, 9 měsíců, 11 dní. Nejvzdálenější nález: 9416 km (CEPÁK et al. 2008).

Řád: vrubozobí (Anseriformes)

Čeleď: kachnovití (Anatidae)

Rod: Cygnus Bechstein, 1803

LABUŤ VELKÁ - *Cygnus olor* (Gmelin, 1789)

sl. – Labuť velká, n. – Höckerschwan, a. - Mute Swan
(celkem hojná)

Známy, nápadně velký bílý vodní pták, majestátního vzhledu, s červenýma nohama a červeným zobákem, na kterém je černý hrbol, u samců je v době toku nápadně větší. Hmotnost do 15 kg, v Polsku byl však kontrolován samec o váze 22,5 kg! Ve volné přírodě hnízdí v ČR od roku 1956 (HUDEC

et al. 1994). V našem regionu hnízdila celkem pravidelně na Drňáku, v Halíně i na Husinci, nezdíka jde o hnízdění neúspěšné, mnohdy i zásluhou lidí. V roce 1999 a 2000 vyhníždila labuť velká také v zatopeném hliništi bývalé cihelny v Pulicích (2 mlád'ata zde byla nalezena ubita lidmi). V době hnízdění samec obvykle svou rodinu energicky brání. V současné době početní stavy labutě velké klesají. Například v roce 2008 nevyhníždil v našem regionu již ani jeden pár. Je ohrožována ptačí chřipkou a bohužel z různých důvodů také lidmi. Kvůli globálnímu oteplování je prognóza, že ze střední Evropy zmizí úplně a navrátí se do své původní domoviny (severní Evropa). V Červeném seznamu je zařazena do kategorie EN – ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 18 let, 10 měsíců, 8 dní. Nejvzdálenější nález: 732 km (CE-PÁK et al. 2008).

Rod: Anser Brisson, 1760

HUSA VELKÁ EVROPSKÁ – *Anser anser anser* (Linnaeus, 1758)

sl. – Hus divá (sivá), n. – Graugans, a. – Greylag Goose
(jen na tahu)

Nejčastěji pozorovaný druh hus. Je menší než husa domácí, šedohnědě zbarvená. Lze ji spatřit na jaře i na podzim na přeletu nebo pasoucí se na okolních polích. V našem regionu byla nejčastěji pozorována na pastvě v lokalitě „na Dolcích“ u Pulic (nezdídka se objeví hejna smíšená, kdy lze též pozorovat např. husu běločelou, polní, malou atd). Zdá se, že jde o druh, který rozšiřuje svůj hnízdní areál. Stále častěji přicházejí zprávy o úspěšném hnízdění z Pardubicka, T. DIVIŠ dokonce 13.5.2005 pozoroval, jak párek husy velké vodil na rybníku Tuří u Slavětína nad Metují (NA) 4 housata. I přes tuto skutečnost je husa velká zařazena v Červeném seznamu do kategorie EN – ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 14 let, 1 měsíc, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 2558 km (CE-PÁK et al. 2008).

Rod: Branta Scopoli, 1769

BERNEŠKA BĚLOLÍČÍ – *Branta leucopsis* (Bechstein, 1803)

sl. bernik'ľa bielolíča, n. – Nonnengans, a. – Barnacle Goose
(velmi vzácný zatoulanec)

Jde o severský druh husy, který se do ČR vzácně zatoulává. Je menší než husa velká, má černé temeno hlavy, po stranách bílou skvrnu. Černý je také krk a hrud', hřbet je šedavý, spodní část těla světlá. Na světě žije celkem 5 druhů rodu berneška a všem je společné, že mají na rozdíl od hus jiných rodů a druhů černý zobák a nohy. Krom toho neumí štěbetat (HUDEC et al. 1994). Na Drňáku byla tato vzácnost pozorována od 9. června do začátku září v roce 2001. Její pozorování akceptovala Faunatická komise ČR (FK 70/2001, V. VOLF)

Rod: Alopochen

HUSICE NILSKÁ – *Alopochen aegyptiacus* (Linnaeus, 1766)

sl.- Kazarka štíhla, n. – Nilgans, a. – Egyptian Goose
(velmi vzácný zatoulanec)

Jde o malý druh husy, je světle hnědá, na křídlech velké bílé zrcátko, na hrudi hnědá skvrna, další skvrna je okolo očí. Má vysoké, růžovočervené nohy a stejně zbarvený zobák.

Tento druh je domovem v Africe, nejvíce v okolí Nilu. Byla však introdukována do volné přírody i v Holandsku (HAGEMEIJER et al. 1997). I ona se vzácně do ČR zatoulává, ale mnohdy se jedná o jedince ulétlé ze zajetí. Na Drňáku se objevila 9.3.2002, kde se zdržela jen 1 den. Její přítomnost byla také akceptována Faunatickou komisí ČR (FK 43/2002, V. VOLF).

HVÍZDÁK EUROASIJSKÝ – *Anas penelope* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica hvízdárka, n. – Pfeifente, a. – Wigeon
(vzácně na tahu)

Je menší než kachna divoká, samec má žlutobílé čelo, zbytek hlavy je kaštanově hnědý. Hřbet je šedý a břicho světlé. Samice je jednobarevně hnědá, obě pohlaví mají krátký šedý zobák (HUDEC et al. 1994). Jde o severský druh kachny, která bývá v našem regionu zastižena nepravidelně a vzácně jen v době obou tahů. Vzhledem k nepravidelnému a vyjímčnému hnízdění pouze jednotlivých párů v ČR je hvízdák v Červeném seznamu zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

KOPŘIVKA OBECNÁ HOLARKTICKÁ – *Anas strepera strepera* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica chřipľavka, n. – Schnatterente, a. – Gadwall
(přibývající druh)

Je poněkud menší než kachna divoká, celkově se zbarvením podobá samici kachny divoké (samec je šedivější). Proto uniká pozornosti mnoha pozorovatelů. Určující je zbarvení zrcátka v křídle. Toto je bílé, lemované hnědou a černou barvou. Hnízdí ve stejném prostředí jako kachna divoká. Jde o druh kachny, která má tendenci rozšiřovat svoji hnízdní početnost (HUDEC et al. 1994). V našem regionu občas zahnízdí na některém ze zdejších rybníků např. na Drňáku (6.5. 2004), daleko častější je výskyt v době obou tahů, např. 28.3.2005 se zdržovali na Halínském rybníce 2 páry (J. PETR in litt.), 3.4.2005 jsem pozoroval 2 páry na Drňáku. V Červeném seznamu je zařazena do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 10 let, 4 měsíce. Nejvzdálenější nález: 2120 km (CEPÁK et al. 2008).

ČÍRKA OBECNÁ – *Anas crecca* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica chrapka, n. – Krickente, a. – Teal
(jen na tahu)

Tento nejmenší druh plovavé kachny je velikosti holuba. Samec má ve svaatebním šatě kaštanovou hlavu, po stranách hlavy se táhne široký, pásek, zbytek těla je šedý. Samice je hnědá s jemným skvrněním. Pro obě pohlaví je společné leskle zelené zrcátko, zepředu bíle lemované (HUDEC et al. 1994). V našem regionu už nehnízdí, můžeme se s ní setkat vzácně na tahu. Naposledy jsem pozoroval 2 páry (8.3.2002) v zatopeném hliništi bývalé cihelny v Pulicích. Celkový hnízdní stav čírky obecné v ČR byl při sčítání v letech 2001 – 03 odhadnut na 60 – 100 párů. To je oproti početnosti v roce 1989 (150 – 250 párů) úbytek o 60% (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Celkově je tento druh hodnocen jako silně ubývající a v Červeném seznamu je zařazena do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 4 roky, 5 měsíců, 19 dní. Nejvzdálenější nálet: 4819 km (CEPÁK 2008).

KACHNA DIVOKÁ HOLARKTICKÁ – *Anas platyrhynchos*
platyrhynchos Linnaeus, 1758

sl. – Kačica divá, n. – Stockente, a. – Mallard
(nejhojnější druh divoké kachny)

Je nejznámější a nejhojnější z divokých plovavých kachen. Má výrazný pohlavní dimorfismus. Hnízdo bývá umístěno hlavně na zemi, byla však nalezena i na stromech – v dutinách či v hnízdech jiných ptáků (Hudec et al. 1994). V našem regionu hnízdí v okolí Drňáku, Halínského rybníka a Husince. Vzácné není ani jejich hnízdění na břehu Zlatého potoka a Brtvy, když je zatopeno hliniště v bývalé cihelně v Pulicích, tak i tam. Početnost divoké populace kachny divoké má však trvale klesající tendenci. Její početní stavy jsou však každoročně dotovány z polodivokých chovů. Na Drňáku jsou hojně vysazovány uměle odchované kachny divoké dobrošskými myslivci, každý rok průměrně 800-1000 kusů (ŠOLÍN in verb.). Myslivci ze sdružení Domašín- Spáleníště vysazují na Husinci průměrně 50 kačen (ČTVRTEČKA in verb). Myslivci ze sdružení Litá, České Meziříčí – Pohoří vysazovali v minulosti 15-20 kachen na potok (VOBORNÍK in verb.). Nejstarší pták: 14 let, 6 měsíců, 20 dní. Nejvzdálenější nález: 2925 km (CEPÁK et al. 2008).

OSTRALKA ŠTÍHLÁ HOLARKTICKÁ – *Anas acuta acuta* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica ostrochvostá, n. – Spießente, a. – Pintail
(jen na tahu)

Je menší a štíhlejší než kachna divoká, má delší štíhlý krk a prodloužená ocasní pera. Samec ve svatebním šatě má hlavu a hrdlo čokoládově hnědé a týl černý. Hruď a přední část krku jsou bílé. Hřbet, lopatky a boky jsou bílé a černohnědě proužkovány, břicho je světlé, tmavě mramorované. Samice je svrchu hnědočerná, s rezavými lemy per, hlava je hnědá, skvrnitá, s tmavým proužkem přes oko. Zobák je u obou pohlaví černošedý a nohy zelenošedé (HUDEC et al. 1994). V našem regionu jde o druh kachny, se kterou se našich rybníků setkáváme vzácně a nepravidelně jen v období tahů (častěji na jaře). 28.3.2004 jsem pozoroval 1 pár na Drňáku. Populace tohoto druhu se v Evropě v letech 1970-90 silně snížila. V ČR bylo doloženo poslední hnízdění 1 páru v roce 2001, před tím hnízdila naposledy v roce 1985 (ŠTÁSTNÝ et al. 2006).

ČÍRKA MODRÁ – *Anas querquedula* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica chrapačka, n. – Knäkente, a. – Garganey
(hojnější předchozí)

Velikostí těla je podobná předchozí. Samec má ve svatebním šatě hnědavou hlavu s nápadnou bílou páskou, která začíná u kořene zobáku a zužující se, pokračuje do týlu. Vrch těla je a boky jsou šedobílé, hrud' je hnědá. Samice je podobná samici předchozího druhu, nad okem má světlý nenápadný proužek (HUDEC et al. 1994). Je rovněž vzácná, ale zahnízdí častěji. Naposledy zahnízdila v roce 1999 v zatopeném hliništi v cihelně v Pulicích. Na tahu je také běžnější, např. (30.3.2003) tamtéž. 6.4.2004 jsem pozoroval 1 pár na Drňáku. Při sčítání v letech 2001 – 03 byl její početní stav v ČR odhadován na 60 – 120 párů, v předchozím sčítání, které končilo v roce 1989 byl její početní stav odhadnut na 100 – 180 párů. To je snížení o 37 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Čírka modrá je zařazena v Červeném seznamu do kategorie CR - kriticky ohrožený druh.(ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 7 roků, 2 měsíce, 29 dní. Nejvzdálenější nález: 4618 km (CEPÁK et al. 2008).

LŽIČÁK PESTRÝ – *Anas clypeata* Linnaeus, 1758

sl. – Kačica lyžičiarka, n. – Löffelente, a. – Shoveler
(jen na tahu)

Je menší, než kachna divoká, u obou pohlaví upoutá velký lžicovitý zobák. Samec je pestrý – hlava je kovově zelená, hrud' bílá, boky a spodek těla rezavě hnědé, vrch křídel šedomodré. Samice jsou hnědé (HUDEC et al. 1994). V našem regionu nehnízdí, můžeme je pozorovat nepravidelně a nehojně v průběhu obou tahů na našich rybnících. V ČR je lžičák pestrý kvůli prudkému úbytku zařazen v Červené knize do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 7 roků, 6 měsíců, 18 dní. Nejvzdálenější nález: 3415 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Aythya* Boie, 1822

POLÁK VELKÝ - *Aythya ferina* (Linnaeus, 1758)

sl. – Chochl'áčka sívá, n. – Tafelente, a. – Pochard
(jen na tahu)

Polák velký patří ke kachnám potápivým a je o něco menší než kachna divoká. Samec má ve svatebním šatě hlavu a krk rezavě hnědé, černou hrud', hřbet a boky šedé s tmavým vlnkováním, zobák má šedomodrý. Samice jsou šedavě tmavohnědé, okolo oka a u kořene zobáku má nevýraznou žlutavou kresbu (HUDEC et al. 1994). Dříve v našem regionu pravidelně hnízdil, došlo však k velkému úbytku jeho početních stavů a v současnosti se s ním můžeme pravidelně setkat pouze v době tahu.

Nejstarší pták: 12 let, 4 měsíce, 1 den. Nejvzdálenější nález: 3452 km (CE-PÁK et al. 2008).

POLÁK CHOCHOLAČKA – *Aythya fuligula* (Linnaeus, 1758)

sl. – Chochlačka vrkočatá, n. – Reiherente, a. – Tufted Duck
(na tahu početná, vzácně hnízdí)

Jde také o potápivý druh kachny, která je menší než kachna divoká. Samec je v toku uhlově černý s bílými boky a tmavým hřbetem, na hlavě má splývavou chocholku. Samice je jen tmavohnědá a chocholku má jen naznačenou. U kořene zobáku má bílou skvrnu (HUDEC et al. 1994). V bývalém Československu zahnízdila poprvé v roce 1914 (HUDEC et al. 2000). Dříve bývala naší nejhojněji hnízdící potápivou kachnou. Koncem minulého století začaly její početní stavy klesat. Nyní hnízdí na Drňáku a v Halíně jen vzácně. Na Husinci a v Halíně vyhnízdila naposledy v r. 2006. V době jarního a podzimního tahu je však u nás z potápivých kachen nejhojnější.

Nejstarší pták: 14 roků, 4 měsíce, 6 dní. Nejvzdálenější nález: 3686 km (CEPÁK et al. 2008).

Řád: dravci (*Falconiformes*)

Čeleď: krahujcovití (*Accipitridae*)

Rod: *Pernis* Cuvier, 1817

VČELOJED LESNÍ – *Pernis apivorus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Včelár obyčejný, n. – Wespenbussard, a. – European Honey Buzzard
(nehojný)

Včelojed lesní se velikosti podobá káni lesní. Má však užší křídla a delší ocas, má menší hlavu vysunutou dopředu (jako holubi). U dospělých ptáků chybí na ocase předposlední páska. Zbarvení je velice variabilní. Rozpětí křídel mají cca 130 cm, váha samečka je okolo 730 g a samičky okolo 790 g

(MEBS 2004). Při sběru potravy se často pohybuje na zemi, živí se drobnými hlodavci a hmyzem. Rád také vyhrabává vosí hnízda a konzumuje jejich kukly. Je velmi užitečným a patří k výhradně tažným ptákům. Zimuje v tropické Africe, kam odlétá v září a na hnízdiště se vrací v dubnu a začátkem května. V našem regionu jsem se s ním setkával hlavně na tahu, ale i v hnízdní sezoně. Například v roce 2004 vyhníždil párek v lese Ochoz. V témže roce (19.7.) pozoroval VRÁNA (in litt.) samici letící s potravou u Běstvin (letěla k Halínu). Zde vyhníždil párek i v roce 2007. Na Chlumu vyhníždil párek včelojeda lesního v roce 2007 (DIVIŠ in litt.) a následně i v roce 2008 v oblasti Mělčan. Při posledním mapování v období 2001 – 03 byl početní stav hnízdících párů odhadnut na 650 – 1 000 (ŠŤASTNÝ et al. 2006) a v Červeném seznamu je zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Milvus Lacépède, 1799

LUŇÁK HNĚDÝ EVROPSKÝ – *Milvus migrans migrans* (Boddaert, 1783)

sl. – Haja tmavá, n. – Schwarzmilan, a. – Black Kite
(vzácný, jen na tahu)

Je také velikosti káně lesní, tmavý, nemá na ocase tak výraznou vidlici. Na rozdíl od luňáka červeného tato vidlice při silně roztaženém ocase (při kroužení) mizí. Rozpětí křídel má cca 150 cm, sameček váží průměrně 810 gr., samička 850 gr (MEBS 2004). V ČR hnízdí od roku 1935 (HUDEC et al. 2000). Potrava se během roku mění v závislosti na nabídce. V blízkosti vody konzumuje ryby, 10 – 20 cm dlouhé, leklé i živé. Ze savců jsou loveny hlavně hlodavci a z ptáků různé druhy pěvců, ale uloví i holuba či kuřata. Je více než luňák červený vázán na vodu. Je tažný, zimuje ve střední Africe. Na jaře přilétá v březnu a dubnu, do zimovišť se vrací v září a říjnu. V bývalém Československu zahníždil poprvé v roce 1935 (HUDEC et al. 2000). Nemám zpráv, že by tento druh v našem regionu zahníždil. Bývá zde zastižena pouze na tahu. Já jsem tento druh pozoroval na přeletu přes Dobrušku 13.4.2001. Při posledním mapování byla v ČR jeho hnízdní početnost odhadnuta na 40 – 60 párů, které byly většinou situovány v jižní Moravě (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem ke klesajícímu výskytu byl v Červeném seznamu zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

LUŇÁK ČERVENÝ EVROPSKÝ – *Milvus milvus milvus* (Linnaeus, 1758)
sl. – Haja červená, n. – Rotmilan, a. – Red Kite
(vzácný, jen na tahu)

Luňák červený je větší než káně lesní, má však užší křídla a delší, vidlicově vykrojený ocas. Je zbarven rezavě červeně, staří ptáci mají světlou hlavu a na spodině křídel mají bělavou skvrnu. Živí se drobnými obratlovci a mršinami. Rozpětí křídel je okolo 160 cm, váha samečka průměrně 930 gr., samičky 1140 g (MEBS 2004). V bývalém Československu zahnízl poprvé v roce 1974 (HUDEC et al. 2000). Hnízdí v zalesněných rovinách i pahorkatinách. J. HRONOVSKÝ udává, že v roce 1998 vyhnízl 1 pár na Chlumu a do samostatnosti vychoval 3 mláďata. Byl také několikrát pozorován v době tahu. Viděl jsem ho na přeletu Dobrušky 17.3.2001, J. PETR dne 10.4. 2005 na přeletu nedaleko hřbitova v Pulicích (Dolce). 19.8.2006 viděl T. PETR kroužit 1 ex. nad skládkou komunálního odpadu v Křovicích. V ČR bylo při posledním sčítání v letech 2001 – 03 jejich hnízdní stav odhadnut na 70 – 100 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Haliaeetus Savigny, 1809

OREL MOŘSKÝ – *Haliaeetus albicilla* (Linnaeus, 1758)
sl. – Orol mořský, n. – Seeadler, a. – White-tailed Eagle
(velmi vzácně na tahu)

Orel mořský je náš největší a nejčastěji se vyskytující druh orla v ČR. Dospělý jedinec je celý tmavý s bílým ocasem, mladí ptáci mají na těle a křídlech v různé míře světlou kresbu. Ve všech věkových kategoriích mají široká „prknovitá“ křídla a kyjovitě zakončený ocas. Jeho potravu tvoří nejčastěji ryby – živé i mrtvé. Dovede však ulovit ptáky i savce a nepohrdne ani jejich mršinami. Díky své zálibě konzumovat mršiny se řadí po bok luňáků, supů a krkavců (HUDEC et al. 1977). Sameček je menší a váží 4 100-4 600 gr a rozpětí křídel má cca 210 cm, větší samička váží 5 200 – 6 900 g a má rozpětí cca 230 cm. V roce 2001 v ČR hnízdilo 20 párů (MEBS 2004). Hnízdí od roku 1984 (HUDEC et al. 2000). V našem kraji se s tímto majestátním orlem můžeme setkat poměrně pravidelně při jarním a podzimním tahu na nedaleké přehradě Rozkoš. Dne 30.11.2001 jsem 1 ex. orla mořského viděl na přeletu Broumaru, 29.4.2002 jsem viděl 2 ex. sedět na poli neda-

leko Semechnického rybníku. Dne 5.1.2003 byl pozorován 1 ex. na přeletu nad lokalitou „Dolce“ u Pulického hřbitova (J. PETR in litt.) a na podzim 2004 byl 1 ex. pozorován u Halínského rybníka (PAVEL in verb.). V roce 2007 se dokonce 1 pár orla mořského pokoušel na Chlumu hnízdit. Bohužel následkem likvidace polomů vzniklých řáděním orkánu Kirill (18.1.2007) a s tím spojeným rušením orlí odlétli. V roce 2008 jsem od poloviny srpna do začátku září pozoroval na Dobrušsku opakovaně jednoho dospělého jedince, jak přeletuje mezi Drňákem a ostatními rybníky v okolí. V Červeném seznamu je orel mořský i přes příznivou populační dynamiku zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Circus Lacépède, 1799

MOTÁK POCHOP EUROASIJSKÝ – *Circus aeruginosus aeruginosus* (Linnaeus, 1758)

al. – Kaňa močiarna, n. – Rohrweihe, a. – Marsh Harrier
(poměrně běžný druh)

Moták pochop je menší a štíhlejší než káně lesní. Samice je větší, je celá hnědá, jen hlavu má medově žlutou s tmavším pruhem přes oko. Sameček má hlavu světlejší, tmavohnědě skvrnitou hrud', naředlý ocas a a šedé štíty na křídlech. Je tažný, zimuje v tropické Africe. Na hnízdiště přilétá koncem března a v dubnu, na zimoviště se vrací od srpna do října. Živí se savci (hlavně hlodavci) a ptáky do velikosti sojky. Je vázán na vodu, hnízdo si staví většinou v rákosí. V poslední době však evidentně mění hnízdní strategii a hnízdí stále častěji v obilí. Zde je jeho existence však vázána na citlivý přístup kombajnérů. V Československu tento druh hnízdí od roku 1945. Rozpětí křídel je 120 – 130 cm, váha samečka je cca 540 gr., samičky cca 740 g (MEBS 2004). V ČR hnízdí od roku 1945 (HUDEC et al. 2000). V našem regionu hnízdí pravidelně v rákosinách u rybníka v Halíně, občas v zatopeném hliništi bývalé cihelny v Pulicích a někdy v obilném poli bez návaznosti na konkrétní místo. Dříve hnízdil několik let i v rákosině pod kravínem v Miškově. V Červeném seznamu zůstává i přes zvyšující se početnost v kategorii VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 18 let, 3 měsíce, 19 dnů. Nejvzdálenější nález: 4968 km (CEPÁK et al. 2008).

MOTÁK PILICH EUROASIJSKÝ – *Circus cyaneus cyaneus* (Linnaeus, 1766)

sl. – Kaňa sívá, n. – Kornweihe, a. – Hen Harrier
(nehojný druh)

Moták pilich je menší a štíhlejší než předchozí druh. Samec je shora šedý a má čistě bílý kostřec. Má šedý krk po hruď, zbytek spodní části těla je bílý. Konce křídel jsou černé. Samice a mladí ptáci jsou zhora tmavě hnědošedí, s bílým kostřecem, spodina je bělavá až nahnědlá s výrazným podélným skvrněním (HUDEC et al. 1977). Severní a východní populace jsou tažné, zimují v jižní a západní Evropě. Na hnízdiště přilétají v březnu a dubnu, odlétají v srpnu až září. Část naší populace je stálá a část odlétá do jižní Evropy. V našem regionu byl tento druh zastižen na tahu i v hnízdní době. Např. 12.11.1985 zastihl J. VRÁNA u Běstvin na přeletu nad polem 1 ex., o rok později (16.10.86) na týchž místech zastihl 2 ex. Já jsem dne 7.4.2002 pozoroval 1 párek při kroužení nad polním lesíkem Kamínek. V témže roce jsem pozoroval po celou hnízdní sezonu jak loví 1 párek potravu nad polem nedaleko silnice č. 14 a poté zalétává do lesa u Chábor. Hnízdění zde bylo velmi pravděpodobné. V zimě 6.1.2003 jsem pozoroval 1 ex. na poli nedaleko hřbitova v Pulicích ve společnosti několika ex. káně lesní. Při sčítání v letech 1985 – 89 byl stav hnízdicích párů odhadnut na 50 – 80 párů, při sčítání v letech 2001 – 03 počet hnízdicích párů poklesl na 30 – 50 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem k tomuto vývoji byl tento druh v Červeném seznamu zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

MOTÁK LUŽNÍ – *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Kaňa popolavá, n. – Wiesenweihe, a. – Montagu's Harrier
(šířící se druh)

Moták lužní je o něco menší než předchozí druh, sameček je tmavější, má na křídlech shora podélnou pásku. Na spodní straně od noh po ocas je rezavý s tmavým podélným čárkováním. Samice a mladí ptáci jsou podobni samici motáka pilicha, kostřec však mají podélně skvrněný. Je tažný, zimuje v tropické a jižní Africe. Ze zimoviště přilétá v dubnu až květnu, odlétá v srpnu a září. Ke hnízdění si vybírá rovinatou krajinu a také on opouští mokřady a mění hnízdní strategii ve prospěch obilných polí (HUDEC et al. 1977). Rozpětí křídel se pohybuje od 105 do 120 cm, menší sameček váží cca 270 g, samička 370 g (MEBS 2007). V důsledku rozšiřování hnízdního

areálu tohoto druhu jsem zaregistroval v našem regionu postupně troje úspěšná hnízdění. V roce 2001 vyhnízdil 1 párek v obilném poli nedaleko bývalé cihelny v Pulicích. Samec posedával s oblibou na značce označující přejezd přes místní železniční trať. Těsně před projíždějící lokálkou se vznesl a po její přjetí okamžitě usedal na stejné místo. Byla úspěšně vyvedena 3 mláďata. V roce 2003 zahnízdil další párek asi o 1 km jižněji na druhé straně cihelny. I zde bylo hnízdění úspěšné, byla vyvedena nejméně 2 mláďata (hnízdění jsem nemohl sledovat až do konce), (VOLF 2004). Třetí hnízdění bylo v roce 2007 objeveno náhodně, díky pozornému kombajnérovi na poli za ZD Dobruška. Ke hnízdu jsem byl přivolan a okroužkoval jsem zde 2 mláďata a našel 1 jalové vajíčko. I tato mláďata byla vychována do vzletnosti. A také v tomto případě nebyli ptáci plaší, k místní komunikaci, která byla často používána zemědělskou technikou bylo 37 kroků! Při mapování v letech 1985 - 89 bylo v ČR odhadnuto, že zde hnízdí 20 – 30 párů, při mapování v letech 2001 - 03 už odhad zněl na 80-120 párů. Jde o nárůst o 300% (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V důsledku toho byl tento druh v Červeném seznamu přesunut z kategorie CR - kriticky ohrožený druh, do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Accipiter Brisson, 1760

JESTŘÁB LESNÍ EVROPSKÝ – *Accipiter gentilis gentilis* (Linnaeus, 1758)

sl. – Jastrab velký, n. – Habicht, a. – Goshawk
(nehojný druh)

Jestřáb lesní je středně velký dravec. Samice má velikost káně lesní a sameček je o třetinu menší. Samička má rozpětí cca 115 cm a váhu 880 – 1320 g, sameček má rozpětí cca 100 cm a váhu 580 – 870 g (MEBS 2004). Zbarvení dospělých ptáků je shora tmavohnědé až šedohnědé, naspodu bělavé s tmavým příčným proužkováním. Mladí ptáci mají na tmavohnědé svrchní straně světlé lemy per, na žlutohnědé spodině podélné skvrnění. Jestřáb lesní je typickým lesním dravcem, hnízdí ve větších lesních komplexech, které se střídají s otevřeným terénem (pole, louky, rozptýlená zeleň, paseky). Hnízdí jak v nížinách tak i v horách.

V našem regionu hnízdí a jeho početní stav odhaduji na 3 -5 párů. V ČR jeho početní stavy klesají (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Z tohoto důvodu byl jestřáb lesní v Červeném seznamu zařazen do kategorie VU – druh zranitelný (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 14 let, 11 měsíců, 20 dnů. Nejvzdálenější nález: 914 km (CEPÁK et al. 2008).

KRAHUJEC OBECNÝ EVROPSKÝ – *Accipiter nisus nisus* (Linnaeus, 1758)

sl. Jastrab krahulec, n. – Sperber, a. – Sparrowhawk
(běžný druh)

Krahujec obecný je zmenšeninou předchozího druhu. Samička je velikosti holuba a má hnědý hřbet a rozpětí křídel cca 74 cm, váhu v době hnízdění má 290 – 325 g, jindy 260 – 280 g. Sameček je o třetinu menší a má hřbet břidlicově šedý, rozpětí křídel má cca 62 cm a hmotnost 143 – 155 g (MEBS 2004). Pro obě pohlaví jsou v sedě typické dlouhé nohy. Jejich křídla jsou široká a tupě zakončená a ocas dlouhý. To jim umožňuje při lovu obratně kličkovat mezi stromy a keři. Potravu tvoří především ptáci. Samec loví kořist do velikosti kosa a samice do velikosti hrdličky. Krahujec obecný je potravním oportunistou. To znamená, že loví potravu, která je mu nejdostupnější - to znamená, které je nejvíc. V přírodě má tedy určenou roli regulátora, který brání přemnožení jednotlivých ptačích druhů. Když byli přemnožení vrabci, lovil vrabce. Když bylo hodně zvonků, zaměřoval se na ně. Je-li hodně sýkorek, také nepohrdne. Příroda nezná člověkem uměle vytvořené kategorie: užitečný – škodlivý – bez hospodářského významu! Na rozdíl od jestřába lesního obývá menší lesíky. Za potravou se odvažuje zalétat i do intravilánu měst a obcí. V našem regionu se s ním lze při troše štěstí setkat, protože je hojnější jestřába. Jeho početnost zde odhaduji na 10 – 15 párů. Populace krahujce obecného se zdá být v ČR stabilní a odhad při výzkumech v letech 2001 – 03 je stanoven na 3 500 – 4 500 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie VU – druhy zranitelné (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 12 let, 2 měsíce, 27 dní. Nejvzdálenější nález: 2328 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Buteo Lacépède, 1799

KÁNĚ LESNÍ STŘEDOEVROPSKÁ – *Buteo buteo buteo* (Linnaeus, 1758)

sl. – Myšiak hôrny, n. – Mäusebussard, a. – Common Buzzard
(běžný druh)

Tohoto užitečného středně velkého dravce lze u nás vidět celoročně. Zbarvení hřbetu a kostřece je tmavohnědé, spodní část těla je skvrnitá a může však být variabilní - velmi světlá nebo naopak velmi tmavá. Křídla jsou zespodu příčně pružovaná, s naznačenou tmavou skvrnou v ohbí křídla. Ocas je středně dlouhý a je na něm 8-11 stejně širokých pruhů. Let je pomalý a těžkopádný, ráda krouží, vyhlížeje kořist. Je stálá nebo přelétavá. Na podzim k nám také přilétají ptáci ze severu a východu. Když je na poli hojná potravní nabídka (drobní hlodavci), můžeme jich vidět více pohromadě (třeba i patnáct). Není to důkaz, že jsou přemnožena káňata, ale myši! Káňata jsou predátory myši a žádný predátor se nezdržuje tam, kde není potravní nabídka. Káňe lesní spolu s dalšími dravci denními a nočními, kteří se živí myšmi, tvoří nejlacinější a nejekologičtější biologickou ochranu polí ve prospěch našich zemědělců. Hubení těchto dravců je velmi nezodpovědné a škodlivé. Rozpětí jejich křídel kolísá mezi 121-136 cm, hmotnost samečka kolísá mezi 600-900g, samičky 800-1200g (MEBS 2004). V roce 1995 se zabýval výzkumem a kroužkováním dravců v okolí Běstvin a Pulic J. VRÁNA. Např. 11.11. 95 chytil a okroužkoval u Běstvin 1ex. káňete lesního, o den později 12.11. 95 další 2 ex., další 15.11. 95 u Pulic a ještě jedno 16.10. 96 u Běstvin. V našem regionu hnízdívá 5 - 8 párů. V ČR se hnízdní početnost káňete lesního zvyšuje v průměru o 1.77 % ročně (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 22 let, 3 měsíce, 15 dní. Nejvzdálenější nález: 1745 km (CE-PÁK et al. 2008).

KÁNĚ ROUSNÁ SEVEROEVROPSKÁ – *Buteo lagopus lagopus* (Pontoppidan, 1763)

sl. – Myšiak severský, n. – Rauhfußbussard, a. – Rough-legged Buzzard
(jen v zimě)

Vzhledem se podobá předchozí, je mírně větší. Zbarvení je také velmi variabilní, převládá světlejší zbarvení. Středně dlouhý ocas má několik příčných pásek, poslední na konci ocasu je široká. V letu je v ohbí křídla nápadná skvrna a bílý kořen ocasu. Rozpětí jejich křídel kolísá mezi 120-150 cm, hmotnost samečka je cca 850 g, samičky cca 1000 g (MEBS 2004). Bývá pravidelným zimním hostem, objevuje se většinou během října a odlétá začátkem dubna. Přilétá ze severských zemí v různém množství v návaznosti na potravní nabídku. Kdo ji dovede odlišit od obvyklé káňe lesní, může se s ní v našem regionu setkat v zimních měsících celkem běžně na polích, kde hledá svoji kořist, nebo na stromech při odpočinku. J. VRÁ-

NA okroužkoval 12.11.95 u Běstvin 1 ex. Z této lokality má několik dalších pozorování. Také jsem zaznamenal několik pozorování, např. 24.9.2003 – přelet 1 ex. nad Chlumem, 31.10.2004 – přelet 1 ex. nad Kamínkem, 14.3.2005 – přelet 1 ex. nad Mělčanama, 28.9.2008 – přelet 2 ex. nad Dobruškou.

Nejstarší pták: 10 let, 11 měsíců, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 2486 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeď: sokolovití (*Falconidae*)

Rod: *Falco* Linnaeus, 1758

POŠTOLKA OBECNÁ EVROPSKÁ – *Falco tinnunculus tinnunculus* Linnaeus, 1758

sl. – Sokol myšiar, n. – Turmfalke, a. – Common Kestrel
(běžný druh)

Poštolka obecná patří k našim nejznámějším dravcům a spolu s kání lesní k našim nejběžnějším dravcům. Je pro ni typické, že se při lovu potravy dokáže třepotat na jednom místě. Loví především drobné hlodavce, v nouzi i hmyz. Má rozpětí cca 75 cm, sameček váží okolo 200 g a samička 230 g (MEBS 2004). Poštolka obecná upřednostňuje otevřenou krajinu s rozptýlenou zelení a je adaptována i na lidská sídla (synantropizace). Akceptuje i vyvěšené budky. V našem regionu běžně hnízdí, v minulosti byla zajímavá její kolonie několika párů na síle, v současnosti zde hnízdí jen dva páry. V minulosti hnízdila v Dobrušce na radnici, ve zvonici u kostela sv. Václava, a ve zvonici u kostela sv. Ducha (zde ještě nepravidelně hnízdí). Občas vyhnízdí i na střeše panelového domu na sídlišti a bylo zde zaznamenáno i úspěšné hnízdění na balkoně. V roce 2005 vyhnízdil 1 pár v Dobrušském parku, a v roce 2006 vyhnízdil 1 pár na topole u kravína ZD Dobruška (T. PETR in verb.). Početnost poštolky obecné je podle výzkumů dlouhodobě stabilizovaná a mírně narůstá tempem +0,51 % za rok (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 13 let, 1 měsíc, 22 dnů. Nejvzdálenější nález: 4927 km (CEPÁK et al. 2008).

OSTŘÍŽ LESNÍ EUROSIBIŘSKÝ – *Falco subbuteo subbuteo* Linnaeus, 1758

sl. – Sokol laštovičiar, n. – Baumfalke, a. – Hooby
(nehojný)

Ostříž lesní je velikosti poštolky obecné a zbarvením se podobá sokolu. Horní strana těla je tmavá, spodní světlá, hustě podélně čárkovaná. Strany hlavy jsou černobíle zbarvené a je zde nápadný tmavý vous. Staří ptáci mají kalhotky a spodní krovky ocasní rezavě zbarvené. Patří k našim nejobratnější a nejrychlejší dravcům. Loví pouze ptáky a tak jako sokol - pouze v letu. Loví ptáky do velikosti drozda a dokáže ulovit i hbitou vlaštovku. Do jeho jídelníčku také patří hmyz. Je přísně tažný a k přezimování odlétá v září do tropické Afriky, na hnízdiště přilétá v dubnu a květnu. V době hnízdění srdnatě zahání i daleko větší ptáky. Jeho rozpětí je 76 – 80 cm, sameček váží cca 200 g a samička 230 g (MEBS 2004).

V Dobrušském regionu byl zastížen několikrát, např. 26.5.2000 jsem jej viděl na přeletu, 26.4.2005 kroužil okolo objektů ZD Dobruška (J.PETR in litt.) Krom toho po několik let hnízdil na Chlumu, naposledy v roce 2007 (HRONOVSKÝ, WAISSAR in verb.). Z průzkumů vyplývá, že ostříž lesní v ČR zvyšuje svoji hnízdní početnost (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

RAROH VELKÝ EVROPSKÝ – *Falco cherrug cherrug* Gray, 1834

sl. – Sokol rároh, n. – Würgfalke, a. – Saker (Saker Falcon)
(vzácně na tahu)

Tento největší zástupce z čeledi sokolovitých v naší zemi vzácně hnízdí na jižní Moravě. Je o málo větší než sokol stěhovavý, celkově hnědý, naspodu těla je hrubě skvrnitý. Hlavu má světlejší s viditelným tmavým vousem. Na rozdíl od sokola útočí na savce a ptáky i na zemi. Loví ptáky do velikosti kachny a ze savců loví většinou hlodavce. V ČR byl v roce 2001 odhadován počet hnízdicích párů na 15. Hmotnost samce je 700-900 g, samice 1000-1300 g. Rozpětí křídel je u samce cca 110 cm, u samice cca 126 cm (MEBS 2004). V ČR hnízdí od roku 1958 (HUDEC et al. 2000). Setkal jsem se s ním dne 11.9.2001 na sousedním Broumaru, kde se snažil neúspěšně ulovit kachnu divokou. V našem regionu jsem ho zahlédl jen jednou – 12.10.2002 několikrát přeletěl okolo objektů ZD Dobruška. Zcela evidentně ho přilákalo hejno zdivočelých domácích holubů (věžáků), které se zde v té době zdržovalo. Odhady hnízdní početnosti rarocha velkého v ČR jsou nízké. Jen okolo 10-ti párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). Po zásluze je v Červeném seznamu zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

SOKOL STĚHOVAVÝ EUROSIBÍŘSKÝ – *Falco peregrinus peregrinus*
Tunstall, 1771

sl. – Sokol sťahovavý, n. – Wanderfalke, a. – Peregrine Falcon
(vzácný)

Sokol stěhovavý je velký jako holub, samice váží 860-1090 g, sameček 580-720 g, rozpětí křídel samce je cca 90 cm, samice cca 105 cm (MEBS 2004). Dospělý pták má spodní stranu světlou s tmavými příčnými skvrnami, svrchní strana je tmavě ocelově šedá. Hlava je tmavá, má bílé tváře, na kterých je typický tmavý vous. Loví pouze v letu ptáky do velikosti kachny, nejoblíbenější kořisti jsou holubi. V naší zemi hnízdl celkem běžně do poloviny minulého století. Potom nastal prudký úbytek. Po roce 1965 jsou zaznamenávány pouze ojedinělé hnízdění (ŠŤASTNÝ et al. 1996). V posledních letech početní stavy tohoto ušlechtilého dravce v naší zemi díky pečlivé ochraně pozvolna stoupají. Největším nepřítelem jsou nyní vykradači hnízd. Proto musí být hnízda ve dne v noci monitorována, i za použití nejmodernější techniky. Nejbližší hnízdiště jsou v Broumovském výběžku. V Dobrušce jsem sokola stěhovavého zastihl jen jednou – v lednu 1993 (odpočíval na komíně). Při výzkumech v letech 2001 – 03 byl hnízdní stav sokola stěhovavého v ČR odhadnut na 20 – 25 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006), i když došlo oproti minulým rokům ke zjevnému nárůstu, v Červené knize stále spadá do kategorie CR – kriticky ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

DŘEMLÍK TUNDROVÝ EVROPSKÝ – *Falco columbarius aesalon*
Linnaeus, 1758

sl. – Sokol kobec, n. – Merlin (-Falke), a. – Merlin
(jen v zimě)

Patří u nás k nejmenším z čeledi sokolovitých, je menší než poštolka, s kterou bývá často zaměňován. Samec má horní stranu těla břidlicově šedou, zespodu žlutorezavý s drobným podélným skvrněním. Na konci modrošedého ocasu má širokou tmavou pásku. Samice a mladí ptáci jsou shora tmavě hnědí, na spodní části těla bělaví a jsou hustě podélně skvrnití. Samec má hmotnost 155-180 g, samice 190-220 g, rozpětí u samce je cca 60 cm, u samice cca 67 cm (MEBS 2004). Přilétá na podzim od září a na jaře koncem března se zase navrácí do své domoviny v severní Evropě. V našem regionu jej lze zastihnout celkem pravidelně, ale nehojně. Létá často nízko nad zemí, ale nikdy se netřepotá jako poštolka. Loví převážně drobné hlodavce.

Čeleď: orlovcovití (*Pandionidae*)

Rod: *Pandion Savigny, 1809*

ORLOVEC ŘÍČNÍ EUROASIJSKÝ – *Pandion haliaetus haliaetus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Kršiak rybár, n. – Fischadler, a. – Osprey
(vzácně na tahu)

Orlovec říční je vzácný dravec, který je potravním specialistou na ryby. Svrchní strana a vole jsou tmavé, břicho a hlava jsou bílé a přes oko se táhne tmavý pruh. Je větší než káně lesní. V rozpětí má 150 – 160 cm, křídla má nápadně zalomená. Sameček váží cca 1500 g, samička 1800 g (MEBS 2004). V našem regionu byl zastížen několikrát. V roce 1990 se dokonce na sousedním Broumaru zdržoval celý květen až do hnízdního období (PAVEL in verb.). Dne 12.4.1998 jsem 1 ex. zastihl postupně na rybníku Semečnickém a po jeho odletu znovu na rybníku Podchlumském. Na Broumaru jsem jej pozoroval na stromě při odpočinku 7.10.2001 a za rok byl pozorován 1 ex. nad lokalitou „Dolce“ u Pulic (J. PETR in litt.). Dne 21.4.2004 jsem jej pozoroval na Drňáku, odpočíval na stromě a poslední pozorování mám ze dne 27.8.2008, také z Drňáku, kdy jsem pozoroval 1 ex. při kroužení nad hladinou. V ČR hnízdil naposledy v 19. století, od té doby nebylo hnízdění prokázáno, i když nebylo vyloučeno. Několikrát byl orlovec říční zastížen v hnízdní době a pozorováno páření. V sousedním Německu hnízdí v současnosti 250 – 260 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Řád: hrabaví (*Galliformes*)

Čeleď: bažantovití (*Phasianidae*)

Rod: *Perdix Brisson, 1760*

KOROPTEV POLNÍ EVROPSKÁ – *Perdix perdix perdix* (Linnaeus, 1758)

sl. – Jarabica polná, n. – Rebhuhn, a. – Grey Partridge
(nehojná)

Koroptev polní je zavalitý pták, šedohnědého zbarvení. Samce lze od samice odlišit podle nápadné skvrny ve tvaru podkovy na hrudi, u samic není tak výrazná, mladí ptáci ji nemají vůbec. Dříve velmi hojný lovný pták. Například v roce 1935 jich myslivci ulovili v ČSR 2,5 milionu, odhad kmenového stavu byl 6 milionů ex., od konce padesátých let začaly početní stavy ko-

roptví prudce klesat. V roce 1965 zbylo už jen 773 tisíc ex. Při mapování v rámci ČR v letech 1985-89 byl střízlivý odhad 9-18 000 párů (ŠŤASTNÝ et al 1996). V zimě se sdružují do hejn. Bylo také zaznamenáno, že se takové hejno objevilo v zimě i mezi paneláky na sídlišti (i v Dobrušce). V létě se živí převážně hmyzem a zalenými částmi rostlin, v zimě semeny plevelů, případně se přizívuje v bažantích zásypech. V okolí Dobrušky se s ní můžeme setkat běžně. Její početnost je odhadována průměrně na 25 párů (ŠOLÍN in verb.). Žijí i u Domašína a Spáleniště (ČTVRTEČKA in verb.). Běžné jsou i u Puliček (VOBORNÍK in verb.). V posledních letech se díky uvážlivějšímu zemědělskému hospodaření její početní stavy pozvolna zvyšují. I přes zlepšující se situaci byla v Červené knize zařazena do kategorie NT – téměř ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 2 roky, 11 měsíců, 25 dní. Nejvzdálenější nález: 29 km (CEPÁK et al. 2008).

KŘEPELKA POLNÍ EVROPSKÁ – *Coturnix coturnix coturnix* (Linnaeus, 1757)
sl. – Prepelica polná, n. – Wachtel, a. – Common Quail
(nehojná)

Křepelka polní je u nás jediným tažným hrabavým ptákem. Tvarem těla se podobá předchozímu druhu, je ale nejméně o polovinu menší, způsob získávání potravy je stejný. Přilétají v dubnu, odlétají v srpnu a září. Její početnost v jednotlivých letech podléhá výkyvům, přesto je v posledním období zřetelný stoupající trend početnosti. Její „pět peněz, pět peněz“ můžeme v našem regionu běžně slyšet, hlavně ráno a večer. Dokonce obsazuje hnízdní teritoria v těsné blízkosti Dobrušky – pastviny u gymnázia (MUSILOVÁ in verb.). Vzhledem k nebezpečí vyplývající z předpokládaných změn v zemědělském hospodaření byla v Červeném seznamu zařazena do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 13 let, 8 měsíců, 12 dní. Nejvzdálenější nález: 1861 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Phasianus* Linnaeus, 1758

BAŽANT OBECNÝ KOLCHIDSKÝ – *Phasianus colchicus colchicus*
Linnaeus, 1758
sl. – Bažant obyčejný, n. – Fasan, a. – Common Pheasant
(ubývající druh)

Známý lovný pták s celoročním výskytem. Původně byl chován jen v bažantnicích, ptáci odtud ulétli vytvořili nové populace a v polovině minulého století u něho došlo k populační explozi a stal se tak nejdůležitějším druhem lovné pernaté zvěře. V osmdesátých letech minulého století však došlo k prudkému poklesu jeho početních stavů, který nebyl dosud spolehlivě vysvětlen. V současné době tvoří velkou část populace uměle odchovaní ptáci. V Myslivecké společnosti Dobruška je vysazováno celkem 50 kusů slepic a kohoutů ročně (ŠOLÍN in verb.). V mysliveckém sdružení Domašín – Spáleníště je průměrně vysazován stejný počet slepic a 170 kuřat (ČTVRTEČKA in verb.) a v Mysliveckém sdružení Litá, České Meziříčí – Pohoří vypouštějí v části honitby, která zasahuje do Dobrušského regionu 10 slepic (VOBORNÍK in verb.). Na vhodných lokalitách v našem regionu se s bažanty lze běžně setkat. Je nanejvýše potěšitelné že přibývá případů, kdy si slepice sami odchovávají svá kuřata v přírodě, jak to bylo dříve zcela běžné. Podle výzkumů žilo v letech 1985 – 89 v ČR odhadem 300 000 – 600 000 jedinců. Při sčítání v letech 2001 – 03 zněl odhad jejich početnosti na 150 000 – 300 000 jedinců, což je pokles o 50 %. Ani přes tato alarmující čísla nebyl bažant obecný zařazen do Červeného seznamu (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Řád: krátkokřídlí (Galliformes)

Čeleď: jeřábovití (Gruidae)

Rod: Gallinula Brisson, 1760

SLÍPKA ZELENONOHÁ EUROASIJSKÁ – *Gallinula chloropus chloropus* Linnaeus, 1758

sl. – Sliepočka vodná, n. – Teichhuhn, a. – Moorhen

(ubývající druh)

Slípka zelenonohá je menší než kachna divoká, má malou hlavu, delší štíhlý krk a krátký zobák. Celkové zbarvení je tmavé, na hlavě a vespod těla břidlicově tmavošedé, na svrchní straně hnědé. Zobák včetně lysinky na hlavě je červený, na okraji křídla je bílý proužek. Mladí ptáci jsou svrchu tmavohnědí a zespodu bělaví. Hnízdním prostředím jsou stojaté nebo pomalutkoucí vody. Potrava je rostlinná i živočišná (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V našem regionu se běžně vyskytovala a také hnízdila, vzhledem k jejímu ubývání v přírodě už jen vzácně. Pokud stoupne spodní voda a objeví se v hliništi bývalé cihelny v Pulicích, tak se tam objeví i slípka (1999 a 2000). Také jsem ji zastihl hnízdící na rybníčku Husinec u Spáleníště. Dříve hnízdila i na

Drňáku. Při sčítání ptactva v letech 1985 – 89 byl v ČR odhadnut počet hnízdicích párů na 5 000 – 10 000 párů. Při sčítání v letech 2001 – 03 zněl odhad na 4 000 – 8 000 párů. Došlo tedy k poklesu o 20 % (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je slípka zelenonohá zařazena do kategorie NT – téměř ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 12 let, 3 měsíce, 14 dní. Nejvzdálenější nález: 1321 km (CE-PÁK et al. 2008).

Čeled': chřástalovití (*Rallidae*)

Rod: *Fulica* Linnaeus, 1758

LYSKA ČERNÁ PALEARCTICKÁ – *Fulica atra atra* Linnaeus, 1758

sl. – Lyska čierna, n. – Bläbhuhn, a. – Common Coot

(běžný druh)

Lyska je černý vodní pták velikosti menší kachny, s bílým zobákem a lyskou na čele. Zbarvení ostatních částí jejího těla je uhlově černé. Mladí ptáci jsou zbarvení matně černohnědě se světlou spodinou těla a světlou kresbou na hlavě. Zobák a lysinka mají šedozelenou. Hnízdním prostředím jsou mělké vodní nádrže s bohatým porostem rostlinstva. V potravě převládá rostlinná složka, živočišnou složku tvoří vodní měkkýši, hmyz a jeho larvy. V našem regionu patřila k běžným vodním ptákům, nyní ubývá. Pokud je v hliništi bývalé cihelny v Pulicích voda, hnízdí v několika párech i tam. V letech 1999 a 2000 tam hnízdila vzácná mutace – albín lysky černé (VOLF 2000). V současné době se početní stavy lysky černé snižují. Dokládají to i má podzimní pozorování na Drňáku. Například v letech 1994 a 1995 jsem tam napočítal shodně po 90 ex. V témže období v roce 2001 jen 2 ex., v roce 2002 jen 3 ex. a v letech 2003 a 2004 již žádnou a tak tomu bylo i v roce 2008. Na Drňáku se zastavují jen na jarním tahu. Ale dosud hnízdí v Halíně a na Husinci. V ČR k roku 1989 její početnost činila 30 000 – 60 000 párů a v roce 2003 to bylo 20 000 – 40 000 párů, což je snížení o 30 % (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 15 let, 5 měsíců, 22 dní. Nejvzdálenější nález: 2479 km (CE-PÁK et al. 2008).

Rod: *Grus* Brisson, 1760

JEŘÁB POPELAVÝ EVROPSKÝ – *Grus grus grus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Žeriav popolavý, n. – Kranich, a. – Common Crane

(vzácný)

Jeřáb popelavý je větší než čáp, létá jako on s nataženým krkem. Celkově je šedý, v novém peří je hřbet nahnědlý, čelo a uzdička jsou černé, téměř holé temeno je červené, spodní část hlavy, přední část krku a šije jsou hnědé. Od uzdičky po stranách hlavy a krku je bílý pruh. Vnější část křídel je černá. Mimo dobu hnízdění se vyskytuje ve větších hejnech. Létá v typické klínovité formaci ve tvaru V. Ptáci se zdržují v otevřené krajině na loukách, polích a bažinách. Klasická hnízdiště leží na rašeliništích v severských leších a tundře, v blízkosti řek a jezer. V Evropě je několik dalších izolovaných hnízdišť v Polsku, Německu atd. Od koncem 80- tých let minulého století se u nás začínají objevovat první zprávy o možném hnízdění. První prokázané hnízdění v ČR bylo doloženo v roce 1989 na Českolipsku (ŠTASTNÝ et al. 1997). Poté se začala postupně objevovat další hnízdiště na jiných místech naší země a v roce 2006 je odhadováno, že u nás hnízdilo téměř 20 párů. Nejbližší hnízdní lokalitou je Bohdanečsko. V našem regionu bylo zastiženo několik jeřábů popelavých na přeletu (HLAVÁČEK a PAVEL in verb.). Jeho silueta v letu se podobá siluetě čápů a tak hlavně v době tahu je třeba určení druhu věnovat náležitou pozornost. V Červené knize byl jeřáb popelavý zařazen do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Řád: bahňáci (*Charadriiformes*)

Čeleď: kulíkovití (*Charadriidae*)

Rod: *Charadrius* Linnaeus, 1758

KULÍK ŘÍČNÍ EUROSIBIŘSKÝ – *Charadrius dubios curonicus* Gmelin, 1789

sl. – Kulík riečny, n. – Flußregenpfeifer, a. – Little Ringed Plover
(nehojný)

Hnízdním prostředím tohoto malého bahňáka velikosti vrabce jsou písčné či obláskité břehy nádrží, rybníků řek a potoků a vypuštěná dna rybníků. Jeho tělo je na svrchní straně světle hnědé a na spodní straně bílé. Na hlavě má nápadnou černobílou kresbu, přes vole má úzcí černou pásku. Hnízdit začíná v polovině dubna a pokračuje do konce června. Zimuje v Africe, kam odlétá od konce července do října a na hnízdiště se vrací od konce března do května (ŠTASTNÝ et al. 1996). V našem regionu občas zahnízdí, má-li vhodné podmínky. Např v letech 1999 a 2000 hnízdil v bývalé cihelně v Pulicích, hnízdil i na Drňáku (když je suchý rok a hladina nedosahuje ke

břehům). Na vhodných místech se s ním lze setkat i v průběhu jarního tahu. V ČR je jeho hnízdní početnost hodnocena jako stabilní, v roce 2003 byl jeho početní stav odhadnut na 600 – 1 400 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem k labilitě jeho životního prostředí byl v Červeném seznamu zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 7 let, 10 měsíců, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 4348 km (CE-PÁK et al. 2008).

Rod: Vanellus Brisson, 1760

ČEJKA CHOCHOLATÁ – *Vanellus vanellus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Cíbík chochlatý, n. – Kiebitz, a. – Northern Lapwing
(nehojná)

Čejka chocholátá bývala naším nejhojnějším bahňákem. Je velikosti holuba a má špičatou chocholku. Zbarvení je svrchu leskle tmavě zelené, na prsou a hlavě je černobílá kresba, i křídla jsou kontrastně černobílá. Samice je matnější, mladí ptáci mají menší chocholku a jsou shora skvrnitější. Za potravu slouží výhradně hmyz a jeho vývojová stádia. Čejka chocholátá je v ČR tažným ptákem. Zimuje v jižní a západní Evropě. Na hnízdiště se vrací koncem února a v březnu, odkud mizí v červenci a v srpnu. Potom se až do podzimu často ve velkých hejnech potuluje krajinou. Od počátku 80. let minulého století u ní došlo ve většině evropských zemí k významnému poklesu až o 90%! Přesto je na svých zimovištích masivně lovena (Francie, Itálie atd.). Čejky také změnily strategii hnízdění a kvůli odvodněným vlhkým loukám a bažinám – což je jejich původní hnízdní prostředí - začaly hnízdit na polích (ŠŤASTNÝ et al. 1996). Zajímavé je, že vždy vyhledávají blízkost polního hnojiště (zdroj potravý). V našem regionu hnízdila ve 2 párech u bývalé cihelny v Pulicích a v roce 2006 1 pár vyhnízdil i u hřbitova stejné obce. V obou případech je zde v blízkosti deponován hnůj na polním hnojišti, vyvedená mláďata se zde zdržují dokud nezesílí natolik, aby se mohla připojit k hejnům dospělců. Společně se potom potulují krajinou až do odletu na zimoviště. V roce 2008 jsem je již v hnízdní době u bývalé cihelny v Pulicích ani jinde nezastihl. V ČR početní stavy tohoto ptačího druhu povážlivě klesají. Při mapování konaném v letech 1985 – 89 byl početní stav odhadnut na 20 000 – 40 000 párů. V roce 2003 byl odhad stanoven na 7 000 – 10 000 párů. Což je další snížení o zhruba o 70 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu byla čejka chocholátá proto přesunuta do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 16 let 7 měsíců, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 2698 km (CE-PÁK et al. 2008).

Čeď: slukovití (*Scolopacidae*)

Rod: *Scolopax* Linnaeus, 1758

SLUKA LESNÍ – *Scolopax rusticola* Linnaeus, 1758

sl. – Sluka hůrna, n. – Waldschnepfe, a. – Woodcock
(hnízdí a protahuje)

Sluka lesní má velikost holuba, krátké nohy a dlouhý zobák. Na hlavě má velké tmavé oči (soumračný způsob života). Zbarvení je rezavě hnědé až tmavohnědé s černým skvrněním. Hnízdním prostředím sluky lesní jsou lesy všeho druhu, nejraději v blízkosti vod a mokřadů. Zimuje v jižní a západní Evropě, kam odlétá od konce září do začátku listopadu. Na jaře se objevuje v závislosti na počasí od konce února do začátku dubna. Změny početnosti nejsou v ČR doloženy, zřejmě kvůli metodickým potížím (ŠTASTNÝ et al. 1996). Zážitkem je pozorování jejího toku, ke kterému dochází těsně před setměním. U nás je dlouhodobě známou slučí lokalitou Halín. Podle odhadu zde hnízdí 5-10 párů. Přílet sluky lesní po několik let sledoval myslivec J. Petr:

2002 = 9.3.

2003 = 30.3.

2004 = 16.3.

2005 = 28.3

2006 = 28.3.

V Halíně jsem v roce 2007 vyplašil sluku na vhodném místě uprostřed hnízdní sezony. Abych neohrozil případné hnízdění, hnízdo jsem raději nehledal. Tok je však možné pozorovat i u Chlumu či u lesního komplexu Ochoz, kde hnízdění není rovněž vyloučeno. V ČR početní stavy klesají, ale konkrétní čísla se dají těžko vyhodnotit. Samec se může v době hnízdění pářit s několika samicemi (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je sluka lesní zařazena do kategorie VU – zranitelný druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 5 let, 10 měsíců, 20 dní. Nejvzdálenější nález: 2006 km (CE-PÁK et al. 2008).

Rod: Numenius Brisson, 1760

KOLIHA VELKÁ EVROPSKÁ – *Numenius arquata arquata* (Linnaeus, 1758)

sl. – Hvizdák velký, n. – Großer Brachvogel, a. – Curlew
(jen na tahu)

Koliha velká je našim největším bahňákem, je velikosti silnějšího racka, má vysoké nohy, dlouhý štíhlý krk, malou hlavu s dlouhým, dolů ohnutým zobákem. Její zbarvení je shora šedohnědé, spodinu má bělavou, skvrněnou. Za letu je patrný bělavý kostřec a šedavý ocas. Její tradiční, i když nepočetná hnízdiště jsou situována do jižních a západních Čech a na jižní Moravu (HUDEC et al. 1977). V ČR došlo k prvnímu vyhnízdění v roce 1941 (HUDEC et al. 2000). Nenašel jsem žádnou zmínku o tom, že by kolihy velké kdy zahnízdily v Královéhradeckém kraji. Pravidelně však protahují. Nejčastěji bývají pozorovány u nedaleké přehradní nádrže Rozkoš. Objevily se také na dně vypuštěného Broumaru, pozoroval jsem zda 2 ex. 11. 2001. Na Dobrušsku bylo pozorováno hejno o 16 ex. od poloviny do konce srpna 2004 na lokalitě „Dolce“ u hřbitova v Pulicích (VOLF 2005). Dne 20.3.2005 jsem pozoroval 2 ex. na přeletu nad bývalou cihelnou v Pulicích. V „Dolcích“ byly také pozorovány J.PETREM a T. PETREM i na jaře 2006. Hnízdění stav v ČR v roce 2003 činil jen 1 – 3 páry, což je oproti roku 1989 (5-15 párů) snížení hnízdního stavu o zhruba 80 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazena do kategorie CR – kriticky ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Tringa Linnaeus, 1758

VODOUŠ TMAVÝ – *Tringa erythropus* (Pallas, 1764)

sl. – Kalužiak tmavý, n. – Dunker Wasserläufer, a. – Spotted Redshank
(vzácně na tahu)

Je větší než kos, má dlouhé červené nohy a dlouhý tenký zobák s červeným kořenem. Ve satebním šatě je celý břidlicově černý až na úzké světlé pole na dolním hřbetě a kostřeci. V šatě prostém je zbarvení těla na hlavě a krku světle šedé, na ostatních částech tmavší, zblízka s výrazným příčným skvrněním per. Dolní hrud' a břicho jsou bílé (HUDEC et al. 1977). Hnízdí na severu v bažinatých oblastech lesnatého pásma. U nás jen na tahu na obnažených dnech vypouštěných rybníků. Častější je výskyt při podzimním tahu

(červenec – říjen), méně častý při jarním (duben – květen), (Hudec et al. 1996). Setkal jsem se s ním na Drňáku dne 4.4.1998, pozoroval jsem 3 ex. Dne 11.5.2006 také pozoroval T. Petr 1 ex. u stohu v Křovicích.

VODOUŠ RUDONOHÝ EVROPSKÝ – *Tringa totanus totanus*
(Linnaeus, 1758)

sl. – Kalužiak červenonohý, n. – Rotschenkel, a. – Common Redshank
(jen na tahu)

Je velikosti kosa, má dlouhé, sytě červené nohy, krk je štíhlý a delší, zobák je přímý, delší hlavy, u kořene červený. Horní část těla je světleji šedohnědá s tmavými skvrnami, spodní část těla je světlá. Za letu je patrný na horní části křídla výrazný světlý pruh, kostřec je bílý, ocas šedohnědý příčně pruhovaný. Hnízdíval v bažinatých okrajích rybníků a na mokřích loukách (HUDEC et al. 1977). Častější pozorování je na jaře (březen – květen), méně na podzim (červenec – říjen) (Hudec et al. 1996). V našem regionu jsem se s ním setkal 29.5.2001 v zatopeném hliništi v bývalé cihelně v Pulicích. Nejstarší pták: 9 let, 14 dnů. Nejvzdálenější nález: 1874 km (CEPÁK et al. 2008).

VODOUŠ ŠEDÝ – *Tringa nebularia* (Gunnerus, 1767)

sl. – Kalužiak sivý, n. – Grünschenkel, a. – Greenshank
(jen na tahu)

Je o něco větší než kos, má vysoké zelenošedé nohy, zobák je mnohem delší než hlava, znatelně nahoru ohnutý. Hlava a krk jsou světle šedé, podélně tmavě skvrnité. Zbytek těla hnědošedý, kostřec a kořen ocasu klínovitě bílý. Ocas je šedý, tmavě příčně proužkovaný, spodina těla až na čárkované boky bílá. Hnízdí v močálech a bažinách na okraji vodních ploch v severských oblastech Evropy. Vyskytuje se pouze na tahu (duben – květen, srpen – září), (Hudec et al. 1996). Tento druh jsem zastihl na Drňáku (25.4.1998), v hliništi bývalé cihelny v Pulicích (29.5.2001) a v Halíně (9.4.2006).

VODOUŠ BAHENNÍ – *Tringa glareola* Linnaeus, 1758

sl. – Kalužiak močiarny, n. – Bruchwasserläufer, a. – Wood Sandpiper
(jen na tahu)

Vodouš bahenní je velikosti drozda, horní strana těla je světle hnědá, kropenatá, hrud' a břicho světlejší, má delší žlutavě zelené nohy. Světlý nadoční

proužek sahá za oko, na kostřeci je bělavý proužek. Ocas je postupně od kořene ke konci tmavší, spodina křídel je světlá.

Přes naše území pravidelně protahují vodouši bahenní hnízďící v severní Evropě. Hnízdění zde probíhá v hustém porostu v rašeliništích a bažinách. Přes naše území protahuje (srpen – září) k přezimování do Afriky, odkud se opět na jaře (duben – květen) vrací, často v početných hejnech (HUDEC et al. 1977). V našem regionu se s ním lze setkat na Drňáku i v Halíně, pokud nejsou oba rybníky v době tahu na plném stavu vody. Několikrát jsem jej zastihl i v zatopeném hliništi bývalé cihelny v Pulicích.

Nejstarší pták: 9 let, 9 měsíců, 1 den. Nejvzdálenější nález: 7468 km (CE-PÁK et al. 2008).

PISÍK OBECNÝ – *Actitis hypoleucos* (Linnaeus, 1758)

sl. – Kalužiak malý, n. – Flußuferläufer, a. – Common Sandpiper
(vzácně hnízdí, častější na tahu)

Je velikosti špačka, má kratší nohy, zobák je jen o málo delší než hlava. Shora je šedohnědý, spodina je bílá, horní hrud' a vole jsou světle šedohnědé. Létá nízko nad vodou, křídla jsou při letu poněkud svěšena dolů. Je tažný, z Afriky přilétá koncem března, hnízdiště opouští v červnu a červenci, protahuje až do září. (HUDEC et al. 1977). Dříve běžně hnízdl na březích rybníků a na písčných či štěrkových náplavech řek. V našem regionu hnízdl i na Drňáku i v Halíně, v novodobé historii se už hnízdění nepodařilo prokázat, ale vyskytuje se celkem běžně pouze na tahu. Například 20.8.2003 jsem pozoroval 1 ex. na Drňáku, dříve jsem si jeho přítomnost kvůli jeho četnosti ani nezapisoval. V poslední době písík obecný ubývá. Například v roce 1989 hnízdilo v ČR cca 400 – 800 párů, v roce 2003 už odhad zněl na 200 – 400 párů, což je snížení o plných 50 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je písík zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 12 let, 11 měsíců, 17 dnů. Nejvzdálenější nález: 5408 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': rackoviti – *Laridae*

RACEK CHECHTAVÝ – *Larus ridibundus* Linnaeus, 1766

sl. – Čajka smeživá, n. – Lachmöwe, a. – Black-headed Gull
(hnízdí – stále vzácnější)

Hlasové projevy všeobecně známého racka chechtavého tvořily neodmyslitelnou zvukovou kulisu v našem regionu. Je velikosti holuba, s dlouhými křídly. Hlava je černohnědá, plášťík je šedý, přední okraj křídla je v ruční části bílý, za ním černá kresba, která se rozšiřuje ke koncům ručních letek. Zbytek těla je bílý, zobák je tmavě červený, nohy korálkově červené. Je částečně tažný, zimoviště tvoří přímořské oblasti Evropy a Afriky (jižní Skandinávie až pobřeží západní Afriky, Azory, Kanárské ostrovy, pobřeží Rudého moře, Perského zálivu až po Indii (HUDEC et al. 1977). V naší oblasti hnízdl na nedalekém Broumaru (ve starých turistických mapách bylo toto hnízdiště označováno jako největší ve východních Čechách). Rackové chechtaví hnízdili současně i na rybníku Semechnickém a Podchlumském. V dnešní době nehnízdí na žádném z nich. Asi od osmdesátých let minulého století začalo docházet k prudkému úbytku jejich početních stavů. V současnosti leží jeho nejbližší hnízdiště na dělicí hrázi přehrady Rozkoš (mláďata zde kroužkují a získal jsem Zpětná hlášení ze Švýcarska, Francie a Španělska). S rackem chechtavým se v našem regionu můžeme v současné době paradoxně setkat jen na přeletu a hlavně na skládce komunálního odpadu, která je umístěna v prostorách bývalé cihelny v Křovicích a v jejím okolí. Rackové sem přilétají po celou hnízdní sezonu ze zmíněné Rozkoše. Na jejich letové trase je i rybník v Halíně, který občas také navštěvují. V ČR byl početní stav racka chechtavého k roku 1989 80 000 – 160 000 párů, k roku 2003 už jen 50 000 – 100 000 párů, což je snížení o víc než 35 %. Vzhledem k neznalostem konkrétních příčin je obtížné rozhodnout o účinných ochranných opatřeních (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 26 let, 5 měsíců, 8 dnů. Nejvzdálenější nález: 2757 km (CE-PÁK et al. 2008).

Řád: měkkozobí (Columbiformes)

Čeleď: holubovití (Columbidae)

Rod: Columba Linnaeus, 1758

HOLUB DOUPŇÁK EVROPSKÝ – *Columba oenas oenas* Linnaeus, 1758

sl. – Holub plůžik, n. – Hohлтаube, a. – Stock Dove

(na tahu, vzácně hnízdí)

Tento druh holuba je větší než hrdlička zahradní. Zbarvení je modrošedé, kostřec je vždy šedý, ocas má na konci tmavý pruh, na křídlech v ramenní krajině jsou dvě tmavé krátké pásy, na stranách krku kovově lesklé zelené

skvrny. Hnízdí v dutinách stromů, či v hnízdních budkách vhodné velikosti. V minulosti byl téměř na pokraji vyhubení, nyní se začínají jeho početní stavy zvyšovat. Přilétá už koncem února, k přezimování odlétá v září a říjnu (HUDEC et al. 1977). Na polích v našem regionu se s nimi můžeme v průběhu obou tahů setkat celkem běžně, slyšel jsem je tokat na Kamínku (9.5.2004), Chlumu i v Halíně (mají hlas podobný hlasu domácího holuba). J. PETR viděl hejno na poli v lokalitě „Dolce“ (20.2.2006). V ČR žilo na celém území v letech 1985 – 89 cca 3 000 – 6 000 párů doupňáků, při sčítání v letech 2001 – 03 byl odhad stanoven na 4 000 – 7 000 párů, což je zvýšení zhruba o 20 – 30 % (ŠŤASTNÝ et al.). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 3 roky, 5 měsíců, 14 dní. Nejvzdálenější nález: 2074 km (CEPÁK et al. 2008).

HOLUB HRIVNÁČ EVROPSKÝ – *Columba palumbus palumbus* Linnaeus, 1758
sl. – Holub hrivnák, n. – Ringeltaube, a. – Woodpigeon
(běžný druh)

Jde o běžný a největší druh divokého holuba. Je celkově šedý, v sedě i za letu jsou nápadné dvě bílé křídelní pásy shora na křídlech a bílé skvrny po stranách krku (HUDEC et al. 1977). S holubem hrivnáčem se můžeme často setkat v lesích našeho regionu, zjara a po vyhnízdění přilétá na pole. Hojně hnízdí v lesích všeho typu. Hnízdo si staví z klacíků vysoko v korunách stromů. Dříve plachý lesní pták změnil koncem minulého století hnízdní strategii a začal se stěhovat do měst (synantropizace), kde hnízdí v parcích, hřbitovech, na stromech lemující vodní toky a ve větších zahradách. V Dobrušce hnízdí jeden pár již několik let v městském parku, v roce 2006 jsem zaznamenal jejich hnízdění na dalších místech v intravilánu města a přilehlých obcí (hřbitov v Pulicích i u sv. Ducha, na stromech lemující Zl. potok v Pulicích a Mělčanech, viděl a slyšel jsem je i v Křovicích, Domašíně a Spáleništi. Celkový hnízdní stav holuba hrivnáče v ČR byl v letech 1985 – 89 odhadnut na 120 000 – 240 000 párů. Při mapování v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 150 000 – 300 000 párů, což je nárůst o 25 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 10 let, 5 měsíců, 13 dní. Nejvzdálenější nález: 2335 km (CEPÁK et al. 2008).

HRDLIČKA ZAHRADNÍ EUROASIJSKÁ – *Streptopelia decaocto*
decaocto (Frivaldszky, 1838)

sl. – Hrdlička záhradná, n. – Türkentaube, a. – Collared Dove
(běžný druh)

Je větší než následující, nahnědle šedá, na krku má poloviční límeček. Spodina těla je světlejší, břicho je bělavé. Tento všeobecně známý druh hrdličky k nám přišel z Balkánu. Do Československa se poprvé dostala v roce 1942 (HUDEC et al. 1977). V podhůří Orlických hor došlo k prvnímu hnízdění v letech 1947 – 49. Potom následovala expanze tohoto druhu, ale v osmdesátých letech minulého století se její početnost začala snižovat. Je to druh vyloženě synantropní, ve volné přírodě mimo intravilán měst a obcí se s ní nesetkáte. V našem regionu je na uvedených místech běžná. V ČR byla její početnost při výzkumech konaných v letech 1985 – 89 odhadnuta na 200 000 – 400 000 párů, v letech 2001 – 03 už jen 170 000 – 340 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 12 let, 5 měsíců, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 729 km (CE-PÁK et al. 2008).

HRDLIČKA DIVOKÁ EVROPSKÁ – *Streptopelia turtur turtur* (Linnaeus, 1758)

sl. – Hrdlička poľná (sivá), n. – Turteltaube, a. – Turtle Dove
(nehojná)

Je menší než hrdlička zahradní, hlava krk a hřbet jsou popelavě modrošedé, shora jsou světle hnědě skvrnění, tmavý ocas má bílý lem. Po stranách krku je šikmá páska, bíločerně skvrněná, břicho je bělavé, spodina těla je světlá, na volti a hrudi narůžovělá. Let je prudký, za letu působí jakoby se obracely ze strany na stranu. Je tažná, ze zimoviště přilétá koncem dubna a na začátku května ze střední Afriky a hned poté můžeme zaslechnout její typické vrčivé houkání „TURRR, TURRR, TURRR“, na zimoviště odlétá v září až říjnu. Má ráda otevřenou zemědělskou krajinu, kde hnízdí v remízích, okrajích světlých lesů a v rozptýlené zeleni. Je plachá (HUDEC et al. 1977). V našem regionu se s ní můžeme setkat, návštěvníka přírody na sebe upozorní svým typickým hlasem, hnízdí zde cca 10 – 15 párů, 1-2x ročně. V ČR hrdlička divoká ubývá. Při sčítání v letech 1985 – 89 byl její hnízdní stav odhadnut na 60 000 – 120 000 párů. Při sčítání v letech 2001 – 03 to bylo už jen 50 000 – 100 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 10 měsíců, 24 dní. Nejvzdálenější nález: 2491 km (CE-PÁK et al. 2008).

Řád: kukačky (*Cuculiformes*)

Čeleď: kukačkovití (*Cuculidae*)

Rod: *Cuculus linnaeus*, 1758

KUKAČKA OBECNÁ EUROASIJSKÁ – *Cuculus canorus canorus*

Linnaeus, 1758

sl. – Kukučka obyčejná, n. – Kuckuck, a. – Common Cuckoo

(běžný druh)

Kukačka obecná je štíhlý pták, má dlouhý ocas a špičatá křídla, takže se podobá některému ze sokolovitých dravců. Základní barva je tmavošedá a na břiše je jsou příčné husté pruhy. Některé samice jsou však rezavě hnědé, naspodu světlejší, všude tmavě příčně pruhované. Mláďata jsou tmavohnědá a mají za týlem velkou světlou skvrnu. Na jaře na sebe samec upozorňuje typickým voláním „KUKU, KUKU“, samice se ozývá pronikavým stoupajícím a pak klesajícím „BIBIBIBI“. Kukačka je hnízdní parazit, který veškerou péči o mláďata přenechává pěstounům, kterými jsou především zpěvní ptáci. Bylo nalezeno 24 druhů ptáků, kterým kukačka vajíčka podkládá. Během hnízdní sezony samička snese postupně až 9 vajíček. Po vylíhnutí kukaččího mláděte toto postupně z hnízda odstraní vajíčka či mláďata pěstounů a zůstává v hnízdě samo. Kukačka žije od nížin až vysoko do hor (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V našem regionu se s kukačkou obecnou můžeme běžně setkat, ať už se samečky hledající samičky, nebo se samičkami při prohlídce porostu hledající hnízda. Celkový početní stav v ČR byl v letech 1985 – 89 odhadnut na 35 000 – 70 000 párů, v období 2001 – 03 zůstal tento stav nezměněn (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Řád: sovy (*Strigiformes*)

Čeleď: sovovití (*Tytonidae*)

Rod: *Tyto Billberg*, 1828

SOVA PÁLENÁ STŘEDOEVROPSKÁ – *Tyto alba guttata* (Brehm, 1831)

sl. – Plamienka driemavá, n. – Schleiereule, a. – Barn Owl

(velmi vzácná)

Jde o středně velkou sovu, na přední straně hlavy má výrazný srdčitý závoj. Shora je šedá s výraznými bílými tečkami, naspodu je světle žlutě rezavá s tmavými roztroušenými tečkami (HUDEC et al. 1983). Tento druh sovy byl v našem regionu poměrně hojný, od 80. let 20 století začala sova pálená prudce ubývat. V současné době se velmi pravděpodobně v okrese Rychnov nad Kněžnou už nevyskytuje (Bělka in verb.). Naposledy jsem ji slyšel v roce 1996 v Dobrušském parku, kde hnízdila na půdě Kulturního domu. Od té doby jsem se s ní už nesetkal. Živí se převážně drobnými hlodavci (např. hraboši, potkany a myšmi). Doplatila na svůj synantropizační trend, kdy vyhledávala blízkost člověka. Za její úbytek je pravděpodobně zodpovědná kuna skalní, kruté zimy a chemická kontaminace potravy (deratizátory). V ČR byla sova pálená na začátku 3 tisíciletí nejhojnější v roce 2001 (420 – 500 párů). Nejméně v roce 2003 (130 – 160 párů) (ŠŤASTNÝ et al. 2006). I přes tento úbytek je sova pálená v Červeném seznamu zařazena do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 8 let, 5 měsíců, 28 dnů. Nejvzdálenější nález: 1832 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': puštíkovití (Strigidae)

Rod: Bubo Duméril, 1806

VÝR VELKÝ EVROPSKÝ – *Bubo bubo bubo* (Linnaeus, 1758)

sl. – Výr skalný, n. – Uhu, a. – Eagle Owl (nehojný)

Jde o největší sovu, která žije v Evropě. Má velkou hlavu s výraznými péřovými „oušky“ a oranžovými očima. Tělo je zbarveno žlutě nebo rezavě žlutě, na hřbetě daleko tmavší, po celém těle s četnými tmavými podélnými nebo příčnými skvrnami. Hnízdí na zemi, stromech, v lomech či na skalách (HUDEC et al. 1983). V ČR hnízdí poprvé od roku 1929 (HUDEC et al. 2000). V současné době má jeho početnost vzestupnou tendenci. Samice je u tohoto druhu větší než sameček. Jde o zdatného lovce, který loví savce (od myši po zajíce) a ptáky (krkavcovité, hrabavé, ale i dravé ptáky). Velmi pravděpodobně však výři také sbírají různé druhy živočichů, které nacházejí přejeté na našich komunikacích, a pak jsou obviňováni z jejich lovu. U některých jedinců jsou oblíbenou kořistí ježci. Měl jsem možnost sledovat jejich hnízdění v Podběřích, kde vychoval párek výrů svá 3 mláďata jen díky ježkům, kteří zde měli silnou populaci a kteří stejně krom hustého silničního provozu nemají jiného predátora (VOLF 1998). V našem regionu jeden pár dlouhodobě hnízdí v Halíně. To potvrzuje na základě svých pozorování i J. PETR. Dne 20.3.2006 jsem viděl v pozdních večerních hodinách přilétnout na kadaver srnčího na poli u Halína 1 ex. výra velkého, kde se zde delší dobu živil. V tomto roce byla po dlouhé zimě silně zdecimovaná populace ježků, T. PETR našel v Halíně jen asi 5 kůží z ulovených ježků. V květnu 2008 našel se psem myslivec J. KRULICH na Chlumu hnízdo se 3 mladými, téměř létajícími ptáky. Díky jeho laskavosti jsem je následně mohl okroužkovat (16.5.2008). V ČR v letech 1985 – 89 vyhnízdilo cca 600 – 950 párů. Při mapování v letech 2001 – 03 byl shledán početní stav nezměněn (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je výr velký zařazen do kategorie EN – druh ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 27 let, 3 měsíce, 13 dnů. Nejvzdálenější nález: 219 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Athene Boie, 1822

SÝČEK OBECNÝ STŘEDOEVRPSKÝ – *Athene noctua noctua* (Scopoli, 1769)

sl. – Kuvik obyčejný, n. – Steinkauz, a. – Little Owl (vzácný druh)

Sýček obecný je velikosti kosa, má krátký ocas a širokou plochou hlavu. Shora je tmavohnědý, s početnými bělavými skvrnami, zespodu je bělavý s podélnými tmavohnědými skvrnami. Létá při zemi v dlouhých obloucích, teprve na konci letu vzlétne na zvolené místo (strom, střechu atd.) (HUDEC et al. 1983). Sýček obecný byl v 80-tých letech v našem regionu zcela běžný, potom začal prudce ubývat. Je to též synantropní druh a jeho osud je pravděpodobně stejný jako u sovy pálené. Naposledy jsem slyšel tokat samečka na jaře 1998 před bývalým Adastem v areálu bývalých Technických služeb (nyní je tam hřiště). V témže roce také 1 sameček tokal v Křovicích (PAVEL in verb.). V ČR byl při mapování v letech 1985 – 89 odhadnut početní stav sýčka obecného v ČR na 700 – 1 000 párů. V letech 2001 – 03 už byl početní stav jen 250 – 500 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je sýček obecný zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 8 let, 29 dnů. Nejvzdálenější nález: 216 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Strix Linnaeus, 1758

PUŠTÍK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Strix aluco aluco* Linnaeus, 1758

sl. – Sova obyčejná, n. – Waldkauz, a. – Tawny Owl (běžný druh)

Puštík obecný je středně velká sova, o něco větší a mohutnější než kalous ušatý. Má zavalitou postavu a velkou hlavu s tmavými očima. Vyskytuje se ve 2 barevných formách – šedé a hnědé. Spodina těla je zbarvena světleji a na křídlech má několik řad světlých skvrn. Je stálý, z menší části přelétavý. Potrava je ve srovnání s jinými druhy sov pestrá. Ze savců převládají hlodavci, loví také ptáky (ze 100 druhů převládají vrabci), v jeho potravě byli také nalezeni obojživelníci, plazi a loví také hmyz (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se s tímto druhem můžeme celkem běžně setkat a o jeho početním stavu si můžeme udělat představu hlavně na jaře v době toku, kdy se

sameček ozývá svým typickým hlasem. Jeho houkání je slyšet na velkou vzdálenost. Hnízdí na Chlumu, v Halíně v Ochozi, ale i v menších lesích. Jeho ještě většímu rozšíření brání nedostatek dutin. Nevyhýbá se ani menším lesům a ani parkům či velkým zahradám. Do roku 1999 hnízdil i v Dobrušském parku. Jeho populace je v ČR považována za stabilní s mírným nárůstem. Při sčítání v letech 2001 – 03 byl jeho hnízdní stav odhadnut na 10 000 – 18 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 19 let, 9 měsíců, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 460 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Asio Brisson, 1760

KALOUS UŠATÝ EUROASIJSKÝ – *Asio otus otus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Myšiarka ušatá, n. – Waldohreule, a. – Long-eared Owl (běžný druh)

Je menší než puštík, štíhlejší, s výraznými pérovými „oušky“ na hlavě, která při letu přitiskne k tělu. Jeho zbarvení je světle žlutohnědé s hojným tmavým skvrněním. Loví převážně hlodavce (HULDEC et al. 1983). Jde o nejpočetnější druh sovy v našem regionu. Hnízdí v okolních lesích i malých lesíčkách (Kamínek, na Trojici atd.), v některých letech (např. 1997) i v Dobrušském parku. Má výhodu, že není odkázán jen na dutiny, ať už přirozené nebo umělé, kterých je v udržovaných lesích a parcích vždy nedostatek. Hnízdí v opuštěných hnízdech strak, krahujců, veverek apod. Loví převážně hlodavce. S lovem začíná již za soumraku. Jde o jediný druh sovy, která v zimě odpočívá přes den pospolitě, více jedinců na jednom stromě (denišťě). Odtud se v noci jednotliví ptáci rozletávají lovit potravu. Byla pozorována hejna čítající až několik desítek jedinců. V našem regionu je kalous ušatý nejhojnější sovou. Sameček nemá tak nápadný, daleko slyšitelný hlas jako puštík, tak snadno uniká pozornosti. V Dobrušce je známé denišťě na stromě za Městskou knihovnou, kde se na začátku zimy vyskytují 2 -4 jedinci, kteří později zmizí, aby posílili větší hejna (obvykle za blízkým kinem nebo u školky). Poslední pozorování mám z 1.12.2008, kdy jsem na zmíněné vrbě napočítal 4 ex. A takových míst je více. V ČR je kalous ušatý považovaný za druh se stabilizovaným výskytem, který krát-

kodobě osciluje v závislosti na populačním trendu hlodavců. Odhad pro léta 2001 – 03 zněl na 4 000 – 8 000 párů kalouse ušatého (ŠŤASTNÝ et al. 2000). V Červené knize spadá do kategorie LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 11 let, 9 měsíců. Nejvzdálenější nález: 2898 km (CE-PÁK et al. 2008).

KALOUS PUSTOVKA HOLARKTICKÁ – *Asio flammeus flammeus*
(Pontoppidan, 1763)

sl. – Myšiarka močiarna, n. – Sumpfohreule, a. – Short-eared Owl
(jen na tahu)

Velikostí a zbarvením se podobá kalousovi ušatému, je však celkově světlejší, subtilnější, má tmavší zbarvení okolo očí a malá „ouška“. Žije také v odlišném prostředí.

V naší zemi vzácně hnízdí, pravidelně je pozorována na tahu a nezřídka je zaznamenáváno i přezimování. Vyskytuje se hlavně v bažinách a na podmáčených loukách. V době tahu se často zdržuje v bramborištích, na polích se řepou apod. Je známa svou denní aktivitou, a tak si ji lze snadno splést s nějakým denním dravcem (HULDEC et al. 1983).

V našem regionu byla zastižena několikrát. Na polích u bývalé cihelny v Pulicích (16.11.2002) pozoroval několik ex. J. ŠOLÍN, byla pozorována v lokalitě „Dolce“, nedaleko Husince na Spáleníšti atd. Celkový stav pustovek v ČR byl při mapování hnízdního ptactva v letech 1985 – 89 odhadnut na 0 – 5 párů. Totéž i v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem k tomu, že jde o druh, který u nás hnízdí vysloveně nepravidelně a v nízkých počtech, byl kalous pustovka zařazen do Červeného seznamu do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Řád: svišťouni (Apodiformes)

Čeleď: rorýsovití (Apodidae)

RORÝS OBECNÝ EVROPSKÝ – *Apus apus apus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Dážďovník obyčejný, n. – Mauersegler, a. – Common Swift
(ubývající druh)

Ptačí druh podobný vlaštovkám, celý černý ale o něco větší, s jásavým pokřikem rychle prolétající okolo věží a vysokých budov – tak všichni známe rorýse obecného. Je zajímavý tím, že většinu života stráví ve vzduchu. Za letu loví potravu a pije, za letu dokáže i odpočívat. Bylo zjištěno, že za den nalétá až 800 km. Ze zimoviště se navrácí koncem dubna a začátkem května, odlétá již od konce července a v srpnu. Hnízdění proto probíhá jen jednou ročně a hnízdo je situováno nejčastěji pod střechami na trámech, ve větracích otvorech pod střechami panelových domů apod. Jeho nohy jsou velmi krátké, opatřené ostrými drápkami, kterými se přidržuje na omítce či zmíněných trámech (HUDEC et al. 1983). Když nějakým způsobem spadne na zem, již nevzletí. Nedovolí mu to ony krátké nohy a dlouhá srpovitá křídla. Již několikrát mi lidé rorýse přinesli, že ho našli na zemi a že nemůže létat. Stačilo jej vyhodit do vzduchu (po okroužkování) a svižně odletěl. V našem regionu se s ním můžeme běžně setkat, hlavně přímo v Dobrušce, stává se však postupně vzácnějším. V ČR byla hnízdní početnost rorýse obecného při mapování v letech 1985 – 89 stanovena na 60 000 – 120 000 párů, pro období 2001 – 03 platí stejný odhad (ŠTASTNÝ et al. 2006). Nejnovější trend ukazuje na ubývání početních stavů, vlivem zateplování a oprav hlavně panelákových domů, čímž rorýsi ztrácejí hnízdní možnosti.

Nejstarší pták: 12 let, 11 měsíců, 19 dní. Nejvzdálenější nález: 8997 km (CEPÁK et al. 2008).

Řád: srostloprstlí (*Coraciiformes*)

Čeleď: Ledňáčkovití (*Alcedinidae*)

Rod: *Alcedo* Linnaeus, 1758

LEDŇÁČEK ŘÍČNÍ EVROPSKÝ – *Alcedo atthis ispida* Linnaeus, 1758

sl. – Rybářík obyčejný, n. – Eisvogel, a. – Common Kingsfisher
(místy běžný druh)

Je poněkud větší než vrabec, má velkou přesedlou hlavu s dlouhým špičatým zobákem, krátkým ocasem a nápadně pestrým zbarvením. Shora je modrozelený, naspodu rezavě hnědý. Hřbet a vrch ocasu je světle modrý, krátké nohy jsou červené. Zobák je u samců černý, u samic zesponu načervenalý. Mladí ptáci mají bílou špičku zobáku.

Létá nad vodou přímým rychlým letem a za letu se často ozývá. Živí se převážně rybím potěrem a vodním hmyzem, je samotářský (HUDEK et al. 1983). Je většinou stálý, mladí ptáci a severské populace se po vyhnízdění potulují, mnozí zabloudí až do Španělska či Portugalska, v jednom případě i do severní Afriky (jak ukázalo kroužkování). Katastrofa nastane, když přijde náhlá mrazová vlna a všechny vody naráz zamrznou. Bylo zjištěno že takto zahyne hlady až 90 % populace (mám 2 zpětné hlášení uhynulých ptáků za popsanych podmínek). To se v nedávné minulosti nejednou stalo a nejhorší byla zima 2005/2006. V následujícím roce se mi nepodařilo chytit na svých obvyklých odchytových místech v okolí Dobrušky žádného ledňáčka. Prvního mladého ptáka jsem chytil v Podbřezí (26.7.2006), další 2 mladí ptáci byli chyceni výše proti proudu, u „Krupárny“ (SVĚTLÍK in verb.), ale vše až při pohnízdni potulce. Naštěstí má ledňáček říční v příhodných podmínkách velkou reprodukční schopnost a tak v roce 2008 byl jejich hnízdní stav zase v normálu. Ledňáček říční nalézá v našem regionu příhodné podmínky ke hnízdění. Potřebuje k němu vysoké hlinité břehy, kde si vyhrabává své hnízdní nory a tyto podmínky mu poskytují Dědina (Zl. potok) a Brtva. Na každé z uvedených říček hnízdí několik párů, častěji však na Dědině. Když je mírná zima, ledňáčci u nás přezimují, i v centru obce Křovice (PAVEL in verb.). V letech 1985 – 89 žilo v ČR 300 – 700 párů, v letech 2001 – 03 se počet zvýšil na 500 – 900 párů (ŠTASTNÝ et al 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie VU – druh zranitelný (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 5 let, 2 měsíce, 11 dnů. Nejvzdálenější nález: 2347 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeleď: dudkovití (*Upupidae*)

Rod: *Upupa* Linnaeus, 1758

DUDEK CHOCHOLATÝ EVROPSKÝ – *Upupa epops epops*
Linnaeus, 1758

sl. – Dudok obyčejný, n. – Wiedehopf, a. – Hoopoe
(vzácný, jen na tahu)

Je větší než kos, pestře oranžově hnědě a černě skvrnitý, má delší, dolů zahnutý zobák. Je tažný. Přilétá v dubnu a květnu, na zimoviště se vrací v srpnu a září. Hnízdí ve vykotlaných vrbách, či pařezech,

v dutinách stromů atd. Byl zcela běžný v první polovině minulého století, potom začal ubývat. Nyní hnízdí v Čechách vzácně (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu viděli pamětníci v minulosti několikrát hnízdit dudky ve srovnaných sněhových zábranách u trati k Opočnu. V současné době lze tyto zajímavé ptáky zastihnout jen na tahu. Například 8.9.2003 pozoroval 1 ex. J. PETR v Křovicích později na podzim tamtéž pozoroval 1 ex V. PAVEL, na jaře 2006 1 ex. pozoroval T. Petr v „Dolcích“ u Pulic, nedaleko mysliveckého posedu. V ČR byla početnost dudka chocholatého v letech 1985 – 89 stanovena na 60 – 120 párů, v letech 2001 – 03 to bylo 70 – 140 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je v kategorii EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Řád: šplhavci (Piciformes)

Čeleď: datlovití (Picidae)

Rod: Jinx Linnaeus, 1758

KRUTIHlav OBECNÝ EVROPSKÝ – *Jynx torquilla torquilla*
Linnaeus, 1758

sl. – Krutohlov obyčejný, n. – Wendehals, a. – Wryneck
(nepřiliš hojný)

Je o něco větší než vrabec, v rozčilení natáhne hlavu a kroutí s ní. Jako jediný z datlovitých je tažný. Přilétá koncem března až začátkem května a odlétá v srpnu až v září. Také neumí tesat dutiny – má slabý zobák. Obývá otevřenou krajinu, s dostatkem starých stromů, ve kterých hnízdí (Hudec et. al. 1983). V našem regionu je k zastížení nejen na tahu (16.4.2004 jsem 1 ex. chytil a okroužkoval na své zahradě), ale vzácně i hnízdí. V ČR krutihlav obecný ubývá. Při mapování ptáčích populací v letech 1985 – 89 byla jeho hnízdní početnost odhadnuta na 2 500 – 5 000 párů a při dalším sčítání v letech 2001 – 03 to už bylo jen 2 000 – 4 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). I přes tento úbytek je v Červeném seznamu stále v kategorii VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 5 let, 11 měsíců, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 1835 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Picus Linnaeus, 1758*

ŽLUNA ŠEDÁ EVROPSKÁ – *Picus canus canus* Gmelin, 1788

sl. – Žlňa sivá, n. – Grauspecht, a. – Grey-headed Woodpecker
(vzácná)

Je poněkud menší než následující druh. Celkově je celá šedozelená, hlavu má šedou s úzkým černým, dozadu směřujícím vousem. Sameček má červené čelo, samice je na hlavě bez červené barvy. Životní projevy jsou stejné jako u žluny zelené (HUDEC et al. 1983).

Je daleko vzácnější, v našem regionu jsem se s ní setkal jen několikrát, není příliš hojná. Hnízdí na Chlumu, v roce 2008 jsem zde sledoval 1 párek po celou hnízdní sezonu. Celoroční výskyt. V ČR byla její početnost v letech 1985 – 89 odhadnuta na 3 000 – 6 000 párů, při mapování hnízdní populace v letech 2001 – 03 byla její početnost odhadnuta na 3 000 – 5 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V novém Červeném seznamu byla přesunuta do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

ŽLUNA ZELENÁ EVROPSKÁ – *Picus viridis viridis* Linnaeus, 1758

sl. – Žlňa zelená, n. – Grünspecht, a. – Green Woodpecker
(nehojný druh)

Žluna zelená je o málo menší než datel černý (velikosti kavky), je celá zelená, na spodní části těla je světlejší. U obou pohlaví je celé temeno červené, černá barva u očí přechází v šikmo dolů směřující vous. U samečka má vous červený střed, mláďata jsou naspodu přičně skvrnitá. Často se pohybuje po zemi, kde hledá potravu (mraveniště). Hnízdí ve světlých lesích, parcích a větších zahradách, má celoroční výskyt (HUDEC et al. 1983).

V lesním společenství je prospěšná hubením vývojových stadií dřevokazného hmyzu a vytvářením hnízdních dutin pro ostatní druhy ptáků, kterým tato vlastnost není vrozená. V našem regionu není vzácná, několikrát zahnízdila i v Městském parku v Dobrušce (naposledy prokazatelně v roce 2001). Také v Halíně, Na Chlumu (v roce 2008 2 páry), v Ochozi a jinde. V ČR je početní stav žluny zelené považovaný za stabilizovaný, v letech 1985 – 89 měl odhad hnízdní početnosti hodnotu 9 000 – 18 000 párů, v letech 2001 – 03 byl také

platný tento stav (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazena do kategorie LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 12 let, 9 měsíců, 28 dní. Nejvzdálenější nález: 157 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Dryocopus Boie, 1826

DATEL ČERNÝ EUROSIBIRSKÝ – *Dryocopus martius martius* (Linnaeus, 1758)

sl. – Tesár čierný, n. – Schwarzspecht, a. – Black Woodpecker (nehojný druh)

Je to náš největší šplhavec, velikosti štíhlejší vrány. Je celý černý, zobák má bělavý. Samec má červené temeno a samice červený týl. Většinou se zdržuje na stromech, na zem slétá vzácně (HUDEC et al. 1983). Osidluje především větší lesní komplexy, v našem regionu se s ním můžeme celoročně setkat na Chlumu, v Halíně i v Ochozi. Je užitečným „lékařem lesa“, který pohubí velké množství dřevokazného hmyzu a jeho vývojových stadií. Tak jako žluny tesá i on každým rokem novou hnízdní dutinu a tak připravuje podmínky pro zahnízdění jiných druhů ptáků (holub douphňák, sýc rousný, kavka obecná apod.). V ČR má jeho početnost stoupající trend. V letech 1985 – 89 byla jeho hnízdní početnost odhadnuta na 3 000 – 6 000 párů, při mapování, který se konalo v letech 2001 – 03 již byl odhad stanoven na 4 000 – 8 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je proto zařazen do kategorie LC – málo dotčený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Dendrocopos Koch, 1816

STRAKAPOUD VELKÝ STŘEDOEVROPSKÝ – *Dendrocopos major pinetorum* (Linnaeus, 1758)

sl. – Dateľ veľký, n. – Buntspecht (grosser), a. – Great Spotted Woodpecker (hojný)

Strakapoud velký je náš nejhojnější šplhavec velikosti špačka a můžeme se s ním setkat celoročně a téměř všude. Je černobíle strakatý,

má červené a ostře ohraničené spodní krovky ocasní. Sameček má na rozdíl od samičky červené temeno. V zimě rád přilétá na krmítko, v některých letech se u nás v zimě objevuje i strakapoud velký seve-roevropský. Je o něco větší a má jiný tvar zobáku (HUDEC et al. 1983). Seriozní určení lze provést jen v případě, můžeme-li opeření proměřit tělesné proporce.

Vzhledem k jeho velikosti, dutiny jim zhotovené využívají zejména různé druhy sýkor a lejsků. V našem regionu se s ním můžeme setkat „na každém kroku“, je to náš nejhojnější šplhavec. V ČR byl jeho početní stav v období 1985 – 89 stanoven na 200 000 – 400 000 párů, v letech 2001 – 03 se početní stav poněkud navýšil na 220 000 – 440 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 8 měsíců, 19 dní. Nejvzdálenější nález: 575 km (CEPÁK et al. 2008).

STRAKAPOUD PROSTŘEDNÍ EVROPSKÝ – *Dendrocopos medi-us medius* (Linnaeus, 1758)

sl. – Datel' prostředný, n. – Mittelspecht, a. – Middle Spotted Wo-odpecker
(vzácný druh)

Strakapoud prostřední je menší než předchozí druh, podobného zbarvení. Liší se kresbou hlavy a na rozdíl od předchozího má podocasní krovky jen růžové, tato barva přechází pozvolně do bílého břicha (u strakapouda v. je barva tmavá a ostře ohraničená). Dále se liší podélným čárkováním na stranách břicha. Vyskytuje se ve starých listnatých lesích, kvůli slabšímu zobáku tesá dutiny ve starých trouchnivých stromech (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu jsem se s ním opakovaně i v hnízdní sezoně 2006 setkal jen na hrázi rybníka v Halíně. Hojnější je v blízkém Opočně (Líšťovina, Obora, okolí Broumaru). V ČR má tento druh stoupající tendenci. Odhad zní na 3 000 – 6 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červené knize je zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

STRAKAPOUD MALÝ STŘEDOEVROPSKÝ – *Dendrocopos minor hortorum* (Linnaeus, 1758)

sl. – Datel' malý, n. – Kleinspecht, a. – Lesser Spotted Woodpecker
(nehojný druh)

Je velikosti vrabce, na křídlech a hřbetě jsou hojné příčné černé a bílé pruhy. Vyhledává řídké listnaté nebo jehličnaté lesy, sady, parky a různá stromohadí. Je nenápadný a snadno uniká pozornosti. Samec má červený týl, samice jsou bělavé. Je stálý, v zimě se potuluje s ostatními přezimujícími ptačími druhy po lese (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu jsem se s ním setkal několikrát (Čížkův les, v okolí Drňáku, v Halíně, na Chlumu). Chová se velmi nenápadně, občas se objeví v zimě na krmítku (v blízkosti lesa). V roce 2007 i 2008 jsem jej chytil do sítě a okroužkoval i na své zahradě v Dobrušce, která je situována na okraji intravilánu města. V ČR měl tento druh v letech 1985 – 89 početnost 2 000 – 4 000 párů a v letech 2001 – 03 se početnost zvýšila na 2 500 – 5 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je v kategorii VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: skřivanovití (Alaudidae)

Rod: Galerida Boie, 1828

CHOCHOLOUŠ OBEČNÝ EVROPSKÝ – *Galerida cristata cristata* (Linnaeus, 1758)

sl. – Pipíška chocholatá, n. - Haubenlerche, a. – Crested Lark
(vymizelý druh)

Chocholouš obecný je velikosti skřivana polního, zbarvením světlejší, má kratší ocas a na hlavě chocholku. Obývá suchá místa s chudou vegetací ve městech, vesnicích a na jejich okrajích (rumiště, žel. tratě, úhory atd.). Živí se semeny, zelenými částmi rostlin a hmyzem. V Evropě je stálým druhem (HUDEC et al. 1983).

Rád prohledává koňské koblížky. S odchodem koní z našeho zemědělství zmizel z naší krajiny i chocholouš obecný. V našem regionu si vzpomínám na přítomnost tohoto zajímavého ptačího druhu (dříve zvaného kozácký pták) ve spojitosti s náměstím F.L.Věka v Dobrušce. Bylo to v padesátých letech a byli zde k vidění jak chocholouši, tak zmíněné koňské koblížky. Obojí odtud zmizelo koncem padesátých a na začátku šedesátých let minulého století. V ČR byl při mapování v letech 1985 – 89 odhadnut jeho hnízdní stav na 1 100 – 2 200 párů, v letech 2001 – 03 to bylo už jen 500 – 1

000 párů. Vyskytují se hlavně na jižní Moravě a kupodivu i v Praze, na ostatních místech republiky jen velmi ostrůvkovitě (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je chocholouš obecný i přes drastický úbytek stále zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Lullula Kaup, 1829

SKŘIVAN LESNÍ EVROPSKÝ – *Lullula arborea arborea* (Linnaeus, 1758)

sl. – Škovráník stromový, n. – Heidelerche, a. – Woodlark
(vzácně hnízdí běžně protahuje)

Je menší než vrabec, má kratší šídlovitý zobák, na poměrně kratším osase jsou bělavé špičky. Celkové zbarvení je hnědě skvrnité, na hlavě jsou výrazné nadoční proužky, které se v týlu spojují. U kořene ručních letek je černá skvrna, vpředu a vzadu lemovaná bíle. Peří v týle může být vztyčeno v nevýraznou chocholku. Zpívá i v noci (HUDEC et al. 1983).

Přilétá a odlétá ve stejném období jako skřivan polní, v době jarního i podzimního tahu se s ním lze setkat v polích. V hnízdní době se zdržuje na pasekách a řídké porostlých stráních. V našem regionu jsem se s ním setkal opakovaně v době obou tahů, hnízdění se mi nepodařilo prokázat, nemohu ho však vyloučit. V ČR byla jeho hnízdní početnost odhadnuta v letech 1985 – 89 na 600 – 1200 párů a tento odhad byl potvrzen i v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Rod: Alauda Linnaeus, 1758

SKŘIVAN POLNÍ EVROPSKÝ – *Alauda arvensis arvensis* Linnaeus, 1758

sl. – Škovránok pol'ný, n. – Feldlerche, a. – Skylark
(běžný druh, ubývá)

Je to všeobecně známý ptačí druh, je větší a štíhlejší než vrabec s kratším šídlovitým zobákem. Peří na hlavě tvoří čepičku, tmavší než hřbet. Má zřetelný nadoční proužek a tmavěji ohraničené tváře.

Vrch těla je na okrovém podkladě tmavě skvrnitý, tak jako bělavě zbarvené vole, ostatní spodina je bělavá. Krajní pera ocasu mají bělavé lemy, rovněž křídla mají bělavý zadní lem. Osídluje především „kulturní step“ (pole, louky, pastviny). Na jaře přilétá mezi prvními ptačími druhy (již koncem února) a jeho píseň nás provází po celé jaro a léto. Odlétá v září až říjnu (HUDEC et al.1983). V našem regionu se s ním můžeme snadno setkat na všech příhodných místech. Škoda, že od 80. let minulého století se jeho početní stavy neustále snižují. V ČR byl v letech 1985 – 89 jeho početní stav odhadnut na 800 000 – 160 000 párů, v letech 2001 – 03 byl jeho odhad upraven na 700 000 – 140 000 párů. Ke snížení jeho početnosti jistě přispívá i to, že ve státech jižní Evropy a severní Afriky má statut lovného ptáka (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Čeďed': vlaštovkovití (*Hirundinidae*)

Rod: *Riparia* Foerster, 1817

BŘEHULE ŘÍČNÍ HOLARKTICKÁ – *Riparia riparia riparia* (Linnaeus, 1758)

Sl. – brehuľa obyčajná, n. – Uferschwalbe, a. – Sand Martin
(vzácná)

Břehule říční patří k nejmenším vlaštovkovitým ptákům. Je zemitě hnědá, naspodu bílá, na prsou má hnědavý pásek. Ocas je krátký, mělčeji vykrojený jak u jiříčky, zobák je nápadně krátký. Hnízdí koloniálně v norách, které si vyhrabává v pískovných či písčitých březích řek. Je tažná, přezimuje v tropické Africe, kam odlétá v srpnu a září. Na hnízdiště se vrací v dubnu a květnu (HUDEC et al. 1983). V našem regionu žádné písničky nemáme, přesto byl 2 x zaznamenán pokus o její hnízdění. Na jaře 1990 byl zaznamenán zajímavý pokus o hnízdění několika párů břehule říční ve skládce škváry u výjezdu z Dobrušky směr Rychnov nad Kněžnou (dnes skatepark sdružení DKA City). Hnízdění však nebylo úspěšné, protože materiál z bortících se stěn hnízdních nor postupně zasypával a ničil inkubované snůšky (PAVEL in verb.).

Druhý případ jsem zaznamenal v bývalé cihelně v Pulicích. Dne 14.5.2003 jsem zde pozoroval cca 5 ex. jak se snaží ve stěně vyhrabat hnízdní nory. Cihlářská hlína je však příliš pevná na to, aby se

jim to povedlo. Při následné kontrole uvedené lokality za několik dní jsem se s nimi zde již nesetkal.

V ČR její početní stavy klesají. Při mapování v letech 1985 – 89 byla jejich početnost stanovena na 18 000 – 36 000 párů, v letech 2001 – 03 tento stav klesnul na 15 000 – 30 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem k této skutečnosti byla v Červeném seznamu břehule říční zařazena do kategorie NT – druhy téměř ohrožené (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 6 let, 10 měsíců, 13 dnů. Nejvzdálenější nález: 2226 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Hirundo Linnaeus, 1758

VLAŠTOVKA OBECNÁ EVROPSKÁ – *Hirundo rustica rustica*
Linnaeus, 1758

sl. – Lastovička obyčejná, n. – Rauchschnalbe, a. – Swallow
(běžná, ale ubývá)

Je velmi známá a velmi oblíbená, zejména mezi zemědělci, kteří na ni nedají dodnes dopustit. Dříve se věřilo, že se usadí jen u dobrých lidí, tak ji všemožně chránili. Je útlejší než vrabec, zobák je nápadně široký a krátký (přizpůsobený k chytání hmyzu v letu), ocas je dlouhý, vidličnatý, u dospělých ptáků se silně prodlouženými krajními pery. Vrch těla je černý s modravým leskem, čelo je rezavohnědé, nahnědlé hrdlo je lemováno tmavou páskou, která odděluje bílé břicho (HUDEC et al. 1993).

Od osmdesátých let minulého století i ona začala ubývat. Již několik let probíhá intenzivní výzkumný program, který má objasnit příčiny tohoto nepříjemného jevu. Zatím se zdá, že jednak na tomto nepříznivém stavu mají vinu hladovějící lidé v Africe (k odchytu vlaštovek dochází hlavně před jejich odletem do Evropy, kdy jsou nejtučnější). Další statistice, ne-li miliony jich padnou za obět' chytačům ze zemí okolo Středoziemního moře, na cestě do Afriky a poté na cestě zpět do Evropy. Zde ulovené vlaštovky skončí v restauracích a nejlepších hotelích, jako pokrm nikoli hladovějících, ale jako delikatesa pro gurmány (SUCOMELOVÁ, CEPÁK 2000). Dalším závažným fenoménem je radikální úbytek drobných zemědělců a chovatelů drobného zvířectva na našem venkově. Tím došlo k drastickému úbytku chlévů a různých dalších chovatelských zařízení. Součas-

ně s tím také došlo k dalšímu omezení potravní nabídky hmyzu (hnojiště) a možnosti si postavit hnízdo (hnízdí uvnitř objektů). Velkokapacitní kravíny nemají šanci tento problém zachránit. Zdá se, že i vlaštovka obecná začala doplácet na své sepětí s člověkem. V letech 2003 – 2006 jsem se zabýval výzkumem tohoto druhu na Dobrušsku a mimo jiné jsem získal důkaz v podobě dvou Zpětných hlášení, že naše populace vlaštovky obecné odlétají k přezimování přes Maďarsko a dále Balkánskou cestou do zimovišť ve střední a jižní Africe. V ČR bylo v letech 1985 – 89 napočteno 400 000 – 800 000 párů. Při dalším mapování v letech 2001 – 03 to bylo už jen 320 000 – 640 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Přestože početní stavy vlaštovky obecné nadále klesají, v Červeném seznamu zůstala nadále zařazena v kategorii LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).
Nejstarší pták: 9 let, 1 měsíc, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 8503 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Delichon Horsfield et Moore, 1854

JIRIČKA OBECNÁ EVROPSKÁ – *Delichon urbica urbica* (Linnaeus, 1758)

sl. – Belorítka obyčejná, n. – Mehlschwalbe, a. – House Martin (běžná)

Jirička obecná je menší než vlaštovka. Vrch těla je černý s namodralým leskem, kostřec a spodní polovina těla jsou čistě bílé. Ocas je kratší než u vlaštovky a není tak vykrojený. Na rozdíl od předchozího druhu si nestaví svá hnízda uvnitř objektů, ale venku pod střechou, takže je více nezávislá a není zatím tak ohrožena. I ona loví hmyz výhradně v letu. Hnízdo má polokulovitý uzavřený tvar s malým vletovým otvorem, hnízdí 2x ročně. Přilétá v dubnu a začátkem května, odlétá v září až říjnu. Její populace je stabilní (HULDEC et al. 1983). V našem regionu se s ní běžně setkáváme, ve městě i na vesnicích, kde je věrnou souputnicí lidských sídel. V ČR byl odhad její početnosti v letech 1985 – 89 stanoven na 600 000 – 1 200 000 párů. Při dalším mapování v letech 2001 – 03 zůstal odhad zachován (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem k častému ničení hnízd byla jirička obecná v Červeném seznamu zařazena do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 6 let, 1 měsíc, 20 dní. Nejvzdálenější nález: 2197 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': konipasovití (*Motacillidae*)

Rod: *Anthus* Bechstein, 1805

LINDUŠKA LESNÍ EVROPSKÁ – *Anthus trivialis trivialis* (Linnaeus, 1758)

sl. – Ľaptuška hôrna, n. – Baumpieper, a. – Tree Pipit
(méně běžný druh)

Linduška lesní je velká jako vrabec a je nenápadně zbarvena. Shora je skřivanobarvá, na křídlech má 2 nevýrazné, úzké světlé pásy. Hrdlo je bělavé, prsa okrová s podélným hnědým skvrněním, ostatní spodina nažloutle bělavá. Krajiní ocasní pera mají bílé vnější prapory. Výrazný je její zpěv. Zpívá po krátkém vzletnutí, po dosažení vrcholu stoupání, za stálého zpěvu klesá obloukem s roztaženými křídly a ocasem zpět na nějaký strom. Je tažná, odlétá v září a říjnu do západních oblastí Středomoří, kde jich část zůstane a ostatní pokračují k přezimování do tropické Afriky. Na hnízdiště se vrací v dubnu, hnízdí jednou ročně na zemi (HUDEC et al. 1983). V našem regionu vzácně hnízdí na Chlumu, Halíně, Ochozi a Dobrušských lesích. Jednou jsem ji dokonce chytil na své zahradě v Dobrušce (7.8.1999). Z dlouhodobých výzkumů vyšlo najevo, že linduška lesní asi do roku 1989 v ČR přibývala, poté začala ubývat se ztrátami 1,41 % ročně (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 9 měsíců, 2 dny. Nejvzdálenější nález: 5040 km (CEPÁK et al. 2008).

LINDUŠKA LUČNÍ EVROPSKÁ – *Anthus pratensis pratensis* (Linnaeus, 1758)

sl. – Ľaptuška lúčna, n. – Wiesenpieper, a. – Meadow Pipit
(u nás jen na tahu)

Linduška luční je menší než předchozí, shora je zelenavě hnědá a má také více skvrněné boky. Krajiní ocasní pera mají rovněž bělavé lemy. Je tažná a zimuje v zemích okolo Středozemního moře, odkud se na hnízdiště vrací v březnu a dubnu a k přezimování odlétá v září a

říjnu. Někteří jedinci mají tendenci přezimovat (HUDEC et al. 1983).

Je to pták podhorských a horských oblastí, kde jsou zachovány vhodné luční biotopy (nejblíže hnízdí v Orlických horách). Za určitých okolností může zahnízdit i v nížinách (bylo například prokázáno hnízdění nedaleko Hradce Králové 1975 – 79, (POLANSKÝ in litt.). V našem regionu nebylo hnízdění prokázáno, ale v době obou tahů se vyskytuje na polích v hejnech jako skřivani. V ČR její početnost mírně stoupá. Při sčítání v letech 1985 – 89 byla její početnost odhadnuta na 30 000 – 60 000 párů a v letech 2001 – 03 se odhad zvýšil na 35 000 – 70 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 8 let, 7 měsíců, 23 dní. Nejvzdálenější nález: 2005 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Motacilla Linnaeus, 1758

KONIPAS LUČNÍ STŘEDOEVRPSKÝ – *Motacilla flava flava*
Linnaeus, 1758

sl. – Trasochvost žltý, n. – Schafstelze, a. – Yellow Wagtail
(vzácný druh)

Je štíhlejší než vrabec, má z našich konipasů nejkratší ocas. Samec má temeno a šíji světle šedou, výrazný bělavý nadoční proužek, tvář a průuší je tmavší. Hřbet je olivově zelenavý, celá spodina je sytě žlutá, po pelichání jen bledě žlutá. Nohy jsou dosti vysoké, ocas lemovaný bílými krajními pery. Samice a mladí ptáci jsou vybarvení méně výrazně. Rád usedá na vrcholky keřů či pevných, vysokých bylin. Naším územím protahují různé poddruhy konipasa lučního. Např. k. l. anglický, k.l. italský, k.l. severní, k.l. černohlavý atd., celkem jich existuje 8. Od obou následujících druhů se liší kratším ocasem, od konipasa horského se liší nazelenalým hřbetem, spodní stranu těla má rovněž žlutou. Je přísně tažný. Přilétá od konce března do začátku května, odlétá od poloviny srpna do poloviny října. Přezimuje ve střední a jižní Africe (HUDEC et al. 1983). V našem regionu dříve hnízdil, v současné době se s ním můžeme setkat jen vzácně na tahu. V posledních letech jsem to štěstí neměl. Dne 29.4.2003 bylo pozorováno v hliništi bývalé cihelny v Pulicích na tahu dokonce 7 ex. (SVĚTLÍK)! V ČR byla celková početnost v letech 1985 – 89 stanovena na 600 – 1 200 párů, v letech 2001 – 03 jejich početnost

stoupla na 800 – 1 600 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Vzhledem ke stoupajícímu trendu byl konipas luční v Červeném seznamu přeřazen do kategorie VU – druh zranitelný (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 5 let, 10 měsíců, 7 dnů. Nejvzdálenější nález: 2198 km (CEPÁK et al. 2008).

KONIPAS HORSKÝ EVROPSKÝ – *Motacilla cinerea cinerea* Tunstall, 1771

sl. – Trasochvost horský, n. – Gebirgsstelze, a. – Grey Wagtail
(méně běžný druh)

Konipas horský je stejně velký jako k. bílý. Liší se však zbarvením a hnízdním prostředím. Spodina těla samce je sítově žlutá, záda a kostřec jsou popelavě šedé, hrdlo a brada černé. Samice a mladí ptáci jsou zbarveni podobně, mají však méně výrazné barvy. Hnízdí podél řek a potoků, na které jsou vázáni. Někdy zahnízdí i v blízkosti rybníků.

Hnízdo si staví v různých puklinách skal, v konstrukci mostů, mlýnech a pod. I když v mírných zimách mají někteří jedinci tendenci přezimovat, většina jich odlétá v říjnu a listopadu k přezimování do jihozápadní Evropy a severní Afriky. Na jaře se navrací v březnu (HUDEC et al. 1983). I s tímto ptačím druhem se můžeme v našem regionu setkat, hlavně při jarním či podzimním tahu, kdy létají často ve skupinách. Vzácně hnízdí na Dědině a Brtvě. Při chytání ledňáček v hnízdní sezoně se mi několikrát podařilo chytit samice s hnízdní nažinou či mladé ptáky. V ČR nebyly dlouhodobé změny v početnosti a rozšíření zaznamenány. V letech 1985 – 89 byl počet hnízdicích párů odhadnut na 20 000 – 40 000 a tento stav zůstal zachován i v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 2344 km (CEPÁK et al. 2008).

KONIPAS BÍLÝ EVROPSKÝ – *Motacilla alba alba* Linnaeus, 1758

sl. – Trasochvost biely, n. – Bachstelze, a. – White Wagtail
(běžný druh)

Konipas bílý nazývaný lidově třasořitka je známým ptačím druhem. Je šťihlejší než vrabec domácí, má dlouhý ocas kterým při chůzi

komíhá. Samec má na hlavě nápadnou černobílou kresbu, vrch těla má šedý a tmavá křídla i ocas. Samice a mladí ptáci nemají tak sytější černou hlavu, spodinu těla mají špinavě bílou. Návrat ze zimoviště probíhá podle vývoje počasí od konce února do dubna, na podzim odlétá od září do listopadu. Zimují u Středozemního moře a v severní Africe. Hnízdo si staví v různých polodutinách, přírodních i umělých, často i na lidských sídlech. Má rád blízkost vody a hnízdí několikrát do roka (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu není vzácný, na příhodných místech hnízdí každoročně (obsazených hnízd jsem našel hodně). V době tahů se jeho početnost zvyšuje. Celkový početní stav konipasa bíleho byl v letech 1985 – 89 odhadnut na 100 000 – 200 000 párů, při dalším sčítání v letech 2001 – 03 byl zaznamenán pokles na 90 000 – 180 000 párů. Při Jednotném programu sčítání ptáků byl zaznamenán pokles ještě markantnější – o 2,01 % ročně (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 12 let, 10 měsíců, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 2888 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeď: *brkoslavovití (Bombycillidae)*

Rod: *Bombycilla Vieillot, 1807*

BRKOSLAV SEVERNÍ EVROPSKÝ – *Bombacilla garrulus garrulus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Chochláč severský, n. – Seidenschwanz, a. – Waxwing
(jen v zimě)

Brkoslav severní je velký jako špaček, podobá se mu i v letu. Je medově hnědě zbarvený, hrdlo a brada je černé, má nápadnou chocholku, na křídlech jsou letky černé s bílou a žlutou kresbu, u dospělých samců jsou zakončeny červenými přívěsky. Ocas je krátký, tmavý, a je ukončen žlutým lemováním. Hnízdí v severní Evropě a v sibiřské části Ruska, v pásmu lesa na stromech. Jeho výskyt v zimě ve střední Evropě není každoroční, přilétá pouze když ve své domovině nemá k dispozici dostatek potravy a za krutých zim (HUDEC et al. 1983). V našem regionu byla invaze těchto nápadných ptáků zaznamenána mnohokrát. Zdržují se všude tam kde mají zdroj potravy – jeřabiny, bobule jmelí a ochmelu, neskližená jablka atd. Silná invaze byla v roce 1999/2000. Přiletěli také v zimě 2005/2006, invaze však byla slabší. V Pulicích dne 1.12.2008 poletovalo hejno cca

20 ex. (T.PETR), 6.12.2008 jsem pozoroval hejno cca 50 ex. při sběru jeřabin na stromech lemující silnici I/14 mezi Dobruškou a obcí Chábory.

Nejstarší pták: 13 let, 1 měsíc, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 3726 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeleď: skorcovití (*Cinclidae*)

Rod: *Cinclus Borkhausen, 1797*

SKOREC VODNÍ STŘEDOEVROPSKÝ – *Cinclus cinclus aquaticus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Vodnár obyčejný, n. – Wasserramsel (Wasserstar), a. – Dipper (nehojný druh)

Skorec vodní vyhledává nehluboké, čisté vodní toky s kamenitým dnem a vyčnívajícími balvany. Je velikosti kosa, má krátký, nahoru vztyčený ocas. Zbarvení je hnědavé až černé, upoutává sněhově bílá náprsenka. Zobák je kratší, tmavý, nohy vysoké. Živí se vodním hmyzem, za kterým se celoročně potápí pod vodu. Umí chodit po dně a plavat, při této činnosti si pomáhá svými křídly. Hnízdí hlavně v pahorkatinách a horách, kde takovéto potoky a říčky nejčastěji nalézá. Je to pták převážně stálý, který přezimuje na nezamrzlých partiích zmíněných vodních toků (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se také nehojně vyskytují. Jsou pravidelnými obyvateli Brty mezi Křovicemi a Dobruškou (PAVEL in verb.). Dne 3.2.2005 jsem pozoroval 2 ex. na Zl.potoce v Dobrušce pod mostem vedle Stuhý – barevny. Hnízdil také na Zl. potoku nad Mělčany. Dne 28.6. 2004 jsem zde okroužkoval jedno sotva vzletné, letošní mládě. Za rok, dne 11.9.2005 jsem jej na stejném místě kontroloval znovu (retrap). Početnost tohoto druhu je závislá na čistotě vody. V ČR je tento druh považován za stabilní, v letech 2001 – 03 byl odhad stanoven na 1 000 – 2 000 párů a stejně tomu bylo i při mapování konaném v letech 1985 – 89 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Z tohoto důvodu je v Červeném seznamu skorec vodní zařazen do kategorie LC – málo dotčený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 9 let, 10 měsíců, 30 dnů. Nejvzdálenější nález: 218 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': střízlíkovití (*Troglodytidae*)

Rod: *Troglodytes Vieillot, 1807*

STRÍZLÍK OBECNÝ EVROPSKÝ - *Troglodytes troglodytes troglodytes* (Linnaeus, 1758)

sl. – Orišek obyčejný, n. – Zaunkönig, a. – Wren
(hojný)

Střízlík obecný je drobný, živě hnědě zbarvený, světle příčně proužkovaný ptáček s malým vztyčeným ocáskem. Spodina je světlejší, zvláště spodní krovky ocasní. Zobák je krátký šídlovitý, od něj vybíhá světlý nadoční proužek. Tváře a přiuší jsou tmavě hnědé. Vyskytuje se a hnízdí od nížin až po horní hranici lesa. Má rád vlhké smíšené nebo listnaté lesy, parky, zahrady, husté porosty podél potoků a řek. Hnízdí 2 x ročně, hnízdo je velká kulovitá stavba. Zpěv je nápadný a hlasitý. Někteří ptáci odlétají k přezimování do jižní Evropy, na jejich místo se nasouvají severské populace (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je zcela běžný, v době toku se prozradí zpěvem, který je daleko hlasitější, než by jsme od tak malého ptáka čekali. V ČR jde o druh, který zde zvyšuje svoji početnost. V letech 1985 – 89 byla jeho početnost odhadnuta na 100 000 – 200 000 párů, při výzkumech v letech 2001 – 03 byl odhad stanoven na 120 000 – 240 000 párů, což je navýšení o 20 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 5 let, 5 měsíců, 1 den. Nejvzdálenější nález: 1713 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': pěvuškovití (*Prunellidae*)

Rod: *Prunella Vieillot, 1816*

PĚVUŠKA MODRÁ EVROPSKÁ – *Prunella modularis modularis* (Linnaeus, 1758)

sl. – Vrchárka modrá, n. – Heckenbraunelle, a. – Dunnock
(běžný druh)

Pěvuška modrá je o něco menší než vrabec, nenápadně zbarvená, má hlavu a hrud' namodrale šedé, hnědě proužkovaná záda a boky. Spodina je světlejší. Vyskytuje se od nížin až po pásmo kleče. Nejvíce ji

vyhovují houštiny jehličnatých stromů, nebo má ráda lesy s hustým křovinatým podrostem, je plachá. Vzácně se také vyskytuje ve velkých parcích nebo zanedbaných zahradách. V podhůří a horách je její početnost dokonce vyšší. Je tažná, přilétá v březnu a dubnu, odlétá v září a říjnu. Část populace za mírných zim zůstává (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se běžně vyskytuje ve všech vhodných lokalitách, ale pro skrytý způsob života je málo známa. V ČR má její početnost stoupající trend. Při mapování v letech 1985 – 89 byla její početnost odhadnuta na 200 000 – 400 000 párů, při následujícím výzkumu v letech 2001 – 03 to bylo již 250 000 – 500 000 párů, což je nárůst o 25 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006).
Nejstarší pták: 10 let, 8 dní. Nejvzdálenější nález: 1727 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': drozdovití (*Turdidae*)

Rod: *Erithacus* Cuvier, 1800

ČERVENKA OBECNÁ EVROPSKÁ – *Erithacus rubecula rubecula* (Linnaeus, 1758)

sl. – Červienka obyčejná, n. – Rotkehlchen, a. – Robin
(běžný druh)

Červenka obecná je menší než vrabec, na vyšších nohou, s kratším šídlovitým zobáčkem. Tělo má olivově zbarvené, má nápadně cihlově zbarvenou náprsenku a tváře. Spodina je světlejší. Hnízdí v listnatých a smíšených lesích, velkých zahradách a parcích, všude má ráda hustý křovinatý podrost. Je tažná, na jaře přilétá v březnu a dubnu, k přezimování odlétá v září a říjnu. Zimuje v okolí Středozemního moře a v severozápadní Africe. Malá část jich za příznivých klimatických podmínek přezimuje (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je běžná a můžeme se s ní snadno setkat, taková možnost se zvyšuje v době obou tahů. Přezimující červenky jsem zaregistroval několikrát, naposledy v Dobrušském parku dne 12.1. a 23.1. 2004. V ČR jde o druh dlouhodobě se stabilním stavem. V polovině prosince 2008 (ještě se nedostavil nástup zimy) jsem jich také slyšel několik v parku a okolních zahradkách v Dobrušce. Při mapování v letech 1985 – 89 a 2001 – 03 byl odhad shodně stanoven na 500 000 – 1 000 000 párů. Podle jiných výzkumů (JSPS) její početnost stoupá o + 0,27 % ročně (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 18 let, 7 měsíců, 13 dní. Nejvzdálenější nález: 2429 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Luscinia Foerster, 1817

SLAVÍK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Luscinia megarhynchos megarhynchos* Brehm, 1831

sl. – Slávik obyčejný, n. – Nachtigall, a. – Nightingale
(vzácný druh)

Slavík obecný je vyhlášený zpěvák. Hnízdí na okraji listnatých lesů, v okolí řek a potoků, větších zahrad a parků, vždy vyžaduje hustý křovinatý a bylinný podrost. Je velikosti vrabce, nenápadně hnědý, na křídlech a ocase rezavohnědý. Hrdlo má bělavé, prsa s příměsí okrové barvy a zbytek spodiny je rovněž bělavý. Zdržuje se často na zemi, kde se přehrabuje v listí jako ostatní drozdivití. Je užitečný, živí se hmyzem (HUDEC et al. 1983).

Nejblíže pravidelně hnízdí v sousedním Opočně (Líšťovina, park atd.). U nás lze slavíka ob. nejčastěji zastihnout v době tahu a při pohnízdnicích potulkách, T. Petr zastihl párek v hnízdní sezoně 2006 v bývalé Pulické cihelně. Zde jsem také jejich zpěv poslouchal i v roce 2007. Velmi pravděpodobně zde došlo také k vyhnízdění. V některých letech lze zpěv slavíků v hnízdní době zaslechnout také v údolí Brtvy v Křovicích nebo na rumišťích u kravína v Pulicích (PAVEL in verb.). Na své zahradě jsem chytil samici slavíka obecného 5.8.1999. Měla ještě hnízdní nažinu, ale není to důkaz, že by zde vyhnízdila. Odchyt spadá do období pohnízdnicích potulek. V ČR je tento druh hodnocen jako silně přibývající. Při výzkumech provedených v letech 1985 – 89 byl jeho početní stav 6 000 – 12 000 párů a v letech 2001 – 03 již 8 000 – 16 000 párů, což je navýšení o 33 % (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 11 měsíců, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 2768 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Phoenicurus Foerster, 1817

REHEK DOMÁCÍ EVROPSKÝ – *Phoenicurus ochruros gibraltariensis* (Gmelin, 1774)

sl. – Žltouchvost domový, n. – Hausrotschwanz, a. – Black Redstart (běžný druh)

Je menší než vrabec, je na vyšších nohou, samec je tmavě šedý, má uhlově černou náprsenku, v křídlech mívá bílou skvrnu, samice je celá tmavě hnědošedá, spodina je světlejší. Zobák a nohy jsou u obou pohlaví černé, rovněž tak rezavý ocas a kostřec (HUDEC et al. 1983). I tento ptačí druh patří neodmyslitelně k lidským sídlům, v našem regionu můžeme na jaře slyšet od časného rána jeho vrzavou písničku. Můžeme se s ním setkat jak na horách, tak v otevřené krajině. Je tažný, přilétá v březnu a dubnu, odlétá v říjnu a listopadu. Někdy lze zastihnout jednotlivé přezimující ptáky. Naposledy jsem zastihl přezimujícího jedince nedaleko Dobrušského parku v prosinci 2005. Hnízdo si staví často přímo na lidských stavbách, případně umělých polobudkách, hnízdí 1-2 x ročně a v našem regionu je běžný. V ČR je považován za stabilní druh, při mapování v letech 2001 – 03 byla jeho početnost odhadnuta jako stejná při předchozím mapování v letech 1985 – 89 na 200 000 – 400 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 6 let, 7 měsíců, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 2500 km (CEPÁK et al. 2008).

REHEK ZAHRADNÍ EVROPSKÝ – *Phoenicurus phoenicurus phoenicurus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Žltouchvost hôrny, n. – Gartenrotschwanz, a. – Redstart (vzácnější předešlého)

Rehek zahradní je podobný předchozímu. Samec má černou náprsenku, bílé čelo a modrošedé temeno, šíji, hřbet a ramena. Křídla jsou hnědá, kostřec a ocas rezavý, prsa živě rudohnědá a břicho bělavé. Samice je shora šedohnědá, na hrdle bělavá a na zbytku spodní části těla je naokrověle bělavá. Mladý pták se podobá samici, je však světle skvrněný. Vyskytuje se sice u lidských sídel, daleko větší zastoupení má však ve volné přírodě, kde ho můžeme zastihnout ve světlých lesích, alejích, parcích, větších zahradách atd. Je rovněž tažný, přilétá koncem března a v dubnu, odlétá od konce srpna do

začátku října. Hnízdí 1-2x ročně, hnízda si staví v dutinách a polodutinách, rád obsadí i budku. Zimovištěm je severní a střední Afrika a Arábie (HUDEC et al. 1983). V našem regionu občas zahnízdí, častěji se s ním však můžeme setkat v období tahu. Patří k druhům, které v poslední době v ČR rozšiřují svou početnost. V letech 1985 – 89 bylo odhadnuto 30 000 – 60 000 párů a v letech 2001 – 03 to již bylo 40 000 – 80 000 párů a to je nárůst o 33 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 4 měsíce, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 2515 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Saxicola Bechstein, 1803

BRAMBORNÍČEK HNĚDÝ – *Saxicola rubetra* (Linnaeus, 1758)

sl. – Přhl'aviar červenkastý, n. – Braunkehlchen, a. – Whinchat
(vzácně hnízdí, běžně protahuje)

Má ve všech šatech bělavý nadoční proužek a bílé kořeny krajních ocasních per. Samec je na temeni a vrchní straně těla hnědý s tmavými skvrnami. Temně hnědá tvář je i vespuďu bíle lemována a oddělena od živě hnědého hrdla a prsou, břicho je světlejší. Na křídlech je bílý pruh, letky jsou tmavě hnědé, stejně jako krátký ocas. Samice je celkově světlejší.

Bramborníček hnědý patří k tažným ptákům, přilet se uskutečňuje v širokém časovém pásmu od konce března do poloviny května. Odlétá od konce srpna do začátku října. Zimuje v Africe jižně od Sahary. Hnízdo si staví na zemi a má nejraději nekosené stráně, vlhké louky a pastviny s roztroušenými keři, suchými bodláky atd. (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu se s ním celkem běžně můžeme setkat ve vhodném prostředí v době tahu. Několikrát jsem ho však zastihl i v hnízdní době u bývalé cihelny v Pulicích (např. 30.3.2003), nedaleko skládky komunálního odpadu v Křovicích, u lesa nedaleko Studánky, u rybníčku nedaleko Ochoze atd. Podobné zkušenosti mají i J. PETR a T. PETR a V. PAVEL. Všichni se s tímto druhem rovněž na uvedených místech i v hnízdní době setkávali, a tak hnízdění není vyloučeno. Nejbližší stabilní hnízdní populace žijí v Orlických horách. V ČR má početnost bramborníčka hnědého stoupající trend. V letech 1985 – 89 byl stanoven odhad hnízdících párů na 10 000 – 20 000, v letech

2001 – 03 došlo k navýšení na 15 000 – 30 000 párů, což je zvýšení o 50 %. Potvrzují to i údaje z jiného výzkumu (JPSP), kde je prezentován odhad ročního nárůstu o 3,82 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je bramborníček hnědý zařazen do kategorie LC – málo dotčený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 6 let, 17 dnů. Nejvzdálenější nález: 1886 km (CEPÁK et al. 2008).

BRAMBORNÍČEK ČERNOHLAVÝ EVROPSKÝ – *Saxicola torquata rubicola* (Linnaeus, 1766)

sl. – Přhl'aviar čiernohlavý, n. – Schwarzkehlchen, a. – Stonechat (vzácně protahuje)

Jde o druh, který je velikostí podobný předešlému, samec má černo-hnědou až černou hlavu, křídla a hřbet. Na křídle je bílá skvrna, bílé skvrny na krku tvoří neúplný límeček. Ocas je krátký, tmavohnědý, zobák krátký, šídlovitý a tmavý jako nohy. Prsa jsou živě rudohnědá a břicho má bělavé. Samice má bělavý límeček jen nevýrazný, hlava a vrch těla jsou hnědé, nejtmavší je hrdlo. Temeno a hřbet je tmavěji skvrnité, prsa slaběji rudohnědá a břicho je okrově bělavé. I on je tažný, neodlétá však do Afriky, zimuje v oblastech Středomořího moře a u pobřeží Atlantiku v západní Evropě. Na hnízdiště se vrací za příznivého počasí už koncem února, pokračují až do dubna. Odlétají v září a říjnu (HUDEC et al. 1983). V našem regionu jsem jej zastihl na tahu několikrát (naposledy 24.3.2006 nedaleko hřbitova v Pulicích), a také T. Petr pozoroval dne 25.5.2003 u tratě u bývalé cihelny v Pulicích 1 ex. a 1 párek 21.4.2006 u stohu v Křovicích, a 21.3.2007 viděl 1 samečka za ZD Dobruška. J. PETR ho zastihl 13.3.2003, 28.3.2004 a 18.3.2005 v Pulicích. Zde jsem rovněž pozoroval 24.3.2006 1 samečka. V hnízdní době jsem ho u nás nikde nezastihl. Jeho hnízdní prostředí je situováno do nadmořské výšky okolo 600 m. a výše (HROMÁDKO et al. 2005). V ČR je tento druh považován za stabilní. V letech 2001 – 03 byl hnízdní stav odhadnut na 2 500 – 5 000 párů a stejně tomu bylo i v roce 1989 (ŠŤASTNÝ et al. 2003). S ohledem na nevysokou početnost je bramboráček černo-hlavý v Červeném seznamu zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 3 roky, 1 den. Nejvzdálenější nález: 1777 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Oenanthe Vieillot, 1816*

BĚLOŘIT ŠEDÝ EUROASIJSKÝ - *Oenanthe oenanthe oenanthe* (Linnaeus, 1758)

sl. – Skaliarik sivý, n. – Steinschmätzer, a. – Wheatear
(vzácně protahuje)

Bělořit šedý je velikosti vrabce, samec je ve svatebním šatě šedý, má černou skvrnu za okem, černá křídla, a konec ocasu. Prsa a břicho jsou naokrověle bělavé. Samice je skromněji zbarvená, hnědavá, se stejnou kresbou ocasu jako samec. Hnízdí ve vyšších polohách na jižně situovaných kamenitých stráních, lomech, skalách atd. (nejblíže např. v Orlických Horách). Je také tažný, zimuje v tropické Africe, odkud přilétá v březnu až první polovině května a odlétá od konce srpna do října (HUDEC et al. 1983). V našem regionu jsem tento druh zastihl několikrát, ale jen v době tahu, totéž J.PETR – 12.4.2002, 8.4.2003, 28.4.2005 a 9.5.2006. Dne 29.4.2003 pozoroval P. SVĚTLÍK 1 ex. nedaleko cihelny v Pulicích. T. Petr pozoroval (4.5.2006) samečka na skruži nedaleko myslivecké kazatelny v „Dolcích“. V ČR tento druh ubývá. Při výzkumech v letech 1985 – 89 bylo odhadnuto 500 – 1 000 párů a v letech 2001 – 03 to už bylo jen 200 – 400 párů, což je úbytek o 60 % a druh je hodnocen jako silně ubývající (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie EN – ohrožený druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 5 let, 1 měsíc, 9 dní. Nejvzdálenější nález: 2120 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Turdus Linnaeus, 1758*

KOS ČERNÝ EVROPSKÝ – *Turdus melura melura* Linnaeus, 1758

sl. – Drozd čiarly, n. – Amsel, a. – Blackbird
(běžně hnízdí)

Kos černý patří k našim nejběžnějším a nejznámějším opeřencům. Je to středně velký pták, samec je celý černý, pouze zobák je žlutý až oranžový, nohy má tmavé. Samice a mladí ptáci jsou shora tmavě

hnědí, mladý pták má rezavohnědé lemy per, na spodině světlejší. Zobák mají hnědý až žlutavě hnědý. Hnízdí hojně v blízkosti lidských sídel, v parcích, polních lesících a při okrajích větších lesních komplexů. V horách vystupuje až nad hranici lesa. Živí se hmyzem a různými bobulemi. Samice a asi polovina samčí populace odlétá k přezimování do jižní Evropy, na jejich místo se v zimě nasouvají populace severské (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu je kos černý zcela běžným a početně hnízdícím ptákem. V ČR je jeho populace hodnocena jako stabilní. V letech 2001 – 03 hnízdní odhad zněl na 2 – 4 miliony párů, což byl stejný odhad jako pro rok 1989 (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 11 let, 6 měsíců, 13 dní. Nejvzdálenější nález: 2176 km (CEPÁK et al. 2008).

DROZD KVÍČALA – *Turdus pilaris* Linnaeus, 1758

sl. – Drozd čvíkotavý, n. – Wacholderdrossel (Krammetsvogel),

a. – Fieldfare

(vzácně hnízdí, běžně zimuje a protahuje)

Je velikosti kosa, má šedou hlavu a kostřec, hnědá záda, křídelní krovky a loketní letky. Ruční letky ocas jsou tmavé. Tváře jsou tmavší, brada bělavá, hrdlo a prsa špinavě okrové, na bocích tmavěji rudohnědé, břicho a spodní ocasní krovky bělavé. Zobák je u kořene žlutý, ke špičce tmavý, nohy tmavé (HUDEC et al. 1983). Málokdy hnízdí jednotlivě, většinou v koloniích. Hnízdí ve světlých smíšených lesích, parcích, nebrání se hnízdění ani v blízkosti lidských sídel. Hlavní oblastí kde v našem kraji hnízdí jsou Orlické hory. V posledních letech posunují svá hnízdní teritoria i do podhůří a nížin (HROMÁDKO et. al. 2005). V ČR hnízdí od roku 1950 (HUDEC et al. 2000).

V našem regionu se s nimi můžeme setkat na mnoha místech i v hnízdní době. V roce 2006 například mimo jiné vyhníždil 1 pár i v Dobrušce (Ulrichův sad). Jejich hnízdní kolonii jsem našel v Halíně (2006 – 07) i na Chlumu (2008). Jinak se u nás se hlavně většinou objevují v době tahu a v některých letech přilétají invazně ze severní Evropy. Tito ptáci nejsou příliš plaší a přilétají i na krmítko. V letu se ozývají kontaktními hlasy – ŠAK, ŠAK, ŠAK. V ČR má drozd kvíčala stoupající trend hnízdní početnosti. V roce 1989 byla její početnost odhadnuta na 70 000 – 140 000 párů a v roce

2003 to bylo již 80 000 – 160 000 párů, což je navýšení o 14 % (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 1 měsíc, 24 dnů. Nejvzdálenější nález: 4677 km (CEPÁK et al. 2008).

DROZD ZPĚVNÝ EVROPSKÝ – *Turdus philomelos philomelos*
Brehm, 1831

sl. Drozd plavý, n. – Singdrossel, a. – Song Thrush
(běžně hnízdí)

Je menší než kos černý, má kratší ocas. Svrchu je hnědý, hrud' je smetanově žlutá, skvrnitá, břicho a spodní ocasní krovky jsou světlé. Spodní strana křídel je na rozdíl od cvrčaly okrová. Zobák a nohy jsou hnědé. Je rozšířen od nížin do hor po hranici lesa. Je tažný, přilétá od konce února do začátku dubna, na zimoviště, které je v jihozápadní Evropě, v severní Africe a v Iráku odlétá v září až listopadu (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu se běžně vyskytuje a hnízdí zde 2 - 3 x do roka. Chová se nenápadně, ale prozradí ho zvukný a typický zpěv. Vyskytuje se v parcích, zahradách, lesích všeho druhu, v doprovodné zeleni atd., nevyhýbá se ani intravilánu měst a obcí.

Jeho populace je v ČR považována za stabilní, nevykazující výrazné výkyvy. Při předchozím mapování (1985 – 89) zněl odhad na 400 000 – 800 000 párů a při posledním mapování (2001 - 2003) byl odhad stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 12 let, 3 měsíce, 18 dnů. Nejvzdálenější nález: 2693 km (CEPÁK et al. 2008).

DROZD CVRČALA EUROSIBÍŘSKÁ – *Turdus iliacus iliacus*
Linnaeus, 1766

sl. – Drozd červenkový, n. – Rotdrossel, a. – Redwing
(jen na tahu, občas zimuje)

Drozd cvrčala je nejmenší z rodu *Turdus*, podobá se drozdu zpěvnému, shora je tmavěji hnědá, na hlavě má výrazný bílý nadoční proužek, druhý lemuje zespodu tvář s příuším. Zobák je tmavě hnědý, brada bělavá, hrdlo a prsa bělavě okrové a tmavěji hustě skvrnité, břicho je bílé, boky jsou živě rudohnědé i se spodními křídelními krovkami. Hnízdním prostředím je severská tundra, jen vzácně

hnízdí ve střední Evropě - hlavně jde o horské oblasti a podhůří. Vzácně hnízdí i v ČR. Zimoviště se nachází v západní Evropě, kam přelétají v říjnu a listopadu, v březnu až dubnu se vrací (Hudec et al. 1983). V našem regionu se v tomto období s nimi můžeme pravidelně setkat. Například jsem pozoroval několik jedinců 24.10. 2007 při cestě u Chlumu nedaleko Bunžova. Jednotliví ptáci u nás protahují často ve společných hejnech s kvícalami. V ČR se jedná o vzácně hnízdícího ptáka. V letech 1985 – 89 byl odhad stanoven na 2 – 10 párů a v roce 2003 to bylo 0 – 5 párů. Naše území leží mimo oblast souvislého hnízdění drozda cvrčaly a proto zde dochází ke hnízdění sporadicky a nepravidelně (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu byla proto přeřazena do kategorie VU – zranitelný druh (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).
Stáří ptáka: 2 roky, 11 měsíců, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 2054 km (CEPÁK et al. 2008).

DROZD BRÁVNÍK EVROPSKÝ – *Turdus viscivorus viscivorus*
Linnaeus, 1758

sl. – Drozd trskotavý, n. – Misteldrossel, a. – Mistle Thrush
(běžně hnízdí, vzácně zimuje)

Největší z čeledi drozdovitých, shora je olivově hnědý, kostřec zlatově okrový, celá spodina smetanově bílá a až na spodní krovky ocasní hustě tmavě skvrnitá. Za letu je vidět bílou spodinou křídél. Ačkoli v západní Evropě u něho došlo k procesu synantropizace, u nás je stále milovníkem lesních samot (HUDEC et al. 1983). Hnízdí ve větších lesních komplexech, v našem regionu připadá v úvahu Chlum, Halín, Dobrušské lesy, Ochoz. Je tažný a odlétá v září a říjnu k přezimování do jihozápadní Evropy. Vrací se už koncem února a v průběhu března, kdy je také můžeme často zastihnout na polích a loukách. V mírných zimách někteří jedinci zůstávají. Jeho zpěv je svým způsobem přednesu zařazován mezi zpěv kosa černého a drozda zpěvného. Jeho hlas má typické tesknivé zabarvení. V ČR tento druh navyšuje svoji početnost. V letech 1985 – 89 byl stanoven odhad na 35 000 – 70 000 párů a v roce 2003 došlo ke zvýšení odhadu na 40 000 – 80 000 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006).
Nejstarší pták: 6 let, 8 měsíců, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 1651 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': pěnicovití (*Sylviidae*)

Rod: *Locustella* Kaup, 1829

CVRČILKA ZELENÁ EVROPSKÁ – *Locustella naevia naevia*
(Boddaert, 1783)

sl. – Cvrčiak zelenkavý, n. – Feldschwirl, a. – Grasshopper Warbler
(pravidelně hnízdí a protahuje)

Je menší než vrabec, tělo má štíhlé, svrchní strana je olivově zeleno-hnědá, hustě tmavě hnědě skvrnitá, na hlavě se slabým nadočným proužkem a bělavým vousem. Spodní strana je našedle okrově bělavá, po stranách hrdla s jemnými skvrnkami. Tmavší skvrnky jsou i na žlutavých spodních ocasních krovkách. Je tažná, přilétá koncem dubna a v květnu. Hnízdí 2-3x ročně, odlétá v srpnu a září do západní tropické Afriky. Preferuje mokré louky v blízkosti křovinatého porostu, na okrajích řek a potoků, někdy i v kulturních plodinách. Její hlas je podobný hlasu ostatních druhů cvrčilek, připomíná hlas kobylek. Jde o kovové cvrčení „SIRRRRRRRRR“, které může trvat až 2 minuty (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je nejhojnější ze všech druhů cvrčilek, ve vhodném prostředí pravidelně, i když nepříliš početně hnízdí. Někdy ji lze zaslechnout i přímo ze zahrádek uprostřed Dobrušky (PAVEL in verb.). V ČR byla její hnízdní početnost při mapování v letech 1985 – 89 odhadnuta na 15 000 – 30 000 párů a v roce 2003 se stav navýšil na 18 000 – 36 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

CVRČILKA ŘÍČNÍ – *Locustella fluviatilis* (Wolf, 1810)

sl. – Cvrčiak riečny, n. – Schlagschwirl, a. – River Warbler
(vzácně hnízdí a protahuje)

Je téměř velikosti vrabce, nenápadně zbarvená, vrch těla je olivově hnědý, na horních ocasních krovkách do rezava, spodní strana je bělavá, po stranách hrudi drobně čárkovaná. Zaokrouhlený ocas je zespodu pokrytý šedavě okrovými spodními krovkami. Jde také o tažný druh, přilétá koncem dubna a v květnu a odlétá v srpnu až do východní tropické Afriky (HUDEC 1983). Hnízdí v křovinách z bohatým bylinným podrostem podél potoků, řek a rybníků, hlavně v nížinách. V našem regionu usuzuji na její přítomnost jen dle jejího

„zpěvu“ v době toku. Její cvrčení slýchávám každoročně, ale nehojně a střídavě u Drňáku, u Čističky odpadních vod v Pulicích, na Spáleníšti, zaslechl jsem ji u strouhy vytékající z Halína atd. V ČR se hnízdní populace zdá být až na drobné výkyvy stabilní. V letech 1985 – 89 bylo napočítáno 10 000 – 20 000 párů a stejný odhad platí i pro období 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Rod: Acrocephalus Neumann, 1811

RÁKOSNÍK ZPĚVNÝ – *Acrocephalus palustris* (Bechstein, 1798)
sl. – Trsteniarik bahenný, n. – Sumpfrohrsänger, a. – Marsh Warbler
(hnízdí a protahuje)

Tento druh rákosníka není vázán na litorální porosty rybníků jako ostatní druhy rákosníků. Hnízdívá i daleko od vodních ploch, v parcích, zahradách, při okrajích lesů, na smetištích a křovinatých stráních – všude tam, kde je bohatý bylinný podrost. Zbarvením se velmi podobá rákosníku obecnému a odlišení v přírodě je velmi obtížné. Musíme vzít v úvahu jeho zpěv a hnízdní prostředí. Rákosník zpěvný je rozený imitátor, svých vlastních motivů ve zpěvu má málo. Odborníci v jeho zpěvu objevili cca 90 fragmentů zpěvu evropských a afrických druhů ptáků. Má tendenci rozšiřovat svá teritoria i do vyšších nadmořských výšek. Zpívá i v noci a je přísně tažný. Zimuje v savanách východní Afriky od Keni po Natal, kam odlétá v srpnu a září. Na hnízdiště se vrací ve druhé polovině dubna a v květnu (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu není vzácný, nalézá zde dostatek vhodných hnízdních lokalit. Běžně lze zaslechnout jeho zpěv v obcích, nebo třeba v parku a na okraji intravilánu Dobrušky například mezi bazénem a teplárnou (PAVEL in verb.) Pro své nenápadné zbarvení a zpěv, který se u každého jedince může odlišovat ho lidé příliš neznají. Při mapování v letech 1985 – 89 byl jeho hnízdní stav odhadnut na 80 000 – 160 000 párů a v letech 2001 – 03 se toto číslo příliš nezměnilo (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 11 měsíců, 28 dnů. Nejvzdálenější nález: 8205 km (CEPÁK et al. 2008).

RÁKOSNÍK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Acrocephalus scirpaceus*
scirpaceus (Hermann, 1804)

sl. – Trsteniarik obyčejný, n. – Teichrohrsänger, a. – Reed Warbler
(běžný druh)

Rákosník obecný je ze všech druhů rákosníků nejběžnější. Je menší než vrabec, velmi se zbarvením podobá rákosníku zpěvnému. Kolem očí má bělavý lem, šídlovitý zobák je světle hnědý a nohy tmavě šedé. Shora je celý nahnědle narezlý, naspodu bělavý s okrovým nádechem, na bocích do rezava. Žije v rákosinách lemující rybníky. Je tažný, zimuje v tropické západní Africe, kam odlétá od srpna do září. Na hnízdiště přilétá v dubnu a květnu (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je kvůli přítomnosti rákosin pro jeho výskyt vhodný pouze rybník v Halíně, případně v Husinci. Dohromady zde hnízdí cca 5 - 10 párů. Na zmíněných rybnících se dá tento druh pozorovat ve zvýšené koncentraci hlavně v době obou obou tahů. V ČR bylo odhad při mapování v letech 1985 – 89 stanoven na 50 000 – 100 000 párů a stejné počty platí i pro období 2001 – 03. Přesto je územní trend považován za mírně rostoucí (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 11 let, 1 měsíc, 9 dní. Nejvzdálenější nález: 5361 km (CEPÁK et al. 2008).

RÁKOSNÍK VELKÝ EVROPSKÝ – *Acrocephalus arundinaceus*
arundinaceus (Linnaeus, 1758)

sl. – Trsteniarik veľký, n. – Drosselrohrsänger, a. – Great Red Warbler
(vzácný)

Rákosník velký je ze všech rákosníků největší, je menší než kos. Celkové zbarvení je hnědé, na hřbetní straně tmavší, spodina je světlejší. Zobák je silnější a dlouhý jako hlava. Je tažný, přezimuje v tropické Africe, jižně od Sahary, kam odlétá od srpna do září a na hnízdiště se vrací v dubnu a květnu. Hnízdním prostředím jsou porosty rákosu nebo orebince s trvalou vodou (HUDEC et al. 1983). V našem regionu jsem se s ním nepravidelně v hnízdní době setkával v Halíně. Naposledy tam hnízdil v roce 2007. V ČR mají jeho početní stavy klesající úroveň. Při mapování v letech 1985 – 89 byl jeho početní stav odhadnut na 1 500 – 3 000 hnízdicích párů, v letech

2001 – 03 poklesl na 1 200 – 2 400 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je zařazen do kategorie VU – druhy zranitelné (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 8 let, 11 měsíců, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 5018 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Hippolais Beldenstein, 1827

SEDMIHLÁSEK HAJNÍ – *Hippolais icterina* (Vieillot, 1817)

sl. – Sedmohlások obyčejný, n. – Gelbspötter, a. – Icterine Warbler (nepříliš hojný druh)

Je menší než vrabec, horní polovina těla je nažloutle olivová, na letkách a ocase je tmavší – do hněda. Nadoční proužek a celá spodina těla je žlutá. Hnízdí ve světlých listnatých lesích, v zahradách, parcích, hájích, křovinatých porostech lemující cesty atd. Vyžaduje hojný bylinný podrost. Je tažný, zimuje ve střední a jižní Africe, kam odlétá v srpnu a září, na hnízdiště se vrací v dubnu a květnu (HULDEC et al. 1983). Je také výborným imitátorem jiných ptačích hlasů, v jeho zpěvu jsou ale i typické „sedmihláskovské“ motivy. V našem regionu se na vhodných lokalitách vyskytuje, ale nepříliš hojně (pravidelně např. přímo v centru Křovic v zahradách pod kapličkou nebo v městském parku (PAVEL in verb.). Slyšel jsem ho také zpívat v bývalé cihelně v Pulicích a také v Mělčanech. V ČR má jeho hnízdní početnost mírně klesající úroveň. V letech 1985 – 89 bylo napočteno 50 000 – 100 000 párů, v letech 2001 – 03 byl zaznamenán pokles na 45 000 – 90 000 párů. Z výsledků JPSP je k dispozici výsledek, že hlavně od roku 1999 dochází k mírnému poklesu stavů průměrně tempem 1,21 % za rok (ŠŤASTNÝ et al. 2003).

Nejstarší pták: 10 let, 20 dní. Nejvzdálenější nález: 1012 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Sylvia Scopoli, 1769

PĚNICE POKŘOVNÍ EVROPSKÁ – *Sylvia curruca curruca* (Linnaeus, 1758)

sl. – Penica popelavá, n. – Klappergrasmücke, a. – Lasser White-throat (běžný druh)

Pěnice pokřovní je nejmenší z našich pěnic, obě pohlaví jsou stejně zbarvena. Zbarvení je nenápadné, svrchní strana hnědošedá, spodní strana je bělavá, na voleti a po stranách těla má světlý hnědošedý nádech. Hrdlo a brada jsou bílé, ocas je hnědošedý, na okrajích je bíle lemovaný. Hlavu má svrchu popelavě šedou s šedočerným proužkem přes oko.

Má ráda husté křoviny, žije na okrajích lesů, v zahradách, ovocných sadech, hřbitovech, nevyhýbá se ani blízkosti lidských sídel. Žije od nížina do hor. Je tažná a její zimoviště leží hlavně v Etiopii a Súdánu, kam odlétá v srpnu a září. Na jaře se vrací na hnízdiště v dubnu a květnu (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se s tímto druhem můžeme v hnízdní době setkat často, na vhodných místech je běžná, ale pro skrytý a nenápadný způsob života je lidem málo známá. V době toku její hnízdo prozrazuje hlavně typický zpěv samečka. V ČR má v posledních letech její hnízdní početnost stoupající trend. V letech 1985 – 89 zněl odhad na 50 000 – 100 000 párů a v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 60 000 – 120 000 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 5 let, 23 dní. Nejvzdálenější nález: 2683 km (CEPÁK et al. 2008).

PĚNICE HNĚDOKŘÍDLÁ EVROPSKÁ – *Sylvia communis communis* Latham, 1787

sl. – Penica obyčejná, n. – Dorngrasmücke, a. – Whitethroat
(běžně hnízdí)

Pěnice hnědokřídla je štíhlejší než vrabec, tělo drží ve vodorovné poloze. Samec má šedou hlavu a bílou bradu a hrdlo. Vrch těla je šedohnědý, jen na křídle jsou výrazné hnědé lemy per, které jsou typické a od nich se odvozuje její druhové jméno. Samec má hlavu šedou s bílou bradou a hrdlem. Prsa jsou bělavá s načervenalým nádechem, boky s příměsí okru a břicho bělavé. Samice má hlavu hnědošedou a chybí ji načervenalý nádech na prsou. Ocas mají obě pohlaví delší a po stranách bíle lemovaný.

Má ráda volnou krajinu s množstvím křovin, okraje lesů, paseky zarostlé keři, remízky, velké zahrady a parky, kde hnízdí v živých plotech a můžeme ji zastihnout i na hřbitovech. Je tažná a zimuje v tropické Africe, kam odlétá v srpnu a září, na hnízdiště přilétá koncem dubna a začátkem května (HUDEC et al. 1983). V našem

regionu je na všech příhodných místech běžná. Samec prozradí hnízdo svým krátkým uspěchaným vrzavým zpěvem a způsobem jeho přednesu, který je pro tento druh typický. Samec při zpěvu vzlétne z nějaké pozorovatelné vzhůru a potom se s roztaženými křídly snáší k zemi. Přitom můžeme snadno zahlédnout hnědé lemy jeho per na křídlech. Taková typická lokalita je například v bývalé cihelně v Pulicích. V ČR došlo u tohoto druhu počátkem 21. století k mírnému nárustu jejich početních stavů. V letech 1985 – 89 bylo odhadnuto 90 000 – 180 000 párů, v letech 2001 – 03 stoupl odhad na 100 000 – 200 000 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 5 let, 1 měsíc, 5 dní. Nejvzdálenější nález: 2509 km (CEPÁK et al. 2008).

PĚNICE SLAVÍKOVÁ EVROPSKÁ – *Sylvia borin borin* (Boddaert, 1783)

sl. – Penica slávikovitá, n. – Gartengrasmücke, a. – Garden Warbler (běžný druh)

Pěnice slavíková je velikosti vrabce a je velmi nenápadně zbarvena. Vrchní strana těla je olivově šedohnědá, spodina je bělavá. Po stranách prsou a boků má hnědý a okrový nádech. Obě pohlaví jsou zbarvena stejně. Vyskytuje se při okrajích světlých a smíšených lesů, na pasekách, na hřbitovech, na březích potoků a řek, pokud jsou lemovány křovinatým porostem. Někdy se usadí i ve velkých zahradách a parcích. Je tažná a zimuje v tropické Africe, kam odlétá v srpnu a září, na hnízdiště se vrací od konce dubna do poloviny května (HUDEC et al. 1983).

Ze všech 4 druhů, které se v našem regionu vyskytují je nejméně nápadná a snadno uniká pozornosti. Všímavý milovník přírody ji pozná hlavně podle zpěvu, který je na rozdíl od ostatních delší a bez změny hlasitosti a rytmu. Pokud jde o zbarvení, tak dá málokdy, vzhledem k její pohyblivosti pozorovateli šanci k prohlídce. Její početnost se u nás zvyšuje v době tahu, kdy se s ní setkávám častěji při odchytu zpěvných ptáků do sítí. V ČR je považována populace pěnice slavíkové za poměrně stabilní. Při výzkumu v letech 1985 – 89 byl její početní stav odhadnut na 200 000 – 400 000 párů a přibližně stejný stav byl zaznamenán i v letech 2001 – 03. V některých oblastech (např. Českomoravská vrchovina) došlo ke snížení počet-

ních stavů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 5 let, 1 měsíc, 10 dní. Nejvzdálenější nález: 5662 km (EPÁK et al. 2008).

PĚNICE ČERNOHLAVÁ EVROPSKÁ – *Sylvia atricapilla atricapilla* (Linnaeus, 1758)

sl. – Penica černohlavá, n. – Mönchsgrasmücke, a. – Blackcap
(běžně hnízdí)

Je ze všech druhů pěnic žijící u nás nejhojnější. Zcela běžně se vyskytuje ve všech typech lesa, v parcích, remízcích, hájích, hřbitovech a zahradách od nížin do hor. Zde se nevyhýbá ani klečím a je zde poměrně hojná. Je velikosti vrabce, ale štíhlejší. Hlavu má šedou, u samců s černou čepičkou a u samic a mladých ptáků s čepičkou narezle hnědou. Hřbet je hnědošedý s olivovým nádechem, spodní strana světlešedá, břicho bělavé, ocas temně hnědošedý.

Její zpěv je tvořen flétnově čistou hlasitou strofou, často s výraznou změnou hlasitosti a rytmu. Živí se hmyzem, v době zrání konzumuje i různé bobule. Je tažná, zimuje od Středomoří až po oblasti jižně od Sahary. Přilétá v dubnu a začátkem května, odlétá od srpna do října (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je naprosto běžná a hnízdí ve všech vyjmenovaných lokalitách, včetně intravilánu Dobrušky a okolních obcí. Na rozdíl od předchozích ji lze snadno určit, jak podle zbarvení, tak podle jejího typického zpěvu. Nejpozdější odchyt mám z 21.11.2002, kdy jsem na své zahradě odchytil tohotočasněho samečka (možná pokus o přezimování). V ČR byl zaznamenán nárůst její početnosti, v letech 1985 – 89 byl její odhad stanoven na 600 000 – 1 200 000 párů a při mapování konaném v letech 2001 – 03 se její počet zvýšil na 800 000 – 1 600 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 13 let, 22 dní. Nejvzdálenější nález: 2924 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Phylloscopus Boie, 1826

BUDNÍČEK LESNÍ – *Phylloscopus sibilatrix* (Bechstein, 1793)

sl. – Kolibkárik sykový, n. – Waldlaubsänger, a. – Wood Warbler
(méně hojný druh)

Budníček lesní je vzácnější než následující druhy. Hnízdí pouze v lesích, kde upřednostňuje světliny s listnatými stromy, v parcích

hnízdí vzácně. Zdržuje se převážně v korunách stromů. Od následujících druhů budníčku se odlišuje i zbarvením. Svrchní strana je žlutozelená s příměsí šedé, má světle žluté hrdlo, hrud' a nadoční proužek, jeho břicho je bílé. Zobák a nohy má žlutavě hnědé. Dříve mu ptáčníci říkali „sykavka“ podle jeho sykotavého zpěvu, který se ke konci zrychluje. Sameček se při zpěvu třepotá na konci větviček a sbírá hmyz. Je přísně tažný, zimuje v oblastech jižně od Sahary, kam odlétá v srpnu a září a na hnízdiště se vrací v dubnu a začátkem května (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu se vyskytuje nehojně, protože vede skrytý způsob života v korunách stromů, tak často uniká pozornosti. Zkušený pozorovatel přírody ho objeví hlavně podle jeho zpěvu.

V ČR má jeho početnost klesající úroveň. Z výsledků Jednotného programu sčítání ptáků je zřejmé, že od roku 1982 dochází k poklesu stavů průměrně o 2,5 % za rok. Celková početnost budníčka lesního byla při mapování v letech 1985 – 89 odhadnuta na 80 000 – 160 000 párů a při dalších výzkumech, konaných v letech 2001 – 03 byl odhad snižen na 70 000 – 140 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

BUDNÍČEK MENŠÍ ZÁPADOEVRPSKÝ – *Phylloscopus collybita collybita* (Vieillot, 1817)

sl. – Kolibkárik čipčavý, n. – Zilpzalp, a. – Chiffchaff
(běžně hnízdí)

Z našich budníčků je budníček menší nejhojnější, téměř všudypřítomný. Shora je olivově hnědý, zespodu bělavý, po stranách prsou a boků je světle žlutavý. Stejnou barvu má i nenápadný nadoční proužek. Jeho rozšíření je od nížin do hor, kde ho početně převyšuje budníček větší. Velikost i tvarem těla se podobá budníčkovi většímu. Liší se pouze tmavýma nohama a také zpěvem, který se dá napodobit úsečným „CILP, CALP, CILP, CALP“ (odtud pochází i německý název). Hnízdo si staví v husté trávě na zemi nebo nízko nad zemí v křoví či bylinách.

Je tažný, přilétá v březnu až dubnu a odlétá v září až říjnu. Zimuje v oblastech jižně od Sahary (HUDEC et al. 1983). V posledních letech jsou stále častěji zaznamenávány pokusy o přezimování. V našem regionu je velmi běžný a jeho typický hlas zaznívá v hnízdění době téměř odevšad, i nedaleko lidských sídel uprostřed obcí. Rád se ozve také na podzim před odletem (subsong).

Populační trend vykazoval v ČR od roku 1982 mírný vzestup průměrně 1,2% ročně. Při výzkumech konaných v letech 1985 – 89 bylo odhadnuto 800 000 – 1 600 000 párů a při dalších výzkumech v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 900 000 – 1 800 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 6 let, 1 měsíc, 14 dnů. Nejvzdálenější nález: 2488 km (CEPÁK et al. 2008).

BUDNÍČEK VĚTŠÍ ZÁPADOEVROPSKÝ – *Phylloscopus trochilus trochilus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Kolibkárik spevavý, n. – Fitis (-laubsänger), a. – Willow Warbler
(běžný druh)

Je velikosti polovičního vrabce, shora je olivově hnědý, má výraznější žlutý nadoční proužek, světle žluté hrdlo, prsa a spodní ocasní krovky, zbytek spodní části těla je bělavá. Zobák je žlutavý, nohy světlé. Vyskytuje se od nížin do hor, hnízdí v lesích všeho druhu, ve větších parcích, remízích, hájích atd. Jeho zpěv je klesající řada tónů, vzdáleně podobný zpěvu pěnkavy obecné. Je stěhovavý, přilétá v březnu až dubnu, na zimoviště jižně od Sahary odlétá v září a začátkem října (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu pravidelně hnízdí a protahuje. V praxi ho můžeme v terénu odlišit od ostatních druhů budníčků jen podle zpěvu. V ČR na rozdíl od předchozího druhu počty budníčka většího klesají průměrně o 2,3 % za rok. V letech 1985 – 89 odhad zněl na 500 000 – 1 000 000 párů a v letech 2001 – 03 byl odhad snížen na 450 000 – 900 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 5 let, 11 měsíců, 28 dní. Nejvzdálenější nález: 2474 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: *Regulus* Cuvier, 1800

KRÁLÍČEK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Regulus regulus regulus*
(Linnaeus, 1758)

sl. – Králik zlatohlavý, n. – Wintergoldhähnchen, a. – Goldcrest
(běžný druh)

Králíček obecný je nejmenším evropským ptákem. Je menší než střízlík, váží okolo 6 gramů. Zbarvení jeho těla je olivově zelené, křídlo olovově hnědé se dvěma bílými proužky, spodní strana světle šedohnědá se žlutým nádechem. Hlava je ozdobena na čele až temeni u samce oranžovým a u samice žlutým proužkem, který je lemovaný z obou stran černým proužkem. Tmavší, nezřetelný proužek jde také přes oko (HUDEC et al. 1983).

Je částečně tažný, osidluje hlavně v lesy jehličnaté, od nížin až do hor. Občas se s ním můžeme setkat i v lesích smíšených. Pohybuje se v korunách stromů, kde hledá hmyz, kterým se živí. Ve všech jehličnatých lesích našeho regionu je zcela běžný. Jeho početnost vynikne hlavně na podzim a v zimě, kdy se sdružuje do hejn, která společně prohledávají koruny stromů a může se také objevit i v zahradách nedaleko lidských sídel. V té době se dá přilákat na imitaci jeho kontaktních a teritoriálních hlasů a tak jsem jich v našem regionu nachytil a okroužkoval téměř dvě stovky. V ČR je jeho populační trend sledován jako stabilní. V letech 1985 – 89 bylo napočteno cca 200 000 – 400 000 párů a tento stav byl zaznamenán i v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 3 roky, 2 měsíce, 3 dny. Nejvzdálenější nález: 1757 km (CEPÁK et al. 2008).

KRÁLÍČEK OHNIVÝ EVROPSKÝ – *Regulus ignicapillus*
ignicapillus (Temminck, 1820)

sl. – Králik ohnivohlavý, n. – Sommergoldhähnchen, a. – Firecrest
(vzácnější předešlého)

Králíček ohnivý je také druh částečně tažný. Přezimuje v jižní nebo jihozápadní Evropě, někteří jedinci zalétají až do severní Afriky. Přilétají v březnu až dubnu, odlétají v září a říjnu. Je velmi podobný králíčku obecnému. Liší se tím, že černý pásek, který lemují u samce oranžový a u samice žlutý pásek, který jde středem hlavy se na čele spojuje. Navíc má ještě bílý nadoční pásek a odlišný zpěv (HUDEC et al. 1983).

Je rozšířen od nížin až po horní hranici lesa, způsob života má stejný jako předchozí druh. Žije hlavně v korunách stromů, kde hledá neúnavně hmyz. V našem regionu je o poznání vzácnější než králíček obecný. V terénu ho lze odlišit od předchozího hlavně podle hlasových projevů. O jeho větší vzácnosti svědčí i to, že jsem jich chytil a okroužkoval něco málo přes 10 kusů. V ČR má jeho hnízdní početnost stoupající úroveň, při mapování v letech 1985 – 89 bylo napočítáno cca 50 000 – 100 000 párů a v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 70 000 – 140 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Čeled': *Lejsovití (Muscicapidae)*

Rod: *Muscicapa* Brisson, 1760

LEJSEK ŠEDÝ EVROPSKÝ – *Muscicapa striata striata* (Pallas, 1764)

sl. – Muchárik sivý, n. – Grauschnäpper, a. – Spotted Flycatcher
(nehojný druh)

Lejsek šedý je velikosti vrabce, má nenápadné zbarvení. Svrchní strana těla je šedohnědá, spodní je bělavá, na hlavě a hrudi nenápadné podélné čárky. Žije od nížin do hor a hnízdí v různých biotopech – zahrady, parky, světlé lesy atd. Ke hnízdění využívá různých dutin a polodutin. Je tažný. Na zimoviště do tropické a jižní Afriky odlétá koncem srpna až začátkem října. Vrací se koncem dubna a v květnu (HUDEC et al. 1983).

V Dobrušském regionu se s ním můžeme setkat všude ve vhodném prostředí, ale není příliš rozšířen. Pro své nenápadné zbarvení a tichý

zpěv často uniká naší pozornosti. V ČR došlo po roce 1982 k nárůstu početnosti s výraznějším akcentem od roku 1990. Při mapování v letech 1985 – 89 bylo napočteno 30 000 – 60 000 párů a v letech 2001 – 03 byl jeho početní stav navýšen na 40 000 – 80 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu je lejssek šedý zařazen do kategorie LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 4 roky, 11 měsíců, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 6032 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Ficedula Brisson, 1760

LEJSEK BĚLOKRKÝ – *Ficedula albicollis* (Temmnick, 1815)

sl. – Muchárik bílokrký, n. – Halsbandfliegenschnapper, a. – Collared Flycatcher
(vzácný druh)

Lejssek bělokrký je velikostí a zbarvením podobný lejsku černohlavému. Liší se bílým páskem v týle a na kostřeci. S oblibou vyhledává světlé listnaté lesy, usadí se i ve smíšených, případně ve velkých sadech, parcích či hřbitovech. Vzhledem k nedostatku přirozených dutin nepohrdne budkou, která je určena pro sýkory. Je tažný a zimuje v tropické Africe, kam odlétá v srpnu a září. Na hnízdiště se vrací v dubnu a začátkem května. Je zajímavé, že se může křížít s následujícím druhem, kříženci jsou neplodní a vyznačují se neúplnou bílou páskou na krku (HUDEC et al. 1983). V našem regionu jsem se s ním setkával na tahu, v hnízdní době jsem se s ním setkal jen několikrát, hnízdění nevylučuji. Pravidelně se vyskytuje v blízkosti Podchlumského rybníka (PAVEL in verb.), v těsné blízkosti našeho regionu.

V ČR má jeho početnost narůstající trend. Pro období 1985 – 89 byl jeho stav odhadnut na 25 000 – 50 000 párů, v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 35 000 – 70 000 párů. Dle výsledků Jednotného programu sčítání ptáků roční nárůst lejska bělokrkého dosahuje průměrně 4,16 % ročně (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je zařazen do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

LEJSEK ČERNOHLAVÝ EVROPSKÝ – *Ficedula hypoleuca hypoleuca* (Pallas, 1764)

sl. – Muchárik černohlavý, n. – Trauerschnäpper, a. – Pied Flycatcher
(nehojný druh)

Lejsek černohlavý je menší než lejsek šedý, samec je ve svatebním šatě kontrastně černobílý, v prostém šatu se podobá samici – je šedohnědý. Hnízdí ve všech typech prostředí spíše v podhorských oblastech, v různých dutinách a rád zahnízdí i ve vyvěšených budkách. I on je tažný, zimuje v západní tropické Africe, kam odlétá v srpnu a září, na hnízdiště se vrací v dubnu a květnu (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu se s ním lze setkat poměrně běžně hlavně v době tahu, hnízdí spíše ve vyšších polohách v Orlických horách (několik hnízd jsem v roce 2008 kroužkoval např. ve Sněžném). V hnízdění době jsem se s ním také setkával (Halín, Ochoz), takže hnízdění je velmi pravděpodobné. Nejčastěji se s ním setkáme při pozorné kontrole budek, které jsou určeny pro sýkorky. V ČR jeho početní stavy mírně stoupají, v letech 1985 – 89 bylo odhadnuto hnízdění 10 000 – 20 000 párů a v letech 2001 – 03 to bylo 12 000 – 24 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je zařazen do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 5 let, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 2626 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': mlynářkovití (*Aegithalidae*)

Rod: *Aegithalos* Hermann, 1804

MLYNÁŘÍK DLOUHOOCASÝ STŘEDOEVROPSKÝ – *Aegithalos caudatus europaeus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Mlynárka dlouhověstá, n. – Schwanzmeise, a. – Long-tailed Tit
(běžný druh)

Mlynářik dlouhoocasý je malý, má kulovitý tvar těla a dlouhý stupňovitý ocásek. Hlava a celá spodina je bílá, nebo bílá s výrazným tmavým pruhem, který probíhá od zobáku přes oko na

šíji. Spodina je bílá, na břiše a spodních ocasních krovkách s vínovým nádechem. Šíje hřbet a křídla jsou černá, rovněž prostřední rýdovací pera. Zobák je nápadně krátký a černý, stejně tak i nohy. Obývá hlavně světlejší listnaté či smíšené lesy s bohatým podrostem, můžeme se s ním setkat rovněž ve velkých parcích, sadech, hřbitovech a zahradách. Naše populace jsou stálé, jen v zimě se potulující v blízkém okolí. Hnízdo tvoří velká kulovitá stavba, často umístěná v keřích nízko nad zemí. V zimě se často vyskytuje ve společnosti sýkor. Hnízdí 2x do roka, a bylo pozorováno, že mladí ptáci z prvního hnízdění pomáhají vychovávat své sourozence z druhého hnízdění. Po vyhnízdění se společně potulují krajinou a rodina se rozpadne až na jaře před dalším hnízděním (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu není vzácný, můžeme se s ním setkávat celoročně. V zimě můžeme jejich hejtna zastihnout jak prohledávající stromy v zahradách, a to i uprostřed obcí a města, krmítka nenavštěvuje. V ČR mají početní stavy mlynaříka dlouhoocasého sestupnou tendenci. Při mapování v letech 1985 – 89 byl jejich početní stav odhadnut na 55 000 – 110 000 párů a při výzkumech v letech 2001 – 03 došlo ke snížení na 45 000 – 90 000 párů a podle výsledků výzkumu Jednotného programu sčítání ptáků jeho stavy klesají průměrně o 6,43 % ročně (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 4 roky, 11 měsíců, 27 dní. Nejvzdálenější nález: 75 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': sýkorovití (*Paridae*)

Rod: *Cyanistes*

SÝKORA MODŘINKA EVROPSKÁ – *Cyanistes caeruleus*
caeruleus Linnaeus, 1758

sl. – Sýkorka belasá, n. – Blaumeise, a. – Blue Tit
(hojný druh)

Sýkora modřinka je u nás druhým nejznámějším a nejrozšířenějším druhem sýkory. Na temeni má modrou, bíle lemovanou čepičku, přes oči má tmavomodrý, v týle rozšířený proužek, bílé tváře a průšší jsou tmavě lemovány. Zobák je krátký, kuželovitý. Hřbet je zelený s nádechem do modra. Svrchní krovky křídelní a lemy letek jsou

tmavě modré. Ocas je kratší s modrým nádechem (HUDEC et al. 1983).

Při hnízdění dává přednost světlým lesům – listnatým a smíšeným. Nevyhýbá se však ani blízkosti člověka. Hnízdí v zahradách, sadech, parcích, hřbitovech remízích atd. Mláďata vychovává 1-2x ročně v různých dutinách, přírodních i umělých. V našem regionu patří sýkora modřinka k nejběžnějším – při hnízdění i na krmítku. Její pohnízdni a zimní potulky mohou být daleké. Například jsem na své zahradě dne 18.11.2001 chytil modřinku s kroužkem na noze (retrap) a následně bylo zjištěno, že byla okroužkována v Litvě (Ventės Ragas, Šilutė - 4.10.2000). Vzdálenost mezi místem kroužkování a kontrolním odchytom v Dobrušce byla 655 km. V ČR je početnost sýkory modřinky považována za stabilní. Při mapování v letech 1985 – 89 byla její početnost odhadnuta na 800 000 – 1 600 000 párů, v letech 2001 – 03 byl odhad shledán stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 11 let, 1 měsíc, 5 dní. Nejvzdálenější nález: 1556 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Parus Linnaeus, 1758

SÝKORA KOŇADRA EVROPSKÁ – *Parus major major*
Linnaeus, 1758

sl. – Sýkorka velká, n. – Kohlmeise, a. – Great Tit
(běžný druh)

Sýkora koňadra je našim největším, nejrozšířenějším a nejznámějším druhem sýkory. U tohoto druhu můžeme také snadno odlišit samečka od samičky. Sameček má na břiše široký, černý nepřerušovaný pruh, sahající do oblasti nohou, samička má tento pruh úzký a přerušovaný, nezasahující do oblasti nohou. Hřbetní strana je u obou pohlaví zelená, břicho žluté. V tmavém křídle je nevýrazná bílá páska. Hnízdí od nížin do hor a ve výběru hnízdního biotopu je univerzální a nevybíravá. Můžeme se s ní setkat v lesích všeho typu a nevyhýbá se ani blízkosti člověka. Hnízdí i v zahradách, parcích, sadech, hřbitovech, remízích atd. Na výběr hnízdních dutin je rovněž nenáročná a ráda přijme i umělou budku. V zimě patří k nejčastějšímu strážníku na krmítku (HUDEC et al. 1983).

Ve starších ornitologických příručkách se setrvačně píše, že koňadry (ale i modřinky) jsou ptáci stálí, jen v zimě se po nejbližším okolí

potulující. Díky kroužkování se postupně zjistilo, že tento názor je třeba opustit. Jsou roky, kdy se tito ptáci vydávají na daleké potulky po Evropě. Téměř každým rokem registruje v ČR Kroužkovací stanice Národního muzea kontrolní odchyty, pocházející od ptáků kroužkovaných v Litvě, Estonsku, Rusku, Bělorusku atd.

Není také pravdivá vžitá představa, že se na podzim na naši zahradu nastěhuje několik sýkor, které zde celou zimu číhají, až zasypeme, a takto pohodlně v blízkosti krmítka přečkávají celou zimu. Když dovolí klimatické podmínky, tak neodolám a na své zahradě v blízkosti krmítka natáhnu síť, chytám a kroužkuji. Prvý den okroužkuji všechny sýkory. Mohu-li pokračovat i příští den, je pravidlem, že z okroužkovaných sýkor z předchozího dne chytnu jen 1 -2 ptáky, ale další chycené jsou již bez kroužku a tak je také okroužkuji. Mohu-li pokračovat i třetí den, z prvního dne kroužkování zpravidla už žádnou sýkoru nechytnu, jen opět 1-2 z předchozího dne. A takto to pokračuje i další dny. Co to znamená? Že našimi zahradami protahují odněkud někam skupiny sýkor, zdrží se den či dva a pokračují dál. Je pravda, že jsem se třeba v předjaří s některými z nich na zahradě opět setkal. Dost možná, že se stejnou cestou opět vrátí nazpět domů, ze svých toulek krajinou.

V ČR je hnízdní početnost sýkory koňadry považována za stabilní. V letech 1985 – 89 zněl odhad na 3 000 000 – 6 000 000 hnízdicích párů, v letech 2001 – 03 zůstal nezměněn (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 6 měsíců, 12 dní. Nejvzdálenější nález: 2295 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Lophophanes

SÝKORA PARUKÁŘKA – *Lophophanes cristatus*

sl. – sýkorka chocholatá, n. – Haubenmeise, a. – Crested Tit
(méně hojná)

Sýkora parukářka je lesním druhem sýkor. Na jehličnaté lesy je vázaná, je to její hnízdní biotop. Nikde jinde se s ní není možné setkat, ale i když se nikde jinde než v jehličnatém lese nevyskytuje, často uniká naší pozornosti. Zdržuje se hlavně v korunách stromů a zde se prozrazuje svým hlasem: buď kontaktní CICICI, nebo v době toku jako řehtačka znějící TYRLTYRLTYRL. Pokud ji spatříme, je nezaměnitelná. Má chocholku, která je vysoká a jemně černobílá.

Tváře jsou bílé, dole ohraničené černou bradou a hrdlem. Přes oko se táhne černý proužek, který se stáčí v týlu dopředu a dolů a končí u tváře. Týl je bělavý, ostatní vrch těla šedohnědý, spodina šedobílá s nádechem hnědé. Ocas a křídla jsou tmavé (HUDEC et al. 1983). Hnízdí 1-2x ročně ve stromových dutinách, lze je snadno přilákat do budky. V našem regionu je ve vhodném prostředí celkem hojná. Žije hlavně na Chlumu, v Halíně a Ochozi. Zde jsem ji mnohokrát přilákal k odchytu a kroužkování na hlas magnetofonu imitující teritoriální volání. V ČR byl v mapovacím období 1985 – 89 zjištěn početní stav sýkory parukářky 80 000 – 160 000 hnízdicích párů. Stejný odhad platí i pro mapovací období 2001 – 03 a její stavy jsou hodnoceny jako stabilizované (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je zařazena do kategorie LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003). Nejstarší pták: 5 let, 8 měsíců, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 15 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Periparus

SÝKORA ÚHELNÍČEK – *Periparus ater*

sl. – Sýkorka uhliarka, n. – Tannenmeise, a. – Coal Tit
(běžný druh)

Sýkora úhelníček je menší druh lesní sýkory. Dává přednost jehličnatým lesům, ale můžeme ji zastihnout i ve smíšených. Hnízdí 2x ročně v dutinách stromů, v pařezech, i zemních děrách a nepohrdne ani budkou. Zbarvení je podobné jako u ostatních druhů sýkor. Hřbet je tmavošedý s modrým nádechem, spodní strana bělavá se žlutým nádechem. Křídlo je černošedé s 2 bělavými proužky. Hlava je černá s modravým leskem, tváře bílé. Vzadu v týle je další, pro ni typická bílá skvrnka. Často prohlíží koncové partie větví, zavěšena hlavou dolů (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se s ní můžeme v lesích setkat zcela běžně, řadí se co do početnosti hned za koňadry a modřinky. Vodítkem k jejímu určení je krom zbarvení hlavně její hlas: VÍZE, VÍZE, VÍZE, kontaktní hlas je: DÍÍÍH, DÍÍÍH, DÍÍÍH SISISI.

V ČR má sýkora úhelníček mírně stoupající trend. Při mapování v letech 1985 – 89 byl odhadnuta její hnízdní početnost na 450 000 –

900 000 párů a v letech 2001 – 03 došlo k navýšení na 5000 000 – 1 000 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 10 měsíců, 10 dní. Nejvzdálenější nález: 958 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Poecile

SÝKORA LUŽNÍ – *Poecile montanus*

sl. – Sýkorka černohlavá, n. – Weidenmeise, a. – Willow Tit
(vzácná)

Velmi se podobá sýkoře babce, její čepička však zasahuje až na šíji a je matná. Rovněž tak i černá skvrna na bradě, která končí až na horním voleti. Spodina je výrazněji bělavá, rovněž tváře s příuším, boky jsou hnědavé. Na křídle je nevýrazná bělavá páska. Na rozdíl od s. babky dává přednost hlavně jehličnatým lesům ve středních a vyšších polohách. Hnízdí jen jednou do roka v dutinách stromů a pařezů či v budkách (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je vzácnější, nesetkával jsem se s ní příliš často. V ČR jsou početní stavy sýkory lužní považovány za stabilní. Při mapování v letech 1985 – 89 bylo zjištěno 40 000 – 80 000 párů a stejné to bylo i v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 5 let, 6 měsíců, 3 dny. Nejvzdálenější nález: 8 km (CEPÁK et al. 2008).

SÝKORA BABKA – *Poecile palustris* Linnaeus, 1758

sl. – Sýkorka hůrna, n. – Sumpfmise, a. – Marsh Tit
(méně hojná)

Sýkora babka je menší než vrabec, svrchu šedohnědá, naspodu světlá, tváře bělavé, krk šedý. Má černou lesklou čepičku a na hrdle malou černou skvrnu. Prsa, boky a břicho má šedě bělavé, zobák a nohy jsou tmavé. Obývá světlé listnaté a smíšené lesy s hustým podrostem, vyskytuje se i ve větších parcích, zahradách, hřbitovech atd. Hnízdí hlavně v nížinách a pahorkatinách, většinou 2x do roka. Hnízdí v dutinách stromů, v pařezích, někdy i v budkách, v zimě se potuluje po okolí (HUDEC et al. 1983). V našem regionu ji lze celkem běžně pozorovat, ale často uniká pozornosti, nebo je zaměňována s předchozím druhem. V ČR je registrován pomalý

pokles její početnosti. Při mapování hnízdní početnosti v letech 1985 – 89 byl její hnízdní stav odhadnut na 60 000 – 120 000 párů, při mapování v letech 2001 – 03 byla početnost upravena na 55 000 – 110 000 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 8 let, 7 měsíců, 17 dní. Nejvzdálenější nález: 499 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': brhlíkovití (*Sittidae*)

Rod: *Sitta* Linnaeus, 1758

BRHLÍK LESNÍ STŘEDOEVROPSKÝ – *Sitta europea caesia*
Wolf, 1810

sl. – Brhlík obyčejný, n. – Kleiber, a. – Nuthatch
(běžný druh)

Brhlík lesní je stálým ptákem, můžeme se s ním setkat hlavně v listnatých a smíšených lesích, v jehličnatých jich žije méně. Žije rovněž ve velkých parcích a hájích. Je rozšířen od nížin až do hor. Hnízdí jednou ročně a hnízdo je umístěno v dutinách stromů, ale rád obsadí i budku. Je známý tím, že si vletový otvor zatmelí na co nejmenší průměr. Dno je vystláno ze šupinek kůry. Je velikosti vrabce. Má velkou hlavu, šídlovitý zobák a krátký ocas. Svrchní strana je šedomodrá a spodní okrově žlutá, letky tmavé. Přes oko jde až k týlu černý pruh, tváře brada a hrdlo jsou bělavé, příuší a ostatní spodina má žemlovou barvu. Boky a spodní krovky ocasní jsou hnědavé, u samců sytější (HUDEC et al. 1983). Je užitečný, leze po kmenech stromů, často i hlavou dolů a hledá hmyz. V našem regionu je naprosto běžný, s jeho hlučnými teritoriálními projevy se můžeme setkat téměř všude. Dlouhodobě a pravidelně hnízdí např. i v Dobrušském parku. Početní stavy dle výzkumu Jednotného programu sčítání ptáků od roku 1982 mírně rostou, při mapování hnízdního ptactva v ČR byl v letech 1985 – 89 odhadnut jeho hnízdní stav na 600 000 – 1 200 000 párů a stejné počty byly zjištěny i v letech 2001 – 03 (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 2 měsíce, 12 dnů. Nejvzdálenější nález: 307 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': šoupálkovití (*Certhiidae*)

Rod: *Certhia* Linnaeus, 1758

ŠOUPÁLEK DLOUHOPRSTÝ STŘEDOEVROPSKÝ – *Certhia familiaris macrodactyla* Brehm, 1831

sl. – Kôrovník dlhoprstý, n. – Waldbaumläufer, a. – Treecreeper
(běžný druh)

Šoupálek dlouhoprstý je stálý pták, menší než vrabec. Je štíhlý, má dlouhý zahnutý zobák a dlouhý tuhý ocas, o který se opírá podobně jako strakapoudi. Jeho svrchní strana je tabákově hnědá, bělavě skvrnitá, spodní strana je bílá. Zobák je nápadně obloukovitý, šídlovitý, o málo kratší než hlava. Na křídle jsou dvě bílé pásy. Typický je pro něho způsob lezení po stromech. Slétne k patě stromu, potom šroubovitě leze po kmeni až do koruny stromu. Potom slétne k patě dalšího stromu a vše se opakuje. Při svém šplhání hledá v kůře stromů hmyz. Hnízdí od nížin až po horní hranici lesa, ale i v parcích, velkých zahradách, alejích atd. Hnízdo si staví za odchlípnutou kůrou starých stromů, a hnízdí 2x do roka (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu je zcela běžný, při pozorném procházení kterýmkoli lesem se s ním určitě každý setká. Za připomínku stojí, že dokonce po několik let hnízdil i v Dobrušském parku. Výsledky výzkumů prováděných v rámci Jednotného programu sčítání ptáků ukazují na to, že od roku 1982 početní stavy šoupálka dlouhoprstého stoupají rychlostí 1,29 % za rok. Při mapování ptactva byl odhad v letech 1985 – 89 stanoven na 300 000 – 600 000 párů a při stejném výzkumu v letech 2001 – 03 zůstal odhad stejný (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 5 let, 11 měsíců, 18 dní. Nejvzdálenější nález: 352 km (CEPÁK et al. 2008).

ŠOUPÁLEK KRÁTKOPRSTÝ STŘEDOEVROPSKÝ – *Certhia brachydactyla brachydactyla* Brehm, 1820

sl. – Kôrovník krátkoprstý, n. – Gartenbaumläufer, a. – Short-toed Tree Creeper
(nehojný druh)

Šoupálek krátkoprstý je velmi podobný předchozímu druhu. Shora je hnědý s méně výraznými bělavými skvrnami. Má užší nadoční proužek než šoupálek dlouhoprstý, také spodina není čistě bílá – je

našedlá, na bocích až hnědavá. Také pásy na křídlech jsou méně výrazné, bělavé. Zobák je naopak delší, prohnutý (HUDEC et al. 1983).

Bezpečně ho lze odlišit hlavně podle hlasu, a když máme možnost posuzovat jeho identitu v ruce, musíme se změřit hlavně na délku zobáku a zadního drápu. Nutná je i kontrola zbarvení křídélka, které má na rozdíl od předchozího druhu nepřerušný bílý okraj. Vyskytuje se pouze do nadmořské výšky 500m a osidluje hlavně řídké a smíšené porosty parkovitého typu. Všechny ostatní projevy jsou stejné jako u předešlého druhu.

V našem regionu je vzácný, podařilo se mi ho přilákat na hlas magnetofonu a následně okroužkovat jen několikrát (např. v lese nedaleko ryb. Drňák). V ČR je jeho početnost považována za stabilní, při mapování ptactva v letech 1985 – 89 bylo napočteno 75 000 – 150 000 párů a v období 2001 – 03 měli početní stavy šoupálka krátkoprstého stejnou hodnotu (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 4 roky, 11 měsíců, 25 dní. Nejvzdálenější nález: 20 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': moudivláčkovití (Remizidae)

Rod: Remiz Jarocki, 1819

MOUDIVLÁČEK LUŽNÍ EVROPSKÝ – *Remiz pendulinus pendulinus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Kúdelníčka lužná, n. – Beutelmeise, a. – Penduline Tit
(vzácný druh)

Je menší než vrabec, má světle šedou hlavu s nápadnou černou páskou přes oko. Hřbet je rezavohnědý, břicho sametové s rezavým nádechem. Křídlo je hnědočerné s rezavými lemy jednotlivých per. Ptáci se zdržují hlavně v křovinatých porostech podél toků potoků a řek, a v okolí rybníků, jezer či přehrad a v bažinatých terénech. Sameček je známý svým stavitelským uměním. Hnízdo je uzavřené, vakovitého tvaru s trubkovým vchodem zavěšené na koncových větvíčkách vrb, olší a jiných vhodných dřevin. Moudivláček lužní je tažným ptákem, který zimuje ve Středomoří, kam odlétá v září a říjnu a na hnízdiště se navrácí v březnu a dubnu (HUDEC et al. 1983). V ČR hnízdí od roku 1914 (HUDEC et al. 2000).

Dříve býval velmi vzácným, teprve v polovině minulého století začal rozšiřovat svůj hnízdní areál. V našem regionu jsem se s ním zatím setkal jen na jediné lokalitě – v hlínšti bývalé cihelny v Pulicích. Hojnější je v porostech okolo rybníka v Semechnicích, kde lze také nalézt jeho typická hnízda (PAVEL in verb.). V ČR bylo při hnízdním mapování v letech 1985 – 89 napočteno 2 500 – 5 000 párů a v letech 2001 – 03 zůstal odhad hnízdní početnosti moudivláčka lužního stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR byl zařazen do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 4 roky, 6 měsíců, 15 dní. Nejvzdálenější nález: 1579 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeď: žluvovití (*Oriolidae*)

Rod: *Oriolus* Linnaeus, 1766

ŽLUVA HAJNÍ EVROPSKÁ – *Oriolus oriolus oriolus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Vlha obyčejná, n. – Pirol, a. – Golden Oriole
(nehojný druh)

Žluva hajní žije hlavně v listnatých a smíšených lesích, ale jen tam, kde jsou vzrostlé stromy. Pohybuje se hlavně v korunách stromů, na zem přilétá, jen když se potřebuje napít. Mnoho lidí ji proto ve volné přírodě na vlastní oči ještě nevidělo. Znalce přírody na sebe upozorní svým silným flétnovým hlasem. Je velikosti kosa černého, samec má na sobě kombinaci černé a svítivě žluté barvy, samice je svrchu olivově zelená, spodní strana je šedá, podélně čárkovaná. Je přísně tažná. Zimuje v jihovýchodní Africe, odkud na jaře přilétá od půlky dubna do půlky května, odlétá od začátku srpna do poloviny září (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se s ní můžeme setkat celkem pravidelně ve všech vhodných lokalitách. Žije skrytě a nenápadně v korunách stromů, prozradí ji hlavně silný, typický hlas samečků v době toku. Při mapování v letech 1985 – 89 byl v ČR její hnízdní stav odhadnut na 8 000 – 16 000 párů, při mapování v letech 2001 – 03 byl stanoven stejný odhad. Z jiných výzkumů vyplývá u žluvy hajní mírný vzestupný trend její početnosti průměrně o 1,9 % ročně (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je

zařazena do kategorie LC – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 7 let, 8 měsíců, 29 dní. Nejvzdálenější nález: 7625 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeleď: tuhykovití (*Laniidae*)

Rod: *Lanius Linnaeus, 1758*

ŤUHÝK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Lanius collurio collurio*
Linnaeus, 1758

sl. – Strakoš obyčejný, n. – Neuntöter, a. – Red - backed Strike
(nehojně hnízdí)

Ťuhýk obecný je ptákem trnitých keřů, hnízdí v otevřené krajině. Je větší než vrabec, má větší hlavu, silný zobák a ocas, s kterým stále pokyvuje. Hlava samečka je šedá, od zobáku daleko přes oko má černou pásku. Hrdlo má bílé, břicho nažloutlé a křídla skořicově hnědá. Samička je zbarvena skromněji a má na břicho vlnkování. Živí se hmyzem, bobulemi a také drobnými hlodavci, které si do zásoby napichuje na trny vhodných keřů a stromů (akát, trnka, šípek). Hnízdí většinou jen jednou do roka. Je tažný a zimuje ve východní a jižní Africe, odkud na jaře přilétá koncem dubna a v květnu. Na zimoviště se vrací od konce srpna do začátku října (HUDEC et al. 1983). V našem regionu hnízdí na vhodných lokalitách pravidelně, hnízdo je možno nalézt např. v šípkových keřích podél cesty za kravínem v Pulicích (PAVEL in verb.), u Halína, Chlumu a jinde. Početnější jsou v době obou tahů, a zajímavé je, že jsem je opakovaně (hejnka cca 10 ex.) zastihnul při podzimním tahu v lánu kukuřice.

V ČR mají početní stavy ťuhýka obecného stoupající trend, i když v některých oblastech byl naopak zaznamenán pokles. Při mapování v letech 1985 – 89 zněl odhad na 25 000 – 50 000 párů, při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad navýšen na 30 000 – 60 000 párů. Nárůst byl potvrzen i při výzkumu Jednotného programu sčítání ptáků a nárůst byl stanoven na průměrných 3,66 % ročně (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR byl ťuhýk obecný zařazen do kategorie NT – druh málo dotčený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 7 let, 5 dní. Nejvzdálenější nález: 4617 km (CEPÁK et al. 2008).

ŤUHÝK ŠEDÝ EVROPSKÝ – *Lanius excubitor excubitor*
Linnaeus, 1758

sl. – Strakoš velký, n. – Raubwürger, a. – Great Grey Shrike
(vzácně hnízdí, zimní host)

Ťuhýk šedý je velký jako kos černý, vrch těla včetně čela je šedý, pruh od zobáku přes oči do příuší je černý. Křídla jsou černý s bělavými koncovými lemy, ocas také, až na bílý krajní pár a bílé konce vnitřních per. Spodina těla je naředle bílá. Živí se hmyzem a drobnými obratlovci, které si rovněž napichuje na trny do zásoby. Naše populace ťuhýků šedých je částečně tažná, mnozí však zůstávají na zimu a k nim se přidávají i populace severské (HUDEC et al. 1983). Početnost populace v ČR vykazuje pokles.

V našem regionu jsem se s tímto druhem setkal několikrát, ale většinou jen v zimním období. Například 30.11.2003 u hnojiště nedaleko lipové aleje lemující silnici k Opočnu, jen jednou nevyklučuji hnízdění – 8.7.2004 se celá rodinka zdržovala nedaleko zastávky ČSD v Pulicích. 9.11.2004 jsem pozoroval 1 ex. na keři pod Domašínem. Na jaře 2006 pozoroval 1 ex. také T. PETR v lipové aleji v Pulicích.

V ČR je ťuhýk šedý považován za druh se stabilizovaným hnízdním stavem, i když v některých oblastech došlo k lokálnímu vymizení, jinde však došlo k nárůstu. Při mapování v letech 1985 – 89 byl odhad hnízdních stavů stanoven na 1 000 – 2 000 párů a stejné množství hnízdících párů bylo shledáno i v letech 2001 – 03 (Šťastný et al. 2006). V Červeném seznamu byl zařazen do kategorie VU – druh zranitelný (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 3 roky, 7 měsíců, 10 dní. Nejvzdálenější nález: 1685 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': *krkavcovití (Corvidae)*
Rod: *Garrulus* Brisson, 1760

SOJKA OBECNÁ STŘEDOEVROPSKÁ - *Garrulus glandarius glandarius* (Linnaeus, 1758)

sl. – Sojka obyčejná, n. – Eichelhäher, a. – Jay
(běžný druh)

Sojka obecná je všeobecně známým ptákem velikosti hrdličky, zobák je silný, kratší než hlava, ocas je poměrně dlouhý. Zbarvení těla je narudle šedohnědé, spodní část těla je světlejší, kostřec bílý. Uzdička, konce křídel a ocas jsou černé. Na křídle je bílé pole a bělomodré zrcátko. Žije od nížin až do hor, v lesích všeho typu (HUDEC et al. 1983). V současné době je pozorováno, že se začíná stěhovat i do velkých parků, zahrad a remízků. Dříve plachý lesní pták „lesní stráž“ se začal synantropizovat, a stále častěji se s ním můžeme setkat i v intravilánu měst a obcí. Naše populace jsou většinou stálé, jen někteří mladí ptáci se vydávají na potulku až do jihovýchodní Evropy. V zimě jsou nahrazovány severskými populacemi. K nepříjemným vlastnostem sojek patří, že plení hnízda drobného zpěvného ptactva. V našem regionu se s ním můžeme setkat zcela běžně nejen v lesích, ale mnohokrát jsem ji zastihl např. i v Dobrušském parku a v zahradách v jiných částech města.

Početnost sojky obecné má v ČR stoupající trend. Výzkumy (JSPS) bylo zjištěno, že mezi roky 1982 – 2003 byl roční nárůst průměrně o necelá 3 %. Při mapování bylo v letech 1985 – 89 napočteno 150 000 – 300 000 hnízdících ptáků a při mapování v letech 2001 – 03 byl zaznamenán nárůst na 170 – 340 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 13 let, 10 měsíců, 8 dní. Nejvzdálenější nález: 1516 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Pica Brisson, 1760

STRAKA OBECNÁ STŘEDOEVROPSKÁ – *Pica pica pica* (Linnaeus, 1758)

sl. – Straka obyčejná, n. – Elster, a. – Magpie
(běžný druh)

Tento ptačí druh je rovněž všeobecně známý. Je velikosti předešlé, s dlouhým stupňovitým ocasem, má kovově černé peří. Jen břicho, boky, dolní hrud' a část křídel jsou bílé, nohy jsou černé. Jde o druh,

který se vyhýbá souvislým lesním celkům. Preferuje otevřenou krajinu, kde vyhledává remízky, větší zahrady, parky, hřbitovy, aleje a jinou roztroušenou zeleň. Její hnízdo je nápadné a je zajímavé tím, že má stříšku. Hnízdí jednou do roka, je známá svou zálibou v lesklých předmětech a tím že plení hnízda jiných ptáků (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu je rovněž běžným ptákem, ale její populace má menší početnost než má sojka obecná. V ČR její početnost stoupá o 1,6 % ročně a při mapování v letech 1985 – 89 zněl odhad na 40 000 – 80 000 párů. Při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad zvýšen na 50 000 – 100 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2003).

Nejstarší pták: 9 let, 6 měsíců, 11 dní. Nejvzdálenější nález: 77 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Nucifraga Brisson, 1760

OŘEŠNÍK KROPENATÝ EVROPSKÝ – *Nucifraga caryocatactes caryocatactes* (Linnaeus, 1758)

sl. – Orešnica perlavá, n. – Tannenhäher, a. – Nutcracker
(jen v zimě)

Je také velikosti hrdličky, má velkou hlavu a silný kuželovitý zobák. Ocas je kratší, za letu na něm můžeme zespodu pozorovat bílou koncovou pásku. Zbarvení je hnědé s výrazným světlým skvrněním, čepička na temeni je temně hnědá, spodní ocasní krovky bílé. Ocas a letky jsou černohnědé. Ořešník kropenatý je obyvatelem podhůří a hor, až nad hranici lesa. Do nížin přilétá jen v zimě, někdy má jeho přilet podobu invaze (severští ptáci). Za potravu mu slouží různé druhy ořechů, bobule, ovoce, hmyz a plži (HUDEC et al. 1983). V našem kraji hnízdí nejbliže v Orlických horách, v našem regionu je možné jej spatřit na podzim, v zimě či předjaří, a to buď jednotlivce, nebo malé skupinky ptáků, při krutých zimách ve větším počtu.

V ČR byla početnost hnízdních párů v letech 1985 – 89 odhadnuta na 2 500 – 5 000 párů a tento počet platí i pro mapování provedené v letech 2001 – 03 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR byl ořešník kropenatý zařazen do kategorie VU – druhy zranitelné (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 10 let, 11 měsíců, 8 dní. Nejvzdálenější nález: 3001 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Corvus, Linnaeus, 1758

KAVKA OBECNÁ STŘEDOEVROPSKÁ – *Corvus monedula spermologus* Linnaeus, 1758

sl. – Kavka obyčejná, n. – Dohle, a. – Jackdaw
(jen na tahu)

Kavka obecná je rovněž velká jako hrdlička zahradní, zobák je silnější, kratší než hlava, černý, stejně jako nohy. Je černá a má břidlicově šedou šíji a krk. Má bílé oči a hnízdí koloniálně, dříve v lesích v dutinách stromů a skalách, nyní zříceninách, v opuštěných lomech, na lidských sídlech (za komíny, ve větracích šachtách), ve věžích a půdách kostelů, hradů atd. Rády také obsazují nabídnuté budky. Je všežravcem, živí se hmyzem, semeny, bobulemi, drobnými obratlovci, plži atd. (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se vyskytují hlavně na jaře a na podzim při tahu havranů, které doprovázejí (obrovské smíšené hejno havranů a kavek lze v posledních letech na podzim pravidelně sledovat např. mezi Křovicemi a skládkou odpadu – PAVEL in verb.). V Dobrušce hnízdily kavky obecné naposledy na konci 60. let v okolí kostela sv. Václava. V posledních letech jsem viděl malé skupinky na přeletu nad Dobruškou, v roce 2003 se na jaře zdržovalo několik ptáků v Dobrušce na sídlišti (Laichterova ul.). Hnízdění se mi však nepodařilo prokázat, a od té doby jsem je tam neviděl.

V ČR má kavka obecná proměnlivý výskyt. V několika oblastech došlo k podstatnému snížení početních stavů, ale jinde zase došlo k nárůstu. Při mapování v letech 1985 – 89 byl stanoven odhad na 10 000 – 20 000 hnízdících párů a při následném mapování byl tento stav znovu potvrzen (ŠTASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je zařazena do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠTASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 7 let, 5 měsíců, 13 dní. Nejvzdálenější nález: 1344 km (CEPÁK et al. 2008).

HAVRAN POLNÍ EVROPSKÝ – *Corvus frugilegus frugilegus*
Linnaeus, 1758

sl. – Havran černý, n. – Saatkrähe, a. – Rook
(jen za tahu)

Je celý černý, fialově lesklý. Staří ptáci mají u kořene zobáku a na hrdle světlou olýsalou kůži. Hnízdí především v nížinách, a to koloniálně, hnízda si staví na stromech, často i v městské zástavbě, kde potom obtěžují obyvatele svým hlukem (nejblíže na Pardubicku) (HUDEC et al. 1983). V našem regionu havran polní nehnízdí, ale pravidelně se s nimi setkáváme jen v době obou tahů. V Dobrušském parku jsem zastihl asi tisícíhlavé hejno např. z 23 - 24.3.1996. Spolu s nimi zde přenocovalo také několik desítek ex. kavky ob. Další, přibližně stejně velké hejno zde bylo zastíženo ze 14 na 15.3. 2001. další hejno o početnosti cca 250 ex. zde kroužilo 3.3.2004. Dne 7.3.2006 kroužilo nad Dobruškou hejno cca 1000 ex. Jindy přenocují na Chlumu, Čížkově kopci, Kamínku atd. Nejsou to naše populace, ale přilétají nebo odlétají do Polska, Běloruska, Ruska a Ukrajiny.

V ČR byl při mapování v letech 1985 – 89 proveden odhad na 2 600 – 3 600 párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad navýšen na 3 000 – 4 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu byl havran polní zařazen do kategorie VU – zranitelný druh (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 9 let, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 3238 km (CEPÁK et al. 2008).

VRÁNA ŠEDÁ – *Corvus cornix* Linnaeus, 1758

sl. – Vrana obyčejná východoevropská, n. – Nebelkrähe, a. – Hooded Crow
(vzácně hnízdí)

Je nápadně větší než hrdlička, zobák má silný, černý. Hlava, náprsenka, letky, ocas a nohy jsou černé, zbytek těla včetně křídelních krovek je černý. Vrána šedá má ráda otevřenou krajinu s polními lesíky, remízky a rozptýlenou zelení v sousedství větších lesních komplexů. Obývá nížiny a pahorkatiny a hory do výše 800-1000 m. Hnízdí jen jednou ročně, nikoli koloniálně. Je to všežravec,

živí se vším dosažitelným, včetně mršin a je také plenitelem ptačích hnízd (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu není příliš hojná, hnízdí zde přibližně v počtu asi 3 - 6 párů.

V ČR z mapování ptactva v letech 1985 – 89 plyne, že zde hnízdilo cca 9 000 – 18 000 párů a v letech 2001 – 03 nebyl nalezen významný rozdíl (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je vrána šedá zařazena do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 8 let, 11 dní. Nejvzdálenější nález: 300 km (CEPÁK et al. 2008).

KRKAVEC VELKÝ EVROPSKÝ – *Corvus corax corax* Linnaeus, 1758

sl. – Krkavec černý, n. – Kolkrabe, a. – Raven
(vzácně hnízdí)

Krkavec velký je velikosti káně lesní a je našim největším pěvcem. Je celý černý, má silný zobák a v letu ho od vran a havranů snadno rozeznáme podle klínovitě zakončeného ocasu. Živí se stejně jako vrána šedá, na horách nepohrdne ani odpadky, které se vyskytují v okolí horských chat. Hnízdí už v únoru a tehdy na sebe upozorní svým typickým hlubokým hlasem (HUDEC et al. 1983). V ČR hnízdí od roku 1968 (HUDEC et al. 2000). V našem kraji se začal usidlovat od 80 let minulého století. V našem regionu se s ním můžeme celkem běžně setkat, hnízdí střídavě na Chlumu, v Halíně, Ochozi či Dobrušských lesích v počtu 3-6 párů. Na Chlumu vyhníždil krkavec velký poprvé v roce 1991 (HRONOVSKÝ in verb.). Dne 6.6.2006 pozoroval J. PETR na přeletu u Halína celkem 7 krkavců – zřejmě rodiče a vyvedená mláďata.

V ČR má hnízdní početnost stoupající trend. Při mapování v letech 1985 – 89 bylo registrováno 250 – 400 hnízdních párů, při mapování v letech 2001 – 03 už svoji početnost ztrojnásobil na 800 – 1 200 hnízdicích párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je zařazen do kategorie VU – druh zranitelný (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Čeled': špačkovití (Sturnidae)

Rod: Sturnus Linnaeus, 1758

ŠPAČEK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Sturnus vulgaris vulgaris*
Linnaeus, 1758

sl. – Škorec obyčejný, n. – Star, a. – Starling
(velmi hojný)

Špaček obecný je všeobecně známý posel jara. Je menší než kos černý, má krátký ocas, takže při letu působí dojmem trojúhelníku. Je kovově černý, s kovově purpurovým až zeleným leskem, bíle kropenatý, mláďata zemitě hnědá. Nejpočetněji hnízdí v nížinách a pahorkatinách, nevyhýbá se ani blízkosti lidských sídel. Hnízdí v zahrádkách, parcích, hřbitovech, remízích, stromořadích, na stromech lemující potoky řeky a rybníky atd., vyhýbá se velkým lesním celkům. Po vyhníždění se špačci sdružují do velkých hejn, která k přenocování často odlétají do rákosin, ve dne jsou postrachem sadařů, vinařů a zahrádkářů. Každoročně se skupinky špačků snaží přezimovat. Jeho hlavním zimovištěm je okolí Středozemního moře, kam odlétá v září až listopadu. Na jaře se navrácí koncem února a v březnu (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je zcela běžný, patří zde k nejhojnějším ptačím druhům.

V ČR mají hnízdní populace špačka obecného stoupající trend. Potvrdili to výsledky Jednotného programu sčítání práků, kde bylo zjištěno, že v letech 1982 – 2003 byl průměrný roční nárůst o 1,83 %. Při mapování v letech 1985 – 89 byl odhad stanoven na 800 000 – 1 600 000 párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad navýšen na 900 000 – 1 800 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2003). Nejstarší pták: 18 let, 9 měsíců, 7 dnů. Nejvzdálenější nález: 2880 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': vrabcovití (*Passeridae*)

Rod: *Paser* Brisson 1760

VRABEC DOMÁCÍ EUROASIJSKÝ – *Passer domesticus domesticus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Vrabec domový, n. – Haussperling, a. – House Sparrow
(běžný druh)

Je všeobecně známý, samec má šedé temeno lemované rezavě hnědými nadočnými proužky a hnědou šjíjí, brada a vole jsou černé.

Silný kuželovitý zobák je v zimě světlý, v létě tmavší. Samice nemá šedý proužek na hlavě, temeno je šedohnědé, nadoční proužek nevýrazný (HUDEC et al. 1983). Vrabec domácí je považován za první ptačí druh, který se před cca 7000 lety synantropizoval (přidružil ke člověku). Je to náš nejnámější opeřenec a zejména na venkově svým čimčaráním tvořil neodmyslitelnou zvukovou kulisu. Býval velmi hojný až přemnožený, už Marie Terezie v dobách svého panování vydala nařízení, kdy poddaní byli povinni každým rokem odevzdat 6 vrabčích hlav ve městě a 12 na venkově (BREJŠKOVÁ 2003). Zlatou érou vrabce domácího byla 50. léta minulého století (období kolektivizace). Obilné stohy, výmlatová střediska a nedostatečně kvalitní sklízecí technologie, to byl prostřený stůl, který dovedl vrabec domácí využít a tak znásobil svou početnost. V době žní nalétávala tisícíhlavá hejna na pole a zemědělské objekty (VOLF 2004). Ornitologové se v té době zabývali tím, že psali příručky, jak tyto nezvané strážníky hubit (KLŮZ 1945). V současné době jde o ptačí druh, který je ohrožen a jeho početnost dosahuje už jen zlomku vzpomínané populace z minulosti. S prudkým úbytkem našich zemědělců a se zkrácením sklízecích a skladovacích technologií obilí došlo k zániku fenoménu „prostřeného stolu“, a tak vrabec domácí je nyní celkově v naší krajině rozšířen většinou jen ostrůvkovitě. Totéž platí i pro náš region.

V ČR byl při mapování v letech 1985 – 89 proveden odhad na 3 – 6 milionů hnízdicích ptáků, při mapování v letech 2001 – 03 byl snížen na 2,8 – 5,6 milionů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 9 let, 4 měsíce, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 87 km (CEPÁK et al. 2008).

VRABEC POLNÍ EUROSIBÍRSKÝ – *Passer montanus montanus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Vrabec polní, n. – Feldsperling, a. – Tree Sparrow (běžný druh)

Vrabec polní je o málo menší předešlého, samec a samice jsou stejně zbarvení. Na hlavě je kaštanově hnědá čepička až na šíji, bělavé tváře a příušší mají černou skvrnu na dolním příušší, černá skvrna je i na bradě a hrdle. Horní část těla je hnědá s tmavými podélnými skvrnami, kostřec je šedohnědý, spodina šedobělavá a na křídlech dvě bílé pásy (HUDEC et al. 1983). V době hnízdění se živí

výhradně hmyzem a není tak závislý na člověku. Nejvíce se vyskytuje v nížinách a pahorkatinách, vyhovuje mu otevřená krajina, hnízdí ve světlých lesících, remízích, zahradách, sadech, parcích, alejích atd. Hnízda si staví v dutinách stromů, v budkách a pod. V našem regionu je zcela běžný, lidé však často oba druhy nerozlišují. Z dlouhodobých výzkumů vyplývá, že početní stavy vrabce polního kolísají, celkově je mírně ubývajícím druhem s průměrnými ročními ztrátami 1,09 %. Při mapování v letech 1985 – 89 byl stanoven odhad hnízdících párů na 500 000 – 1 000 000 párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad snížen na 400 000 – 800 000 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 5 let, 11 měsíců. Nejvzdálenější nález: 636 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeled': pěnkavovití (*Fringillidae*)

Rod: *Fringilla* Linnaeus, 1758

PĚNKAVA OBECNÁ EVROPSKÁ – *Fringilla coelebs coelebs*
Linnaeus, 1758

sl. – Pinka obyčejná, n. – Buchfink, a. - Chaffinch
(běžný druh)

Pěnkava obecná patří v ČR k nejhojnějším ptákům. Je velikosti vrabce, samec je pestřejší – na temeni až šíjí je šedomodrý, na tvářích, příuších, hrdle a prsou je vínově červený, na hřbetě je kaštanově hnědý a břicho má bělavé. Samice je shora až ne kostřec šedohnědá, na hrdle a prsou bělavě hnědá, na břiše je bělavá, proužky na křídlech má užší než samec. Pro obě pohlaví je společný ještě mechově zbarvený kostřec, dvě pásy na křídlech a na ocase jsou krajní pera bílá. Živí se semeny a hmyzem. Hnízdí 2x do roka od nížin až po horní hranici lesa v lesích všeho typu, v parcích, zahradách, hřbitovech, alejích remízích atd. Naše populace jsou většinou tažné, přezimují v jižní Evropě, zůstávají jen někteří samečkové. Na zimu se k nám však ještě nasouvají samečkové ze severských populací (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu patří pěnkava obecná k nejhojnějším ptačím druhům a je všeobecně známá. Určování proto nečiní nikomu žádné potíže. V ČR byl v letech 1985 – 89 početní stav pěnkavy obecné odhadnut na 4 -8 milionu hnízdících párů. Při mapování hnízdního

ptactva v letech 2001 – 03 byl odhad stejný, i když z výsledků Jednotného programu sčítání ptáků je patrné, že od roku 1982 je patrný mírný pokles rychlostí 1,1 % ročně (ŠTASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 10 let, 4 měsíce, 19 dní. Nejvzdálenější nález: 2077 km (CEPÁK et al. 2008).

PĚNKAVA JIKAVEC – *Fringilla montifringilla* Linnaeus, 1758

sl. – Pinka severská (ikavec), n. – Bergfink, a. – Brambling
(jen v zimě)

Je velikosti vrabce. V každém šatě má na rozdíl od pěnkavy obecné bílý kostřec. Samec je na ramenou a prsou zbarven oranžově, na hlavě a hřbetě je šedohnědý s tmavými skvrnami, na jaře jsou tyto partie černé. Křídlo je tmavé, na něm jedna bílá výrazná páska další je nevýrazná. Ocas je také tmavý, krajní pera mají bílé vnější lemy. Samice a mladí ptáci jsou na ramenou a prsou naokrověle, shora šedohnědí a tmavěji skvrnití. Pěnkava jikavec přes naše území protahuje a částečně zimuje. Hnízdí ve Skandinávii hlavně v březových lesích (HUDEC et al. 1983). Za mírných zim zůstává ve své domovině. V našem regionu se s ní můžeme v zimě pravidelně setkat, za krutých zim i ve velkých hejnech. Přilétá i na krmítko, kde ji můžeme pohodlně pozorovat. Větší hejno jikavců pozoroval například v prosinci 1997 u rybníka Drňáku V. Pavel. Já jsem je průběžně po několik let chytal na své zahradě a kroužkoval. Na začátku listopadu 2008 pozoroval T. PETR hejno na polích za ZD Dobruška.

Nejstarší pták: 4 roky, 8 měsíců, 26 dní. Nejvzdálenější nález: 2724 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Serinus Koch, 1816

ZVONOHlíK ZAHRADNÍ – *Serinus serinus* (Linnaeus, 1766)

sl. – Kanárik polní, n. – Girlitz, a. – Serin
(běžný druh)

Zvonohlík zahradní je menší než vrabec, s kratičkým kuželovitým zobákem a delším, mělce vykrojeným ocasem. Dospělí ptáci mají vždy výrazně žlutý kostřec. Samec má žlutou celou přední část těla, jinak je na žlutém podkladě tmavě podélně skvrněn, na břiše je

bělavý. Samice je matněji zbarvená, je více skvrněná, zvláště na prsou a bocích. Čelo je rovněž tmavší.

Zvonohlík zahradní se nejvíce vyskytuje v nížinách a pahorkatinách. Nejvíce mu vyhovuje otevřená krajina s dostatkem doprovodné zeleně v blízkosti lidských sídel. Hnízdí 2x ročně a jeho původní vlastí je území okolo Středozemního moře, odkud se v XIX století expanzivně rozšířil do střední Evropy. V letech 1935 – 40 vyhnízdil 1 pár v jižních Čechách (HUDEC et al. 1983). Je tažný, do své původní vlasti odlétá od konce září do listopadu a na hnízdiště se vrací v březnu až dubnu. Několikrát byl zaznamenán i pokus o přezimování, jednotlivých ptáků i malých skupin. V našem regionu se od jara ozývá jeho cvrčivý zpěv již od jara zcela běžně. Pokud je na jaře po jeho přiletu špatné počasí, tak neváhá a navštěvuje krmítka. Před odletem zase vyhledává blízkost používaných stodol, chlívů a drůbežáren. Hodně jsem jich pochytil a okroužkoval na kupách odpadního obilí, kterým rybáři přikrmovali na svých rybnících ryby.

V ČR byl při mapování hnízdního ptactva v ČR v letech 1985 – 89 odhadnut jeho počet na 450 000 – 900 000 párů a pro léta 2001 – 03 zůstal odhad nezměněn (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Stáří ptáka: 12 let, 6 měsíců, 5 dní. Nejvzdálenější nález: 1582 km CEPÁK et al. 2008).

Rod: Carduelis Brisson, 1760

ZVONEK ZELENÝ EVROPSKÝ – *Carduelis chloris chloris* (Linnaeus, 1758)

sl. – Zelenka obyčejná, n. – Grünling, a. – Greenfinch (běžný druh)

Zvonek zelený je velikosti vrabce, robustnější, samec je zbarven olivově zelenožlutě, má žlutě zbarvený ocasní lem, stejně zbarvená pole na křídlech, má velkou hlavu a silný zobák. Krajní ocasní pera jsou vždy živě žlutá. Samice je zbarvena více šedohnědě a více matově. Jeho oblíbeným prostředím je otevřená krajina s dostatkem doprovodné zeleně, polní lesíky, zahrady, hřbitovy, parky, aleje atd. Žije od nížin až do hor, do výše 800-1000 m nad mořem. Hnízdí 2-3x ročně. Zimuje v oblasti hnízdiště, jen malá část zvonků se zatoulává dále (HUDEC et al. 1983). V našem regionu je celoročně

zcela běžným ptákem, rád přilétá v zimě na krmítka, kde se chová poněkud neurvale. V ČR snižuje svoji početnost. Při mapování v letech 1985 – 89 zněl odhad na 500 000 – 1 000 000 hnízdících párů. Po sčítání v letech 2001 – 03 byl odhad snižen na 450 000 – 900 000 párů. Podle výsledku výzkumů Jednotného programu sčítání ptáků se od roku 1982 jeho početní stavy snižují tempem 4,15 % za rok (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 13 let, 3 dny. Nejvzdálenější nález: 1444 km (CEPÁK et al. 2008).

STEHLÍK OBECNÝ EVROPSKÝ – *Carduelis carduelis carduelis* (Linnaeus, 1758)

sl. – Stehlík obyčejný, n. – Stieglitz, a. – Goldfinch
(běžný druh)

Stehlík obecný býval pro své pestré zbarvení a příjemný zpěv oblíbeným klecovým ptákem starých ptáčníků. V každém šatě má na černých letkách nápadný žlutý proužek. Dospělý pták má na hlavě karmínově červenou masku a za ní bílo-černou kresbu. Hřbet je světle hnědý, kostřec bílý, kratší vykrojený ocas je černý a má na konci bílé skvrny. Prsa jsou zvlášť po stranách nahnědlé bělavá, břicho bílé. Samička se při pohledu zblízka odlišuje od samce menší červenou masku. Stehlík obecný má rád otevřenou krajinu se světlými listnatými či smíšenými lesy, polními lesíky, hřbitovy, zahrady, parky a ostatní typy doprovodné zeleně. Hnízdí 2-3x ročně a asi polovina naší populace odlétá k přezimování do jižní Evropy, kam odlétá v září až listopadu. Na hnízdiště se vrací v březnu a dubnu (HUDEC et al. 1983).

Ani tento ptačí druh není v našem regionu nijak vzácný a snadno se prozradí svým zpěvem a pestrým zbarvením. V letech 1985 – 89 byly počty stehlíka obecného odhadnuty na 200 000 – 400 000 hnízdících ptáků. Při mapování v letech 2001 – 03 zůstal odhad hnízdících párů stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 13 let, 8 měsíců, 25 dní. Nejvzdálenější nález: 2294 km (CEPÁK et al. 2008).

ČÍŽEK LESNÍ – *Carduelis spinus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Stehlík čížavý (čižík), n. – Zeisig (Erlenzeisig), a. – Siskin
(vzácně hnízdí, zimní výskyt)

Čížek lesní hnízdí v našem kraji hlavně v oblasti Orlických hor. Hnízdní výskyt v nížinách a v podhůří je vzácnější. Je menšího vzrůstu, má nápadně vykrojený ocas a špičatý kuželovitý zobáček. Je žlutozelený se dvěma žlutými páskami na křídlech. Samec má na hlavě černou čepičku a černou skvrnu na bradě. Samice je našedlejší a skvrnitější a na hlavě nemá žádné černé znaky. Patří mezi dobré pěvce a dříve se těšil pozornosti ptáčníků, kteří je chytali hlavně na lep. Hnízdí 2x ročně v jehličnatých lesích. Naši ptáci odlétají k přezimování do oblasti Středozemního moře. Na jejich místo přilétají severské populace a někdy má jejich přilet charakter invaze. Nejčastěji k tomu dojde kvůli nedostatku potravy, která je tvořena různými druhy semen (HUDEC et al. 1983).

V našem regionu jsem se v hnízdní době ještě nesetkal, za jarního a podzimního tahu se s ním můžeme setkat často, hlavně v olšinách. Rád přilétá i na krmítko, kam ho lákají hlavně olejnatá semena a po způsobu sýkorek konzumuje i pověšený lůj. Dne 3 března 2000 jsem na své zahradě chytil čížka lesního s norským kroužkem. Později přišla z Kroužkovací stanice Národního muzea zpráva, že byl okroužkován 19.9.1999 v oblasti Mydland, Sokndal-Rogalandu. Ulétl vzdušnou čarou 1096 km. V ČR trpí populace čížka lesního meziročními výkyvy. Při mapování ptáků ČR v letech 1985 – 89 byl jeho hnízdní stav odhadnut na 90 000 – 180 000 párů, v letech 2001 – 03 byla početnost hnízdních párů podobná (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 6 let, 3 měsíce, 19 dnů. Nejvzdálenější nález: 2733 km (CEPÁK et al. 2008).

KONOPKA OBEČNÁ EVROPSKÁ – *Carduelis cannabina cannabina* (Linnaeus, 1758)

sl. – Stehlík konopiar (konôpka), n. – Hänfling, a. - Linnet
(nehojný druh)

Konopka obecná je menší než vrabec, samec má hřbet kaštanově hnědý, spodní stranu šedobílou, po stranách skořicově hnědou. Prsa má karmínově červené a stejně zbarvený má i vrch hlavy. Letky jsou černé s bělavými lemy, stejně zbarvená jsou i krajní ocasní pera, středová jsou celá černá. Samice je bez karmínové červeně, je světlejší a skvrnění má tmavší. Žije od nížin do hor a upřednostňuje podobně jako stehlík otevřenou krajinu. Větším lesům se vyhýbá.

Naše populace konopek je převážně tažná, odlet do zimovišť v jižní Evropě probíhá od září do listopadu, na jaře se navrací v březnu a dubnu. Hnízdí 2-3x v roce, hnízda si staví v hustých keřích (HUDEC et al. 1983). V našem regionu jsem poslední konopky jsem chytil a kroužkoval v roce 1999, od té doby jsem už žádnou nechytíl. Setkáváme se s nimi hlavně v době tahů. V hnízdní době celkem nehojně, v roce 2003 jsem pozoroval přítomnost jednoho páru na hřbitově u kostela sv. Ducha v Dobrušce. Pravidelně hnízdí např. v zahradách u potoka uprostřed Křovic (PAVEL in verb.).

V ČR dochází u konopky obecné k meziročnímu kolísání početních stavů. Při mapování v letech 1985 – 89 byl hnízdní stav odhadnut na 60 000 – 120 000 párů, v letech 2001 – 03 zůstal odhad stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 5 let, 12 dní. Nejvzdálenější nález: 1798 km (CEPÁK et al. 2008).

KONOPKA ŽLUTOZOBÁ EVROPSKÁ – *Carduelis flavirostris flavirostris* (Linnaeus, 1758)

sl. – Stehlík horský, n. – Berghänfiling, a. – Twite
(vzácný zimní host)

Konopka žlutozobá se velikostí a zbarvením podobá konopce obecné. Má žlutý zobák, shora je hnědá, na hlavě našedlá, hnědě podélně skvrnitá. Hrdlo má narudle hnědé, boky a prsa jsou okrové, světle narudle hnědě podélně skvrnité, břicho bělavé. Samec má kostřec načervenalý, samice okrový s tmavými podélnými skvrnami. Je rozšířena hlavně ve Skandinávii a severní Evropě až na poloostrov Kola (HUDEC et al. 1983).

Dříve se jednalo o velmi vzácného zimního hosta, ve druhé polovině minulého století se početnost zástihů výrazně zvýšila. V současnosti jsou téměř každý rok hlášena do databanky ČSO jejich pozorování. V našem regionu jsem zastihl 4 jedince tohoto druhu 3.1.2000 v hliništi bývalé cihelny v Pulicích. Konopky žlutozobé vybíraly semínka na různých bylinách, které vyčnívaly ze sněhu.

Nejstarší pták: 3 roky, 9 měsíců, 12 dní. Nejvzdálenější nález: 1757 km (CEPÁK et al. 2008).

ČEČETKA TMAVÁ - *Carduelis cabaret* (Miller, 1776)

sl. – Stehlík čečetavý (čečetka), n. – Birkenzeisig, a. – Redpoll
(vzácně hnízdí, častěji zimuje)

Čečetka tmavá (dříve zimní) je původně severským ptákem, kde hnízdila ve světlých březových lesích a vrbinách. Do střední Evropy se začala šířit až v polovině minulého století. V Orlických horách začala pravděpodobně hnízdit koncem 70-tých let minulého století (HROMÁDKO et al. 2005). Odtud se dostala až do podhůří, kde může její početnost hnízdní populace značně kolísat. Čečetka tmavá je drobný ptáček, nenápadně šedohnědě zbarvena, svrchní strana je proužkovaná. Má červené čelo a černou bradu, samec má ještě načervenalou hrud'. Samice má na prsou a bocích na okrovém podkladu hnědé osténky, jinak je podobná samci (HUDEC et al. 1983). S tímto druhem jsem se v našem regionu setkával hlavně v zimním období, ale postupně i v hnízdní době. V roce 2000 jsem v Dobrušce u Stuhy – barevny chytil při chytání ledňáčků (2.7.2000) 1 samici s hnízdní nažinou (hnízdí 2x ročně od dubna do července). V následujícím roce se mi podařilo chytit mládě na své zahradě rovněž v Dobrušce (13.9.2001) a v roce 2002 se mi podařil na téže zahradě odchyt postupně 2 ex. samic (31.3 -1.4). O další rok později (2.5.2003) se mi v parčíku před Stuhou - barevnou podařil odchyt 1 párku a samice měla opět hnízdní nažinu (důkaz hnízdění!). Všechny odchyty jsem absolvoval v okruhu cca 350 m a od té doby jsem však v Dobrušce už žádnou čečetku nechytil.

V ČR byl při mapování ptactva v letech 1985 – 89 proveden odhad na 6 000 – 12 000 hnízdních párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad stejný (ŠŤASTNÝ et al. 2006). V Červeném seznamu ptáků ČR je čečetka tmavá zařazena do kategorie NT – druh téměř ohrožený (ŠŤASTNÝ, BEJČEK 2003).

Nejstarší pták: 8 let, 9 měsíců, 18 dní. Nejvzdálenější nález: ?
(CEPÁK et al. 2008).

Rod: Loxia Linnaeus, 1758

KŘIVKA OBECNÁ EUROSIBIŘSKÁ – *Loxia curvirostra*
curvirostra Linnaeus, 1758

sl. – Krivonos obyčejný, n. – Fichtenkreuzschnabel, a. – Crossbill
(nepravidelně hnízdí a zimuje)

Křivka obecná je v mnohém ohledu zvláštní pták. Jednak kvůli tvaru jejího zobáku, který je uzpůsoben k dobývání semen ze šišek, jednak k jejímu způsobu hnízdění. Je velikosti vrabce, dospělý samec je červený (na prsou, hlavě a kostřeci), na křídlech a kratším vykrojeném ocase je černohnědý. Samice je shora olivově zbarvena, na temeni do žlutozelená, na spodina a kostřeci do žluta. Křivka může hnízdit uprostřed kruté zimy. Samice potom zasedne ve svém bytelném, dobře utepeleném hnízdě a sameček ji krmí energeticky výživnými semeny po celou dobu sezení. Hnízdí v nížinách i v horách, jde jen o to, aby byl k dispozici dostatečný počet stromů se zralými šiškami (HUDEC et al. 1983). V našem regionu se s ní můžeme setkat, jsou-li splněny zmíněné podmínky. V lednu 2003 jsem dokonce pozoroval párek křivky obecné v dobrušském parku. Poslední pozorování mám z října 2008, kdy jsem viděl na přeletu 5 ex. křivky ob. nad rybníkem Drňák a další jsem slyšel na Chlumu. Celková početnost křivky obecné byla v ČR při mapování v letech 1985 – 89 odhadnuta na 30 000 – 100 000 párů. Tento počet zůstal v platnosti i když v tomto období došlo vzhledem k velké úrodě šišek k irupci, která byla hlavně patrná mezi květnem 2001 a dubnem 2002 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Nejstarší pták: 13 let, 1 měsíc, 19 dnů. Nejvzdálenější nález: 2701 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Pyrrhula Brisson 1760

HÝL OBECNÝ EVROPSKÝ - *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula* (Linnaeus, 1758)

sl. – Hýl obyčejný, n. – Gimpel (Dompfaff), a. – Bullfinch (vzácně hnízdí, běžně zimuje)

Hýl obecný se vyskytuje od podhůří do hor, v nížinách hnízdí jen nepočetně. Je větší než vrabec, má krátký tlustý černý zobák, černá křídla a ocas, modravě šedý hřbet a bílý kostřec a bělavou pásku na křídle. Samec má tváře, hrdlo, prsa, břicho a boky živě červené, spodní ocasní krovky bílé. Samice je na spodině šedivá. Hnízdí 1-2x ročně hlavně v jehličnatých lesích, po vyhnízdění se potulují po okolní krajině až do vzdálenosti 100 km (HUDEC et al. 1983). V některých zimách přilétají severské populace (hýl obecný severoevropský), které můžeme poznat podle jejich malé plachosti a

sytlejšího vybarvení, ale směrodatné pro určení této subspecie je změření jejich proporcí v ruce. V našem regionu hýlí obecní nepočetně hnízdí a početně přezimují, přilétají i na krmítka.

V ČR hnízdní početnost tohoto druhu klesá průměrně o 2,95 % za rok. Při mapování ptactva ČR v letech 1985 – 89 bylo napočteno 100 000 – 200 000 párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad snížen na 95 000 – 190 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 6 let, 22 dnů. Nejvzdálenější nález: 1843 km (CEPÁK et al. 2008).

Rod: Coccythraustes Brisson, 1760

DLASK TLUSTOZOBY EVROPSKÝ – *Coccythraustes coccythraustes coccythraustes* (Linnaeus, 1758)

sl. – Glezg obyčejný, n. – Kernbeißer, a. – Hawfinch
(běžný druh)

Je velikosti špačka, tělo má kratší, s krátkým ocasem a nápadně silným kuželovitým zobákem. Celkové zbarvení je tvořeno různými odstíny hnědé barvy, brada je černá, křídla jsou tmavá s bílou páskou, tato je i na konci ocasu. Zobák je na jaře ocelově modrý, potom světle žlutavý. Zpěv se sestává z různých švitořivých a vrzavých tónů a je tichý. Tento druh preferuje nížiny a pahorkatiny, kde osidluje světlé listnaté a smíšené lesy. Nevyhýbá se ani větším zahradám, parkům, hřbitovům a ostatním místům s roztroušenou zelení. Hnízdí většinou jen jednou do roka, výjimečně i dvakrát. Malá část našich dlasků přezimuje, ostatní odlétají v září a říjnu k přezimování do jižní Evropy. Odtud se na jaře navracejí v březnu a dubnu (HUDEC et al. 1983). Ačkoli je dlask tlustozobý naším největším pěnkavovitým ptákem, často uniká pozornosti kvůli svému nenápadnému způsobu života vysoko v korunách stromů a tichému hlasu. Má silný zobák, kterým louská třešňové pecky a jiná jádra a semena, požívá také hmyz. V našem regionu se vyskytuje celkem běžně a pozorný pozorovatel přírody ho může objevit třeba v Dobrušském parku – většinou celoročně.

Monitorování ptačích populací v ČR (JSPS), které probíhá od roku 1982 prokázalo, že ubývá rychlostí 1,71 % ročně. Při mapování v letech 1985 – 89 odhad hnízdní populace zněl na 150 000 –

300 000 párů, v letech 2001 – 03 došlo ke snížení odhadu na 140 000 – 280 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 8 let, 4 dny. Nejvzdálenější nález: 2114 km (CEPÁK et al. 2008).

Čeleď: strnadovití (*Emberizidae*)

Rod: *Emberiza* Linnaeus, 1758

STRNAD OBECNÝ EVROPSKÝ – *Emberiza citrinella citrinella*
Linnaeus, 1758

sl. – Strnádko obyčejná, n. – Goldammer, a. – Yellowhammer
(běžný druh)

Strnad obecný je v naší krajině běžným ptačím druhem se stabilní početností hnízdní populace. Je velikosti vrabce. V každém šatě má rezavohnědý kostřec a bílé okraje vnějších ocasních per. Samec je na hlavě, hrdle a ostatní spodině žlutý, s tmavší kresbou na hlavě. Na prsou a bocích je hnědě podélně skvrnitý, na hřbetě je hnědý a také skvrnitý. Samice se liší méně výrazným zbarvením hlavy a spodiny, zde je více šedožlutá a více skvrněná. Strnad obecný má rád otevřenou krajinu s polními lesíky, alejemi, remízky, osidluje i okraje větších lesních celků a jejich paseky. Hnízdí 2 - 3x ročně a hnízdo si staví na zemi. Je ptákem stálým, na zimu ještě přilétají severské populace (HUDEC et al. 1983). Je poměrně plachý, krmítka navštěvuje celkem vzácně. Hlavně navštěvují zásypy, které jsou přichystány pro bažanty a koroptve, kde společně se zvonky, jikavci, vrabci a dalšími přecháží zimní strádání. V našem regionu je běžným ptákem, se kterým se krom hlubokého lesa můžeme setkat všude. V ČR má hnízdní populace strnada obecného mírně klesající trend průměrně o 1,33 % ročně. Při mapování provedené v letech 1985 – 89 odhad zněl na 2 – 4 miliony hnízdních párů a při mapování v letech 2001 – 03 byl odhad snížen na 1,8 – 3,6 milionu párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 7 let, 8 měsíců. 30 dnů. Nejvzdálenější nález: 1909 km (CEPÁK et al. 2008).

STRNAD RÁKOSNÍ – *Emberiza schoeniclus* (Linnaeus, 1758)

sl. – Strnádko trst'ová, n. – Rohhammer, a. – Reed Bunting
(jen, kde je rákosí)

Strnad rákosní je stejně velký jako předchozí druh, zbarvení je však odlišné. Žádnou žlutou barvu jako u předchozího na jeho těle nenajdeme. Samec má ve svatebním šatě černou hlavu a hrdlo s voletem, bílý krční proužek a vous. Samice, samci v prostém šatě a mladí ptáci jsou zbarveny nenápadně šedohnědě. Ve všech případech mají ještě vnější ocasní pera bílá. Strnad rákosní obývá bažinatá území okolo rybníků, přehrad a řek, potřebují mít k dispozici porosty orobince, rákosu, ostřice apod. Naše populace odlétají v říjnu a listopadu k přezimování do jižní Evropy, odkud se na jaře vracejí koncem února a v březnu. V zimě je můžeme na vhodných místech rovněž zastihnout, ale jsou to severští ptáci (HUDEC et al. 1983). V našem regionu hnízdí v Halíně, v hliništi bývalé cihelny v Pulicích (je-li tam voda), a v rákosinách na Husinci. Na Drňáku je rákosových porostů málo, zde se občas zastaví jen na tahu. Při mapování hnízdních populací v ČR v letech 1985 – 89 bylo 40 000 – 80 000 párů, v letech 2001 – 03 ke změně odhadu nedošlo, při Jednotném programu sčítání ptáků bylo však zjištěno, že populace strnada rákosního mírně stoupá tempem 0,16 % za rok (ŠTASTNÝ et al. 2006).

Nejstarší pták: 8 let, 9 měsíců, 7 dní. Nejvzdálenější nález: 2162 km (CEPÁK et al. 2008).

Literatura:

BEJČEK V. a kol. (1995): Atlas zimního rozšíření ptáků v České republice 1982-85. H&H, Praha.

BREJŠKOVÁ L. (2003): Pták roku 2003 – Vrabec domácí. – ČSO Praha.

CEPÁK J. a kol. (2008): Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. Aventinum, PRAHA

FLOUSEK J., ŠTASTNÝ K. & BEJČEK V. (1994): Jednotný program sčítání ptáků v České republice 1981-1990. Zprávy ČSO 39: 9-23.

HAGEMEIJER E. J. M. & SARGATAL J. (eds.) (1997): The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London.

HROMÁDKO M. a kol. (2005): Ptáci Orlických hor. LIBRI, občanské sdružení Dobré, Eva Kučerová, SEN, Dobré.

HUDEC K. a kol. (1977): Fauna ČSSR. Ptáci 2. Academia Praha.

- HUDEK K. a kol. (1983): Fauna ČSSR. Ptáci 3/II. – Academia, Praha.
- HUDEK K. a kol. (2000): Dlouhodobé změny avifauny v ČR. Sylvia 36: 2-5.
- MEBS T. (2004): Dravci Evropy. Biologie – Početnost – Ohrožení. Víkend, Český Těšín.
- POLANSKÝ L. (1991): Některé výsledky sledování hnízdní bionomie lindušky luční (*Anthus pratensis*). Panrus, 3: 145 – 152.
- SUCHOMELOVÁ E., CEPÁK J. (2000): Chraňme ptactvo, pomozme lidem 28: Bird Life International.
- ŠTASTNÝ K. a kol. (1997): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985–89. H&H, Praha.
- ŠTASTNÝ K. a kol. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001 – 03. Aventinum, PRAHA.
- VOLF V. (1998): Potravní specializace výra velkého (*Bubo bubo*) při výchově mláďat. Panurus, 9: 109-110.
- VOLF V. (2000): Hnízdění albína lysky černé (*Fulica atra*) u Dobrušky. Panurus, 10: 113-115.
- VOLF V. (2001): Zajímavý průběh hnízdění čápa černého (*Ciconia nigra*). Panurus, 11: 131-132.
- VOLF V. (2002): K výskytu Bernešky bělolící (*Branta leucopsis*) na rybníku Drňák u Dobrušky. Panurus, 12: 79 – 81.
- VOLF V. (2003): Husa nilská – vzácný host na Drňáku u Dobrušky. Panorama, 11: 39-41.
- VOLF V. (2004): Hnízdění motáka lužního (*Circus pygargus*) v okolí Dobrušky. Panurus, 14: 119 - 120.
- VOLF V. (2004): Vrabec domácí (*Passer domesticus*) je stále vzácnější. Panorama, 12: 110-114.
- VOLF V. (2005): Výskyt kolih velkých (*Numenius arquata*) u Dobrušky. Panorama, 13: 161-162.
- VOLF V. (2007): Ornitologický výzkum Halína v letech 2006 – 2007. ACTA MUSAEI NEOSTADENI BOHEMIAE, 1: 5 – 40.
- VOLF V. (2008): Ornitologický výzkum a kroužkování vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*) v letech 2003 - 2006, ACTA MUSAEI NEOSTADENI BOHEMIAE, 2: 69 - 78.
- VOLF V. (2008): O hnízdění motáka lužního (*Circus pygargus*) na Dobrušsku. Panorama, 16: 91 – 93.
- VRÁNA J. & BĚLKA T. (eds). (2006): Ornitologická pozorování. Panrus, 15: 125 -140.

Poznámky:

Fotografická příloha

Brhlík lesní

Budníček menší

Cvrčilka zelená

Čáp bílý

Červenka obecná

Čížek lesní

Dlask tlustozobý

Hýl obecný

Kachna divoká

Kalous ušatý

Konipas horský

Kukačka obecná

Labuť velká

Mlynařík dlouhoocasý

Moták lužní

Moták pochop

Orlovec říční

Pěnice pokřovní

Pěvuška modrá

Poštolka obecná

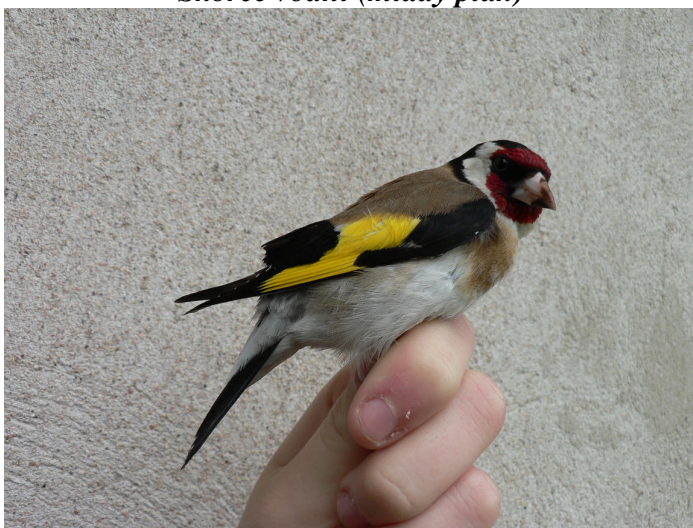
Racek chechtavý – hnízdo

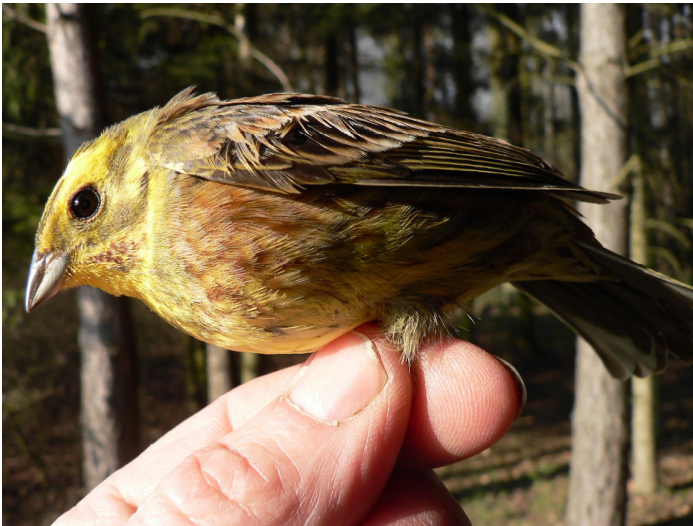
Rehek domácí

Skorec vodní (mladý pták)

Stehlík obecný

Strnad obecný

Strnad rákosní

Sýkora koňadra

Šoupálek dlouhoprstý

Špaček obecný

Tuhýk obecný

Výr velký

Rybník Drnov u Dobrušky

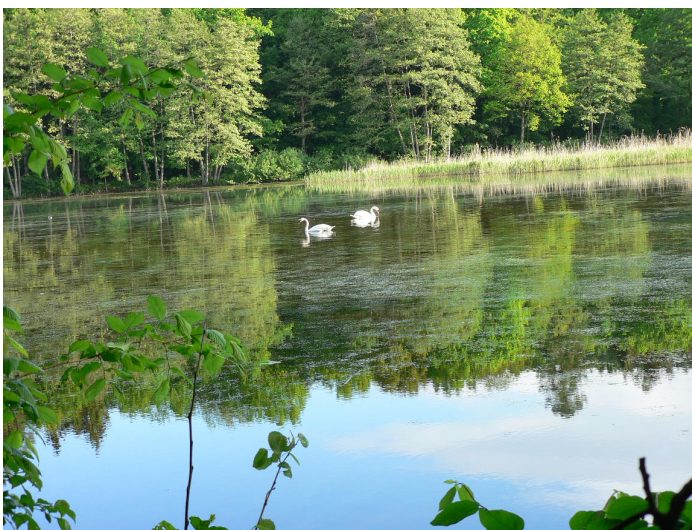
Rybník Drnov

Hřebenová cesta na Chlumu u Dobrušky

Rybník na Spáleníšti u Dobrušky

Rybník v lese Halín u Dobrušky

Ukázka vandalismu

*Ukázkový ekosystém – les, voda, pole,
louky a rozptýlená zeleň*

Autor fotografií: © Vojtěch Volf